

Brussel, 10.10.2012
COM(2012) 600 final

**MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE
RAAD**

Uitbreidingsstrategie en voornaamste uitdagingen 2012-2013

{SWD(2012) 331 final}
{SWD(2012) 332 final}
{SWD(2012) 333 final}
{SWD(2012) 334 final}
{SWD(2012) 335 final}
{SWD(2012) 336 final}
{SWD(2012) 337 final}

MEDEDELING VAN DE COMMISSIE AAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD

Uitbreidingsstrategie en voornaamste uitdagingen 2012-2013

1. INLEIDING

Het uitbreidingsbeleid van de EU bestaat al meer dan veertig jaar. Na verschillende toetredingsronden is het aantal lidstaten geleidelijk gestegen van de oorspronkelijke 6 tot 27 nu. Normaal gezien wordt Kroatië op 1 juli 2013 de 28e lidstaat. Met het uitbreidingsbeleid geeft de EU vanaf het begin gehoor aan de legitieme wens van de bewoners van ons werelddeel om deel te nemen aan het project van een verenigd Europa. Landen en culturen zijn samengebracht, wat een verrijking betekent voor de EU en diversiteit en dynamiek toevoegt. Meer dan driekwart van de EU-lidstaten waren ooit een "uitbreidingsland".

Nu de EU voor grote uitdagingen staat en de situatie in de wereld zeer onzeker is, maakt zij zich op voor meer economische, financiële en politieke integratie; het uitbreidingsbeleid blijft in dat verband bijdragen tot vrede, veiligheid en welvaart in ons deel van de wereld. Binnen strenge maar eerlijke voorwaarden is het perspectief op toetreding een impuls voor politieke en economische hervormingen, maatschappelijke verandering en nieuwe kansen voor burgers en bedrijven. Tegelijkertijd wordt de Unie in politiek en economisch opzicht sterker dankzij de uitbreiding. Door het voortouw te nemen in haar uitbreidingsbeleid plukt de EU de vruchten van een sterker, verenigd continent en maakt zij duidelijk dat zij een wereldspeler blijft.

De meest recente uitbreiding, die de landen in Midden- en Oost-Europa omvatte, zorgde niet alleen voor een hereniging van Oost- en West-Europa na decennia van kunstmatige scheiding, maar ook voor wederzijdse voordelen zoals diepere handelsintegratie, een grotere interne markt, schaalvoordelen en meer mogelijkheden voor investeringen en banen. Tussen de start van de onderhandelingen en het moment van toetreding is de export van de EU naar de toetredingslanden meer dan verdrievoudigd. Naar schatting een derde van de toch al sterke groei van de toetredingslanden in die periode is toe te schrijven aan de uitbreiding.

De versterking van de rechtsstaat en het democratisch bestuur staat centraal in het uitbreidingsproces. Uit de eerdere uitbreidingsronden hebben we geleerd dat het van groot belang is om meer aandacht te besteden aan deze terreinen en de kwaliteit van het proces verder te verbeteren. Dit draagt bij tot de consolidatie en verdere opbouw van de stabiliteit in Zuidoost-Europa, een regio waar kort geleden nog heftige conflicten heersten, en tot een gunstig klimaat voor het aantrekken van investeringen, meer regionale samenwerking en de aanpak van gemeenschappelijke problemen, zoals de bestrijding van georganiseerde misdaad en corruptie. Er worden vraagstukken op het gebied van justitie, veiligheid en grondrechten aangepakt die rechtstreeks van belang zijn voor burgers in zowel de EU als de uitbreidingslanden. In juni bekrachtigde de Raad het voorstel van de Commissie voor een nieuwe aanpak van de hoofdstukken inzake de rechterlijke macht en de grondrechten en justitie, vrijheid en veiligheid als onderdeel van het toetredingskader voor Montenegro; daarmee is de rechtsstaat nu stevig verankerd in de kern van het toetredingsproces en is ook de basis gelegd voor toekomstige onderhandelingen.

Het afgelopen jaar werd de politieke agenda van de EU bepaald door de huidige problemen in de eurozone. Deze hebben in combinatie met de recente mondiale financiële crisis aangetoond hoezeer de nationale economieën binnen en buiten de EU met elkaar zijn verweven. De problemen van de eurozone laten zien hoe belangrijk het is om de economische en financiële stabiliteit sterker te consolideren en hervormingen en groei te stimuleren, ook in de uitbreidingslanden. De sterkere economische, financiële en politieke integratie die hieruit binnen de EU ontstaat, moet ook in aanmerking worden genomen bij het uitbreidingsproces. Het is van gemeenschappelijk belang om de uitbreidingslanden beter bestand te maken tegen crises. Het uitbreidingsproces is een krachtig instrument daarvoor. Een sterkere, grotere EU is beter in staat om deze problemen aan te pakken. Zo bieden de dynamiek van de Turkse economie, de geopolitieke rol van het land, zijn bijdrage aan de continuïteit van de energievoorziening en de jonge bevolking zowel Turkije als de EU kansen in de context van het toetredingsperspectief.

Het aanpakken van de risico's als gevolg van instabiliteit op de Westelijke Balkan is duidelijk van gemeenschappelijk belang gezien de geschiedenis van oorlog en verdeeldheid waardoor deze regio werd geplaagd. Het uitbreidingsproces steunt de voorstanders van hervormingen in de regio en verankert de naoorlogse democratische overgang. De kosten van de aanpak van de gevolgen van instabiliteit, die weleens veel hoger zouden kunnen zijn, worden zo vermeden. Het versterken van de stabiliteit en de democratie in Zuidoost-Europa is ook een investering in diepe, duurzame democratie in de nabije omgeving van de EU. De door de Europese Raad vastgestelde hernieuwde consensus over de uitbreiding blijft de basis van het uitbreidingsbeleid, dat is gebaseerd op de beginselen van consolidatie van verbintenissen, eerlijke en strenge voorwaarden en goede communicatie met de burger, in combinatie met de capaciteit van de EU om nieuwe leden op te nemen. De huidige uitbreidingsagenda omvat de Westelijke Balkan, Turkije en IJsland. De EU heeft altijd verklaard dat zij ten opzichte van de Westelijke Balkan een inclusief beleid voert en achtereenvolgende Europese Raden hebben bevestigd dat de toekomst van de hele regio in de EU ligt. Het stabilisatie- en associatieproces blijft het gemeenschappelijke kader voor de noodzakelijke voorbereidingen.

Het uitbreidingsproces moet geloofwaardig blijven om succesvol te kunnen zijn. Dit betekent dat ervoor moet worden gezorgd dat in de uitbreidingslanden vergaande hervormingen worden doorgevoerd, zodat zij aan de criteria voldoen, met name de criteria van Kopenhagen. Dit betekent ook dat de steun van de lidstaten en hun burgers moet worden gewaarborgd. Het belang van de uitbreiding moet duidelijk worden gemaakt en er moet een debat worden gevoerd op basis van feiten, met name nu de EU voor grote uitdagingen staat. In dit verband is het beginsel van de eigen verdiensten cruciaal. Het tempo waarin een land zich ontwikkelt in de richting van het lidmaatschap, is afhankelijk van de mate waarin het aan de voorwaarden voldoet. De uitbreiding is dus per definitie een geleidelijk proces, op basis van degelijk uitgevoerde duurzame hervormingen door de betrokken landen. In het kader van de nieuwe aanpak van de onderhandelingen over de rechtsstaat moet in de loop van het onderhandelingsproces een solide staat van dienst worden opgebouwd wat betreft het uitvoeren van hervormingen. De hervormingen moeten diep verankerd zijn en er moet worden gestreefd naar onomkeerbaarheid.

De aanstaande toetreding van Kroatië, de start van de toetredingsonderhandelingen met Montenegro in juni en de toekenning van de status van kandidaat-lidstaat aan Servië in maart tonen aan dat de EU zich aan haar beloften houdt wanneer aan de voorwaarden wordt voldaan. Deze positieve ontwikkelingen vormen ook een krachtig signaal van de transformerende kracht van het uitbreidingsproces en tonen aan wat mogelijk is in een regio die nog geen halve generatie geleden verscheurd werd door oorlog. Zij betekenen ook een

stimulans en een aanmoediging voor alle landen in de regio om hun eigen voorbereidingen op eventueel EU-lidmaatschap op te voeren.

Het afgelopen jaar hebben de uitbreidingslanden een aantal positieve ontwikkelingen doorgemaakt. Naast de vooruitgang van Kroatië, Montenegro en Servië zijn positieve resultaten geboekt door de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, waar de nadruk dankzij de toetredingsdialog op hoog niveau sterker is komen te liggen op hervormingen. Dankzij de dialoog tussen de regering en de oppositie in Albanië kon de politieke impasse grotendeels worden doorbroken met de goedkeuring van hervormingen van de kieswet en het parlementaire stelsel. De toetredingsonderhandelingen met IJsland zijn goed gevorderd. Turkije heeft blijk gegeven van actieve steun voor de nieuwe positieve agenda, die vorig jaar was aangekondigd en die de Commissie in mei 2012 in gang heeft gezet.

Tegelijkertijd moeten in de meeste landen nog steeds hervormingen worden doorgevoerd. Er blijven grote problemen met betrekking tot de mensenrechten, goed bestuur, de rechtsstaat, waaronder de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, bestuurlijke capaciteit, werkloosheid, economische hervormingen en sociale inclusie. Vaak moet er meer verantwoordelijkheid worden getoond voor de hervormingen en moet de noodzakelijke politieke wil worden gemobiliseerd om vooruitgang te boeken. Het is van het grootste belang dat de vrijheid van meningsuiting en de onafhankelijkheid van de media worden versterkt. Soms wordt het toetredingsproces ook negatief beïnvloed door bilaterale vraagstukken.

De aard van het uitbreidingsproces is inclusief en maakt brede participatie van belanghebbenden noodzakelijk. In de uitbreidingslanden dragen brede politieke consensus en steun van de bevolking voor de vereiste hervormingen aanzienlijk bij tot de transformatie die nodig is om vooruitgang te boeken op weg naar EU-lidmaatschap.

In deze mededeling wordt de stand van zaken beschreven van de uitbreidingsagenda van de Unie. Aan de hand van de bijbehorende grondige analyses per land¹ wordt de balans opgemaakt van wat de betrokken landen hebben bereikt bij de voorbereidingen voor het lidmaatschap en waar ze nu staan, en worden hun vooruitzichten voor de komende jaren beoordeeld. Op basis daarvan worden aanbevelingen gedaan. Evenals in voorgaande jaren wordt bijzondere aandacht besteed aan een aantal belangrijke uitdagingen en aan de steun die de EU aan de uitbreidingslanden verstrekt, onder andere via het instrument voor pretoetredingssteun.

2. BELANGRIJKSTE UITDAGINGEN

2.1. De rechtsstaat moet centraal staan in het uitbreidingsbeleid

De ervaringen van de recente uitbreidingsronden en de problemen waarvoor de uitbreidingslanden staan, maken duidelijk dat de rechtsstaat nog meer centraal moet worden gesteld in het uitbreidingsbeleid. In het strategiedocument van vorig jaar is een nieuwe aanpak voorgesteld voor de onderhandelingen over het gerechtelijk stelsel en de grondrechten en over justitie, vrijheid en veiligheid. Deze aanpak is door de Raad bekrachtigd en is nu vormgegeven in het in juni 2012 vastgestelde kader voor de onderhandelingen met Montenegro, waarin de rechtsstaat stevig verankerd is als kern van het toetredingsproces en waarmee ook de basis is gelegd voor toekomstige onderhandelingen.

---

¹ Samenvattingen en conclusies van de landenverslagen zijn in de bijlage bij deze mededeling opgenomen.

Landen die lid willen worden van de Unie, moeten gedurende het hele toetredingsproces aantonen dat zij de toepassing van de waarden waarop de Unie is gegrondvest, in de praktijk kunnen versterken. Zij moeten er vanaf het begin voor zorgen dat de cruciale instellingen voor democratisch bestuur en de rechtsstaat goed functioneren, van het nationale parlement tot de regering en het justitiële stelsel, inclusief de rechtbanken, het openbaar ministerie en de instanties voor wetshandhaving.

De meeste uitbreidingslanden staan voor een aantal belangrijke uitdagingen op de hieronder beschreven terreinen.

De landen moeten aantonen dat hun *rechterlijke macht* onafhankelijk, doeltreffend, onpartijdig en verantwoordingsplichtig is en in staat is eerlijke processen te waarborgen. Landen moeten ook aantonen dat hun justitiële stelsel efficiënt functioneert en dat rechtszaken niet buitensporig lang duren. De meeste landen beschikken intussen over een strategie voor de justitiële hervorming. Er is vooruitgang geboekt wat betreft de versterking van de onafhankelijkheid van de nationale raden voor de rechterlijke macht en in sommige gevallen ook wat betreft nieuwe procedures voor de benoeming van rechters. Er moet echter nog heel wat gebeuren, met name om te zorgen voor degelijkere procedures voor de benoeming van rechters en openbaar aanklagers, om het evenwicht te vinden tussen onafhankelijkheid en verantwoordingsplicht, waaronder het vraagstuk van immuniteit van rechters, en om de vaak buitensporige achterstand weg te werken. De handhaving van vonnissen van rechtbanken vormt nog steeds een probleem. Naast de wettelijke en administratieve hervormingen is in veel gevallen een verandering in de justitiële cultuur noodzakelijk en moet meer de nadruk komen te liggen op dienstverlening aan de burger.

Corruptie vormt in veel uitbreidingslanden nog steeds een probleem. Corruptie ondermijnt de rechtsstaat, heeft een negatieve invloed op het ondernemingsklimaat en de nationale begroting en beïnvloedt het dagelijks leven van de burger, bijvoorbeeld op het gebied van gezondheidszorg en onderwijs. Door grootschalige corruptie infiltreert de georganiseerde misdaad in de publiek en de particuliere sector. Landen moeten een sterk kader ontwikkelen om corruptie te voorkomen, met name door meer transparantie binnen de overheid en met betrekking tot het gebruik van overheidsgeld. De instanties voor wetshandhaving moeten proactief, goed gecoördineerd en doeltreffend optreden en ervoor zorgen dat corruptie, ook op hoog niveau, adequaat wordt onderzocht, vervolgd en bestraft. Veel uitbreidingslanden moet meer inspanningen leveren wat betreft de financiering van politieke partijen en verkiezingscampagnes, de aanpak van belangenverstrengeling, transparantie bij overheidsopdrachten, toegang tot informatie en de inbeslagneming en de confiscatie van vermogens. Sommige landen hebben gespecialiseerde openbaar aanklagers ingesteld die goed werk leveren. Er moet nog veel gedaan worden om de noodzakelijke staat van dienst op te bouwen. Ook moeten betrouwbare statistieken worden ontwikkeld om het succes van het corruptiebestrijdingsbeleid te kunnen meten.

De *bestrijding van de georganiseerde misdaad* blijft een belangrijke prioriteit en vormt in de meeste uitbreidingslanden een groot probleem. Het grensoverschrijdende karakter van veel criminele activiteiten vereist goede samenwerking tussen politie en justitie in de regio, met de EU-lidstaten en internationaal. De instanties voor wetshandhaving moeten over doeltreffende wettelijke instrumenten en onderzoeksmethoden beschikken om de georganiseerde misdaad adequaat te kunnen bestrijden en bestraffen. Met name de capaciteit om financiële onderzoeken uit te voeren moet worden uitgebreid. Er wordt vooruitgang geboekt, maar de meeste landen moeten veel meer doen om proactief onderzoek, doeltreffende justitiële follow-up en meer nationale en internationale samenwerking te waarborgen. De Commissie blijft

steun verlenen aan het regionale netwerk van openbaar aanklagers, die worden bijgestaan door gedetacheerde deskundigen uit de lidstaten. Er moet worden gestreefd naar verdere operationele samenwerking met de desbetreffende Europese agentschappen, met name Europol.

In de meeste uitbreidingslanden blijft de *hervorming van het openbaar bestuur* een belangrijke prioriteit in het kader van de politieke criteria. Het openbaar bestuur is een essentieel onderdeel van het democratisch bestuur en de rechtsstaat; met de hervorming moet worden gestreefd naar meer transparantie, verantwoordingsplicht en doeltreffendheid en meer aandacht voor de behoeften van burgers en bedrijven. Passende administratieve procedures, onder andere op het gebied van personeelsbeheer en het beheer van de overheidsfinanciën, ook met betrekking tot de belastinginning, en betrouwbare, onafhankelijke statistische systemen zijn cruciaal voor het functioneren van een staat en voor het uitvoeren van de hervormingen die nodig zijn voor integratie in de EU. De landen moeten hun inspanningen ter verbetering van het openbaar bestuur opvoeren op basis van algemene nationale strategieën. De Commissie erkent de uitdagingen waar de uitbreidingslanden voor staan en zal haar capaciteit met betrekking tot evaluatie en toezicht uitbreiden, de belangrijkste problemen identificeren en hulp bieden bij het plannen, prioriteren en uitvoeren van hervormingen.

Burgerrechten, politieke en economische rechten en de rechten van minderheden zijn belangrijke vraagstukken in de meeste uitbreidingslanden. Deze *grondrechten* worden over het algemeen in de wet gewaarborgd, maar de implementatie levert nog steeds problemen op. In sommige gevallen zijn er ook nog lacunes in de wetgeving, bijvoorbeeld wat betreft het toepassingsgebied van antidiscriminatiewetgeving. Nationale mensenrechteninstanties, zoals een ombudsman, moeten vaak aanzienlijk worden versterkt, evenals wetshandavingsinstanties die zaken als haatzaaien en gendergerelateerd geweld behandelen. In het algemeen blijft de maatschappelijke houding ten aanzien van kwetsbare groepen zoals minderheden, personen met een handicap en lesbische, homoseksuele, biseksuele en transseksuele personen een punt van zorg.

De uitbreidingslanden kennen over het algemeen een pluralistisch medialandschap. In sommige landen is vooruitgang geboekt met het uit het strafrecht halen van smaad. In een aantal landen vormt de *vrijheid van meningsuiting* echter nog steeds een groot punt van zorg doordat er sprake is van politieke inmenging, economische druk, zelfcensuur en ontoereikende bescherming van journalisten tegen pesterijen of zelfs gewelddadige aanvallen. Met name in Turkije wordt de vrijheid van meningsuiting nog onvoldoende gewaarborgd in het wettelijke kader en zijn het aantal rechtszaken en onderzoeken tegen journalisten en de ongepaste druk op de media zorgwekkend.

Gezien de aanhoudende uitdagingen op dit vlak is de Commissie van plan in de eerste helft van 2013 een vervolg te organiseren op de "Speak up!"-conferentie van mei 2011. Tijdens dat evenement zouden vertegenwoordigers van de media en het maatschappelijk middenveld uit de Westelijke Balkan en Turkije moeten samenkomen om te bespreken in welke mate hun regeringen belangrijke prioriteiten aanpakken om te voldoen aan de Europese normen inzake de vrijheid van meningsuiting. De Commissie zal op dit vlak nauw blijven samenwerken met het Europees Parlement en deze vraagstukken zullen een prominente plaats blijven innemen in het toetredingsproces.

Gezien de uitdagingen en het langetermijnkarakter van de hervormingen zullen de hoofdstukken over het gerechtelijk stelsel en grondrechten en justitie, vrijheid en veiligheid vroeg in de onderhandelingen worden aangepakt, zodat zoveel mogelijk tijd beschikbaar is

om de noodzakelijke wetgeving op te stellen, de vereiste instellingen op te richten en een solide staat van dienst wat betreft de uitvoering op te bouwen voordat de onderhandelingen worden afgesloten. Deze hoofdstukken worden geopend op basis van actieplannen die door de nationale overheid moeten worden opgesteld. De Commissie begeleidt de kandidaat-lidstaat daarbij uitgebreid door middel van haar toetsingsrapporten. Nieuw in dit verband is de invoering van tussentijdse criteria, die worden vastgesteld op het moment dat de onderhandelingen worden geopend. Zodra aan deze criteria is voldaan, zal de Raad criteria voor de sluiting van het hoofdstuk vaststellen.

Op die manier verlopen de onderhandelingen binnen een gestructureerd kader waarin rekening wordt gehouden met de tijd die nodig is om hervormingen adequaat uit te voeren en een degelijke staat van dienst op te bouwen. Bij dit proces horen ook garanties en corrigerende maatregelen, zodat de criteria bijvoorbeeld kunnen worden geactualiseerd en kan worden gezorgd voor evenwichtige vooruitgang van de onderhandelingen over alle hoofdstukken. De nieuwe aanpak zorgt voor meer transparantie en inclusiviteit in de onderhandelingen en het hervormingsproces, doordat de kandidaten worden aangemoedigd hun eigen prioriteiten voor hervorming te ontwikkelen via overleg met belanghebbenden, zodat maximale steun voor de uitvoering gewaarborgd is. De Commissie zal scherper toezicht houden op de vooruitgang op deze terreinen. Ter ondersteuning van de uitvoering van hervormingen zullen gerichte IPA-middelen worden toegewezen.

Het is essentieel dat de uitbreidingslanden de rechtsstaat en het openbaar bestuur versterken om dichterbij de EU te komen en uiteindelijk de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te kunnen nemen. Al voordat de toetredingsonderhandelingen van start gaan, wordt nu meer nadruk gelegd op de rechtsstaat. Zo was de toetsing van de belangrijkste hoofdstukken over de rechtsstaat al begonnen voordat de algemene onderhandelingen met Montenegro van start gingen. Ook de andere kandidaat-lidstaten, de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië en Servië, zijn uitgenodigd voor de verkennende toetsing. In de kernprioriteiten die zijn geformuleerd als voorwaarde voor het openen van de toetredingsonderhandelingen met Albanië, lag de nadruk sterk op de rechtsstaat. Rechtsstaatvraagstukken staan centraal in de verschillende landspecifieke initiatieven die de Commissie afgelopen jaar heeft gelanceerd (zie punt 3).

2.2. Regionale samenwerking en verzoening op de Westelijke Balkan

Regionale samenwerking en goede nabuurschapsbetrekkingen zijn essentiële elementen van het stabilisatie- en associatieproces en worden dus door de Commissie nauwlettend in het oog gehouden in alle fasen van het toetredingsproces. Het afgelopen jaar is verdere vooruitgang geboekt op dit terrein. De leiders en politici van de regio onderhielden hun bilaterale en multilaterale contacten, ook met betrekking tot gevoelige kwesties zoals oorlogsmisdaden, grenzen, de terugkeer van vluchtelingen, de georganiseerde misdaad en politieke samenwerking en binnen regionale fora, zoals de energiegemeenschap, de Europese gemeenschappelijke luchtvaartruimte, de Midden-Europese vrijhandelsovereenkomst (CEFTA) en de regionale hogeschool voor openbaar bestuur. Er is een nieuwe secretaris-generaal van de Regionale Samenwerkingsraad (RCC) benoemd. De Commissie moedigt de RCC aan zijn rol in de regionale samenwerking verder te ontwikkelen door een platform te worden voor de bevordering van vraagstukken die van belang zijn voor de hele regio en haar EU-perspectief en zo regionale samenwerking verder te integreren in de politieke agenda van de betrokken landen. Regionale samenwerking moet uitgaan van de regio's zelf en door henzelf worden beheerd.

Interetnische geschillen en statusvraagstukken, met name in Bosnië en Herzegovina en Kosovo*, blijven een belemmering voor het functioneren van de instellingen en het hervormingsproces en hebben soms ook gevolgen voor de rest van de regio. De betrokken landen kunnen deze problemen het best aanpakken door te volharden in hun inspanningen op weg naar de EU. Moeilijke etnische vraagstukken kunnen worden opgelost door middel van dialoog en compromissen, zoals blijkt uit de tenuitvoerlegging van de kaderovereenkomst van Ohrid in de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië. De geschillen over de status van Kosovo vormen nog steeds een belemmering voor de ontwikkeling van diepere betrekkingen met de EU. De kwestie rond het noorden van Kosovo vormt nog een groot probleem. Alle betrokkenen moeten constructief samenwerken om deze problemen op te lossen.

Er zijn nieuwe resultaten bereikt in de *dialoog tussen Belgrado en Prishtina/Priština* met overeenkomsten inzake regionale samenwerking en vertegenwoordiging en geïntegreerd grensbeheer. Deze laatste overeenkomst moet nog worden uitgevoerd. Servië's interpretatie van de overeenkomst inzake regionale samenwerking en de vertegenwoordiging van Kosovo werd verhelderd en doet volgens de eerste resultaten met betrekking tot de uitvoering niet langer afbreuk aan de inclusiviteit van de regionale samenwerking. De uitvoering van andere overeenkomsten die zijn gesloten op het gebied van de vrijheid van verkeer, het kadaster, de burgerlijke stand, douanestempels en wederzijdse erkenning van diploma's, is wisselend en heeft nog maar weinig concrete resultaten opgeleverd. Er moet dringend meer vooruitgang worden geboekt op dit terrein.

De roep van de bevolking om *verzoening* wordt steeds sterker, wat een stevig fundament legt om de uit de oorlog voortvloeiende vraagstukken zoals oorlogsmisdaden, de terugkeer van vluchtelingen en etnische spanningen aan te pakken. Initiatieven van ngo's en maatschappelijke organisaties, zoals het Youth Initiative for Human Rights, de waarheids- en verzoeningscommissie (Recom) en het Igman-initiatief, hebben een belangrijke rol te vervullen voor het bevorderen van verzoening tussen de burgers van de regio en moeten worden ondersteund. De komende jaren blijft waakzaamheid tegen nationalistische reflexen echter geboden. Met name regeringen en politieke leiders moeten meer doen om een klimaat te scheppen waarin de erfenis van het verleden kan worden afgewikkeld. De kwesties die samenhangen met conflicten in het verleden en andere resterende bilaterale vraagstukken, zijn cruciaal voor de stabiliteit op de Westelijke Balkan en moeten dringend worden aangepakt. Als hiervoor een oplossing wordt gevonden, wordt een grote hindernis voor het streven van de Westelijke Balkanlanden naar toetreding tot de EU weggenomen.

Voor duurzame verzoening is het essentieel dat de berechting van *oorlogsmisdaden* tijdens de oorlogen in het voormalige Joegoslavië wordt afgerond. De samenwerking met het Joegoslavië-tribunaal is voortgezet, na de eerdere beslissende stappen die de landen in de regio hadden gezet en die een goede basis vormden voor het tribunaal om zijn werk te voltooien, ook al zullen sommige zaken wellicht langer duren dan de aanvankelijk vastgestelde einddatum van december 2014. De werkzaamheden van het Joegoslavië-tribunaal lopen stilaan op hun einde, maar het is van het grootste belang dat de betrokken regeringen de straffeloosheid van oorlogsmisdaden binnen hun eigen rechtsgebied aanpakken. De landen van de regio moeten politieke wil tonen, meer middelen beschikbaar stellen, beter regionaal samenwerken en de problemen met de uitlevering van onderdanen oplossen opdat recht geschiedt voor de duizenden slachtoffers van de oorlogen. De kwestie van de vermiste

---

* Deze benaming laat de standpunten over de status van Kosovo onverlet en is in overeenstemming met resolutie 1244 van de VN-Veiligheidsraad en het advies van het Internationaal Gerechtshof over de onafhankelijkheidsverklaring van Kosovo.

personen is nog niet helemaal opgelost. De Commissie steunt de lopende onderzoeken onder auspiciën van EULEX naar de misdrijven, waaronder het wegnemen van menselijke organen, die zouden zijn begaan tijdens en na het conflict in Kosovo en die zijn beschreven in het rapport-Marty, dat door de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa is goedgekeurd.

Wat betreft *vluchtelingen* is in november 2011 in Belgrado een ministeriële verklaring ondertekend van Servië, Kroatië, Bosnië en Herzegovina en Montenegro, waarmee de politieke bereidheid werd bekrachtigd om het Sarajevo-proces af te ronden. Er werd overeenstemming bereikt over een regionaal huisvestingsprogramma, dat tijdens de internationale donorconferentie in april 2012 werd gepresenteerd. De EU en de internationale gemeenschap beloofden aanzienlijke financiële steun hiervoor te verstrekken. De nationale autoriteiten beloofden dit programma uit te voeren, dat is gericht op duurzame terugkeer van de kwetsbaarste vluchtelingen naar hun plaats van oorsprong of hun integratie in de plaats waarnaar ze zijn gevlucht. Daarmee zouden de opvangcentra voor vluchtelingen en binnenlandse ontheemden kunnen worden gesloten en de 74 000 resterende vluchtelingen officieel kunnen worden uitgeschreven. De Commissie verheugt zich over deze ontwikkelingen en roept de betrokken landen op de resterende vraagstukken met betrekking tot vluchtelingen en binnenlands ontheemden daadkrachtig aan te pakken.

*Minderheden*vraagstukken vormen nog steeds een belangrijk probleem op de Westelijke Balkan. In het algemeen bestaan er degelijke, uitgebreide wettelijke kaders waarin de bescherming van minderheden wordt geregeld, maar in de praktijk is de uitvoering vaak ingewikkeld, met name bij verbanden met recente conflicten. Er moet een algemene cultuur van aanvaarding van minderheden worden aangemoedigd, via het onderwijs, een breed publiek debat en voorlichting. Haatzaaien en discriminatie moeten proactief worden aangepakt. Met name de Roma-gemeenschap verkeert in de hele regio in een kansarme situatie. De Commissie zal steun blijven verlenen voor maatregelen in dit opzicht, onder andere in het kader van het Roma-decennium. De landen moeten uitvoering blijven geven aan de operationele conclusies die zij hebben onderschreven tijdens de seminars over Roma-vraagstukken die de Commissie in 2011 had georganiseerd.

In een geest van goed nabuurschap moeten openstaande *bilaterale vraagstukken* door de betrokken partijen zo vroeg mogelijk in het uitbreidingsproces en met vastberadenheid worden opgelost, rekening houdend met de algemene belangen van de EU. Het afgelopen jaar is maar weinig vooruitgang geboekt op dit vlak. De Commissie dringt erop aan dat de partijen alle nodige inspanningen doen om de resterende geschillen op te lossen overeenkomstig de gebruikelijke beginselen en methoden, en deze geschillen zo nodig voorleggen aan het Internationaal Gerechtshof of andere instanties voor geschillenbeslechting. Bilaterale problemen mogen niet tot vertraging van toetredingsproces leiden. De Commissie is bereid om bij te dragen tot de noodzakelijke politieke impuls voor het zoeken naar oplossingen en steun te verlenen aan daarmee samenhangende initiatieven. De grensarbitrageovereenkomst tussen Slovenië en Kroatië, waarvan de uitvoering in 2012 is begonnen, maakt de weg vrij voor de oplossing van dit bilaterale geschil en is een goed voorbeeld voor de manier waarop dergelijke kwesties moeten worden aangepakt. De Commissie benadrukt het belang van de verklaring van Kroatië inzake de bevordering van de Europese waarden in Zuidoost-Europa, en met name de toezegging van Kroatië dat bilaterale kwesties het proces van toetreding van de kandidaat-lidstaten niet mogen hinderen. Wat betreft de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië benadrukt de Commissie dat een door onderhandelingen tot stand gekomen en wederzijds aanvaardbare oplossing van de naamkwestie, onder auspiciën van de

VN, van wezenlijk belang blijft. Er moet nu zonder verder uitstel een oplossing worden gevonden.

2.3. Economische en sociale uitdagingen

Versterking van het economisch herstel in de uitbreidingslanden

De sociaal-economische ontwikkeling in de uitbreidingslanden laat een gemengd beeld zien. In alle uitbreidingslanden is de algemene macro-economische stabiliteit over het algemeen behouden, maar de begrotingsrisico's zijn in een aantal van hen aanzienlijk toegenomen. De economische crisis laat zich in de hele regio voelen en de Westelijke Balkan verkeert weer in een recessie, waarbij het concurrentievermogen, het inkomen en de investeringen laag zijn en de werkloosheid hoog is en toeneemt.

De groeiprestaties van de Turkse economie kunnen voor een groot deel worden toegeschreven aan het prudente macro-economische beleid en de hervormingen die ruim voor de crisis in gang waren gezet. Om de groei in stand te houden en verder te versterken moet echter nog veel gebeuren. De positieve impuls van de Turkse economie biedt de mogelijkheid om verdere structurele hervormingen door te voeren, met name op het gebied van onderwijs, infrastructuur en arbeidsmarktbeleid.

Na de instorting van de banken kromp de IJslandse economie in totaal met 12%. Dit jaar zette het in 2011 in gang gezette herstel verder door als gevolg van zowel de export als de sterke binnenlandse vraag. De economie werd gestabiliseerd door daadkrachtige herstructurering en versterking van de bancaire sector, consolidatie van de overheidsfinanciën en een prudente beleidsmix, zij het dankzij kapitaalrestricties, die moeten worden afgeschaft.

Na een licht herstel in 2010 en 2011 vertoonden de meeste economieën van de Westelijke Balkan in 2012 wederom een krimp als gevolg van de negatieve ontwikkelingen in de Europese Unie. Kroatië, Bosnië en Herzegovina en Servië verkeren opnieuw in een recessie. Albanië, Kosovo en de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië doorstaan het ongunstige klimaat beter. Hun economie bleef groeien doordat zij in staat waren de binnenlandse vraag op peil te houden en doordat zij minder last hadden van de terugloop van de handel. De financiële sector is in alle landen stabiel gebleven, hoewel de kwaliteit van de kredietportefeuille verder is verslechterd.

De aanhoudende depressie wordt vooral zichtbaar in de verslechtering van sociale omstandigheden die al moeilijk waren. De werkloosheid bleef stijgen en bedraagt nu gemiddeld 21% in de Westelijke Balkan, maar is veel hoger in Bosnië en Herzegovina, Servië, de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië en Kosovo, en met name jongeren zijn hier het slachtoffer van. Nog verontrustender is dat de goede resultaten die vóór de crisis waren behaald met betrekking tot armoedebestrijding, nu weer teniet worden gedaan. In het bijzonder de opkomende middenklasse is erg kwetsbaar doordat de financiële buffers en het spaargeld van gezinnen zijn geslonken. Uit verschillende opiniepeilingen blijkt dat de bevolking steeds ontevredener wordt over de economische en maatschappelijke situatie, nu velen basisgoederen en -diensten niet langer kunnen betalen. Deze ontwikkelingen plus het feit dat de groei dit jaar nog afzwakt of zelfs omslaat in een nieuwe recessie, wijzen op de noodzaak van een veel proactievare beleidsrespons op de verslechtering van de sociale omstandigheden, zoals werkloosheid en armoede, bijvoorbeeld door investeringen ter bevordering van de werkgelegenheid te stimuleren en voor betere investeringen in de sociale sector te zorgen.

Men is zich ervan bewust dat prioritaire hervormingen en maatregelen voor groei en werkgelegenheid nodig zijn, maar de politieke bereidheid om ze door te voeren, is vaak zwak. In de loop der tijd zijn de belastinginning, begrotingsplanning en de uitvoering van de begroting niet voldoende verbeterd. De begrotingsoverdrachten zijn niet gericht genoeg en dragen niet bij tot verbetering van de sociale situatie. Er zijn nog maar weinig hervormingen doorgevoerd op de arbeidsmarkt en in de stelsels voor beroepsopleiding, waardoor de vraag naar en het aanbod van vaardigheden nog steeds niet goed op elkaar aansluiten. Dientengevolge zoeken werknemers vaak een baan in het buitenland, wat op korte termijn goed is voor de economie door de geldovermakingen en de daling van de werkloosheid, maar op lange termijn het groeipotentieel beperkt door de krimp van de beroepsbevolking en de braindrain. Op micro-economisch niveau hebben veel landen hervormingen doorgevoerd om het oprichten van een bedrijf gemakkelijker te maken of regelingen ontwikkeld om buitenlandse investeerders aan te trekken, maar de zwakke rechtsstaat en de grote informele sector vormen een belemmering voor het zakelijke klimaat.

De EU zal de landen blijven bijstaan met beleidsadvies en financiële bijstand en werkt nauw samen met de internationale financiële instellingen om te zorgen voor gunstige leningen voor prioritaire gebieden.

De Commissie zal de uitbreidingslanden blijven betrekken bij de Europa 2020-strategie. Er zal worden onderzocht of het mogelijk is vraagstukken met betrekking tot concurrentievermogen en werkgelegenheid gericht aan te pakken tijdens de vergaderingen in het kader van het stabilisatie- en associatieproces. Daartoe worden de uitbreidingslanden overeenkomstig de Europa 2020-aanpak aangemoedigd om nationale streefcijfers vast te stellen op het gebied van werkgelegenheid, innovatie, klimaatverandering, energie, onderwijs, armoedebestrijding en sociale inclusie. Daarnaast zal de Commissie vanaf 2013 geleidelijk beginnen met een dialoog met de uitbreidingslanden over programma's voor werkgelegenheid en sociale hervorming, waarmee wordt gestreefd naar een brede aanpak van werkgelegenheid en sociaal beleid. De Commissie moedigt de uitbreidingslanden ook aan meer deel te nemen aan EU-programma's, zodat zij met de lidstaten kunnen samenwerken aan de kerninitiatieven van Europa 2020.

Regionale beleidsgroepen en de RCC hebben goede vorderingen gemaakt met de aanpassing van het Europa 2020-proces aan de regionale behoeften en omstandigheden. De ministers van handel en investeringen hebben dit jaar beloofd hun beleid inzake regionale handel, particulier onderzoek, ondernemerschap en werkgelegenheid regelmatig te vergelijken. De Commissie zal dergelijke gezamenlijke hervormingsinspanningen en regionaal toezicht ondersteunen, onder meer met IPA-middelen.

Meer regionale samenwerking op economisch gebied kan de gevolgen van de crisis verzachten. De regionale handel vormt ongeveer 17% van de totale handel in de regio. De handelsstromen tussen de CEFTA-landen zijn minder getroffen door de crisis en herstellen zich sneller dan de handel met de EU. Deze handel betreft echter vooral voedsel en grondstoffen; goederen met een grotere toegevoegde waarde vormen slechts een klein deel van de handelsstroom. De CEFTA is begonnen met de liberalisering van bepaalde diensten, wat grote voordelen kan opleveren voor alle partijen. De integratie van de energie- en transportmarkt vergroot het concurrentievermogen van de regio en creëert een aantrekkelijk investeringsklimaat.

Het investeringskader voor de Westelijke Balkan werd opgericht om nationale donoren en internationale financiële instellingen samen te brengen en een pakket projecten te

ontwikkelen. In dit kader hebben de Commissie, bilaterale donoren en internationale financiële instellingen acht miljoen euro uitgetrokken voor investeringen in vervoer, energie, milieu, klimaatverandering, de sociale sector en de ontwikkeling van de particuliere sector en het midden- en kleinbedrijf. Het investeringskader zal een steeds grotere rol spelen bij de voorbereiding en ondersteuning van de investeringen die het meest noodzakelijk zijn voor groei en werkgelegenheid.

Het economisch bestuur in de EU en de uitbreidingslanden

Het is van belang dat de uitbreidingslanden op de hoogte worden gehouden van en verder betrokken worden bij de grootschalige veranderingen die gaande zijn in het economisch bestuur van de EU, ook gezien hun mate van integratie in de EU, die nu al groot is.

De Europese Commissie beschikt over een aantal instrumenten om uitbreidingslanden te informeren over de ontwikkelingen in het economische beleid van de EU, bijvoorbeeld de regelmatige bilaterale politieke en economische dialoog en de multilaterale economische dialoog tussen de Commissie, de EU-lidstaten en de kandidaat-lidstaten in het kader van het begrotingstoezicht voorafgaand aan de toetreding.

De Commissie zal het economische toezicht op de uitbreidingslanden geleidelijk aanpassen aan het versterkte economische bestuur in de EU. In dat verband zal de landen worden verzocht hun economische programma's voor de middellange termijn te versterken en meer nadruk te leggen op de houdbaarheid van hun externe positie en op de belangrijkste structurele obstakels voor groei, overeenkomstig de Europa 2020-strategie. Ook zal meer nadruk worden gelegd op de verdere versterking van de nationale begrotingskaders, die aan bepaalde kwaliteitsnormen moeten voldoen. Van de kandidaat-lidstaten zal duidelijke politieke inzet worden verlangd om de tijdens de jaarlijkse gezamenlijke ECOFIN-vergadering overeengekomen aanbevelingen uit te voeren. Tijdens deze vergadering en de voorbereiding daarop en ook binnen fora in het kader van het stabilisatie- en associatieproces zal meer nadruk worden gelegd op economisch en begrotingstoezicht en zullen de kandidaat-lidstaten waar nodig worden geïnformeerd over andere ontwikkelingen die van invloed zijn op het economisch bestuur van de EU.

Tijdens verkennende toetsingen zullen de uitbreidingslanden ook worden geïnformeerd over de veranderingen in de verplichtingen in het kader van de wetgeving inzake de economische en monetaire unie en de nieuwe structuur voor financieel toezicht. De Commissie zal nagaan of het mogelijk is om voor deze bijeenkomsten ook kandidaat-lidstaten uit te nodigen waarmee de toetredingsonderhandelingen nog niet van start zijn gegaan. De Commissie kan tijdens de toetredingsonderhandelingen ook aanvullende toetsingen organiseren wanneer belangrijke nieuwe wetgeving is aangenomen.

3. HET TEMPO VAN DE UITBREIDING EN DE HERVORMINGEN BEHOUDEN

De uitbreidingslanden staan voor vele uitdagingen, met name op het gebied van de rechtsstaat, de bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, de economie en sociale cohesie. In de context van de economische stagnatie bestaat daarnaast het gevaar van populisme en weerstand tegen essentiële hervormingen. Vooral op de Westelijke Balkan is het cruciaal dat de landen het pad van de hervormingen blijven volgen en niet teveel terugkijken naar het verleden, maar investeren in hun Europese toekomst. De EU heeft er belang bij dat de hervormingen succesvol zijn. De uitbreiding is een gezamenlijke onderneming. Het op gang houden van de uitbreiding en van de hervormingen zijn twee kanten van dezelfde medaille.

De Commissie zoekt steeds meer vernieuwende methoden om de problemen aan te pakken die zich in de uitbreidingslanden en gedurende het toetredingsproces voordoen. De criteria en voorwaarden voor het lidmaatschap blijven hetzelfde, maar op veel terreinen zijn landspecifieke methoden op maat nodig om moeilijke situaties, waaronder blokkades in het toetredingsproces, aan te pakken. Dit geldt niet alleen voor de rechtsstaat en de hervorming van het openbaar bestuur, maar ook voor de versterking van de democratie, goed bestuur en economische en sociale vraagstukken. Dergelijke initiatieven geven een nieuwe impuls aan de hervormingen. Zij komen niet in de plaats van de toetredingsonderhandelingen, maar slaan een brug ernaartoe.

Voortbouwend op het uitbreidingsstrategiedocument van 2011 en de conclusies van de Raad van december 2011 werd in mei 2012 een positieve agenda voor de betrekkingen tussen de EU en Turkije gelanceerd om het proces van de toetredingsonderhandelingen te ondersteunen, overeenkomstig het onderhandelingskader en de desbetreffende conclusies van de Raad. Deze agenda bestrijkt een groot aantal terreinen van gemeenschappelijk belang, waaronder politieke hervormingen, een dialoog over het buitenlands beleid, aanpassing aan het acquis, visa, mobiliteit en migratie, handel, energie, terrorismebestrijding en deelname aan EU-programma's.

Met de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië is in maart 2012 in Skopje een toetredingsdialoog op hoog niveau geïnitieerd. De integratie in de EU is hierdoor hoger op de binnenlandse politieke agenda komen te staan en heeft een nieuwe impuls gekregen doordat op hoog niveau gestructureerd wordt overlegd over belangrijke hervormingen en kansen. De belangrijkste vraagstukken zijn de vrijheid van meningsuiting, de rechtsstaat, de etnische betrekkingen, de hervorming van de kieswet en van het openbaar bestuur, de versterking van de markteconomie en goede betrekkingen met de buurlanden. De regering boekt vooruitgang met de ambitieuze hervormingsdoelstellingen van de routekaart en heeft specifieke maatregelen en tijdschema's voor de uitvoering vastgesteld.

In Albanië werkt de Commissie nauw samen met de regering en de oppositie om het land te helpen de politieke obstakels weg te werken voor verdere hervormingen van de kieswet en het parlementaire stelsel en om een klimaat te scheppen waarin verdere vooruitgang kan worden geboekt, met name ter ondersteuning van de EU-agenda. Zo kon het actieplan voor de aanpak van de door de Commissie in haar advies aangewezen kernprioriteiten op transparante en participatieve wijze worden herzien. De EU-agenda staat centraal in de activiteiten van de regering en er worden concrete resultaten geboekt wat betreft de in het plan beschreven doelstellingen, onder andere op het gebied van de hervorming van de kieswet en het parlementaire stelsel, de rechtsstaat en de mensenrechten.

Met Bosnië en Herzegovina is in juni 2012 in Brussel een dialoog op hoog niveau over het toetredingsproces van start gegaan. Dit initiatief helpt het land om vooruitgang te boeken in het toetredingsproces doordat de vereisten en de methoden voor de toetredingsonderhandelingen worden verduidelijkt en doordat wordt uitgelegd wat concreet van het land wordt verwacht tijdens het toetredingsproces. De bedoeling is om de politieke impuls voor de EU-agenda te behouden ondanks de huidige politieke crisis. De bijeenkomst in juni leidde tot gezamenlijke conclusies en een routekaart voor integratie in de EU, die gericht is op het voldoen aan de voorwaarden voor de inwerkingtreding van de stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO) en een geloofwaardige lidmaatschapsaanvraag. Hiervoor moest een coördinatiemechanisme worden ingesteld tussen alle overheidsniveaus die bevoegd zijn voor EU-aangelegenheden, zodat het land in dit verband met één stem kan spreken. De Commissie betreurt dat de resultaten tot dusver minder zijn dan verwacht. De in 2011 met

Bosnië en Herzegovina geïnitieerde gestructureerde dialoog over justitie heeft een positief effect gehad op de uitvoering van de hervormingsstrategie voor de justitiële sector voor 2009-2013.

De Europese Commissie en Kosovo hebben in mei 2012 een gestructureerde dialoog over de rechtsstaat in gang gezet, die Kosovo moet helpen bij de aanpak van de problemen met betrekking tot de rechtsstaat, wat een belangrijk punt is voor de hele Westelijke Balkan. In deze fase concentreert de Commissie zich op het gerechtelijk stelsel en de bestrijding van georganiseerde misdaad en corruptie.

De Commissie zal deze en andere initiatieven blijven voortzetten om het tempo en de transformerende kracht van het toetredingsproces te behouden en ervoor te zorgen dat het uitbreidingsbeleid een adequate respons biedt.

4. VOORUITGANG IN DE UITBREIDINGSLANDEN EN ONTWIKKELINGEN VOOR 2012–2013

4.1. *Westelijke Balkan*

Kroatië

Tegelijk met deze mededeling brengt de Commissie een mededeling uit met de belangrijkste bevindingen van het omvattende monitoringverslag over de stand van de voorbereidingen van Kroatië voor het lidmaatschap van de Europese Unie. De Commissie zal de verbintenissen die Kroatië bij de toetredingsonderhandelingen is aangegaan tot de toetredingsdatum blijven volgen en in het voorjaar van 2013 een mededeling uitbrengen met een definitief monitoringverslag.

Montenegro

Op 29 juni 2012 heeft de Europese Raad het besluit bekrachtigd om toetredingsonderhandelingen met Montenegro te openen, dat de Raad op basis van een verslag van de Commissie had vastgesteld. De onderhandelingen werden nog diezelfde dag geopend op de eerste intergouvernementele conferentie. De toetredingsonderhandelingen zullen worden gevoerd volgens het onderhandelingskader dat door de Raad is vastgesteld. Daarbij wordt de nieuwe aanpak van de hoofdstukken inzake het gerechtelijk stelsel en de grondrechten en inzake justitie, vrijheid en veiligheid gevolgd, zodat bij de onderhandelingen een sterker accent komt te liggen op de rechtsstaat.

De opening van toetredingsonderhandelingen is in overeenstemming met de gestage vooruitgang die Montenegro heeft geboekt met de belangrijkste hervormingen. Montenegro voldoet in toereikende mate aan de politieke criteria. Kader en beleid op wetgevend en institutioneel gebied zijn verbeterd om de werking van het parlement, het gerechtelijk stelsel, het corruptiebestrijdingsbeleid, de mensenrechten en de bescherming van minderheden te versterken. De hervorming van de grondwet en het openbaar bestuur zijn voortgezet. Montenegro is vlot blijven voldoen aan zijn verbintenissen op grond van de stabilisatie- en associatieovereenkomst. Het land blijft een constructieve rol spelen in de regio en voldoet aan zijn internationale verplichtingen.

Montenegro moet zich sterker inspannen om een staat van dienst op te bouwen op het gebied van de rechtsstaat, teneinde de hervormingen onomkeerbaar te maken, met name waar het gaat over georganiseerde misdaad en corruptie, met inbegrip van corruptie op hoog niveau. Montenegro moet het proces van grondwetswijziging voltooien om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te waarborgen. De verantwoordingsplicht van de rechterlijke macht is een punt van zorg. Gezien de geringe omvang van het Montenegrijnse bestuursapparaat zal het over de hele linie een uitdaging zijn om de noodzakelijke administratieve capaciteit voor de tenuitvoerlegging van het acquis tot stand te brengen.

In overeenstemming met de nieuwe aanpak en de aanbeveling van de Europese Raad van december 2011 is de Commissie al begonnen met het screenen van de hoofdstukken inzake het gerechtelijk stelsel en de grondrechten en inzake justitie, vrijheid en veiligheid. Het screenen van de andere hoofdstukken begon in september 2012 en zal naar verwachting duren tot zomer 2013.

De Commissie blijft Montenegro steun verlenen bij de tenuitvoerlegging van de hervormingen die met de EU samenhangen.

Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië

De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië kreeg in 2005 de status van kandidaat-lidstaat. In 2009 oordeelde de Commissie dat het land in voldoende mate aan de politieke criteria voldeed, en beval zij aan om onderhandelingen te openen. De Commissie herhaalde deze aanbeveling in 2010 en 2011 en nogmaals in 2012. De Commissie is er vast van overtuigd dat het noodzakelijk is het toetredingsproces voor het land in een volgende fase te brengen, teneinde het tempo en de duurzaamheid van de hervormingen te consolideren, met name wat de rechtsstaat betreft, en de betrekkingen tussen de bevolkingsgroepen te verbeteren. Daar zou de hele regio bij gebaat zijn.

Het land is aan zijn verbintenissen op grond van de stabilisatie- en associatieovereenkomst blijven voldoen. De Commissie handhaaft haar voorstel om over te gaan naar de tweede fase van de associatie en dringt er bij de Raad op aan zonder verder uitstel een besluit te nemen, overeenkomstig de desbetreffende bepaling van de stabilisatie- en associatieovereenkomst.

Het land voldoet nog steeds in voldoende mate aan de politieke criteria. De regering heeft de EU-agenda tot het kernpunt van haar activiteiten gemaakt. Door de toetredingsdialoog op hoog niveau met de Commissie zijn de hervormingen versneld en is aanzienlijke vooruitgang bereikt op een aantal belangrijke beleidsgebieden. De regering heeft aan het parlement voorstellen voorgelegd ter verbetering van de kieswetgeving en, op het gebied van de vrijheid van meningsuiting, om smaad uit het strafrecht te verwijderen. De eerste herziening door de regering van de tenuitvoerlegging van de kaderovereenkomst van Ohrid is een nuttig instrument om de dialoog tussen de gemeenschappen te versterken.

Het tempo van de hervormingen moet gehandhaafd blijven op alle gebieden die onder de politieke criteria vallen, met name om de uitvoering ervan te waarborgen. Vooral de rechtsstaat moet worden versterkt, onder meer wat de vrijheid van meningsuiting betreft. De rondetafel dialoog tussen de regering en de vereniging van journalisten moet worden voortgezet, omdat dit forum van groot nut is voor de aanpak van belangrijke uitdagingen op mediagebied. De spanningen die tussen de gemeenschappen zijn ontstaan na gewelddadige incidenten in het eerste halfjaar van 2012, zijn zorgwekkend. De regering heeft daarop verstandig gereageerd, en moet nu nog krachtiger streven naar betere interetnische

betrekkingen en verzoening, ook in het licht van het debat over de status van de slachtoffers van het conflict van 2001.

Hoewel het bijna twintig jaar geleden is dat de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië lid werd van de Verenigde Naties, is het geschil met Griekenland over de naam van het land nog steeds niet bijgelegd. Als sinds de jaren '90 wordt onder auspiciën van de Verenigde Naties een dialoog gevoerd, sinds 2009 aangevuld met bilaterale contacten, waaronder op het niveau van de eerste ministers. Dit heeft echter nog niet tot resultaten geleid. In december oordeelde het Internationaal Gerechtshof dat Griekenland zijn interim-akkoord met het land had geschonden door op de top van Boekarest van 2008 bezwaar te maken tegen de toelating tot de NAVO. Het onderhouden van betrekkingen van goede nabuurschap, zoals een door onderhandelingen tot stand gekomen en wederzijds aanvaardbare oplossing van de naamkwestie, onder auspiciën van de VN, blijft van wezenlijk belang. Er moet nu zonder verder uitstel een oplossing worden gevonden. Daden en woorden die de betrekkingen van goede nabuurschap kunnen schaden, moeten worden vermeden.

Servië

De Europese Raad heeft Servië in maart 2012 de status van kandidaat-lidstaat verleend.

De stabiliteit en de werking van de instellingen was gewaarborgd, zowel in de aanloop naar de verkiezingen op presidents- en parlamentsniveau, op plaatselijk niveau en in Vojvodina, als na afloop van de verkiezingen. Hoewel de activiteiten op wetgevingsgebied in de verkiezingstijd op een laag pitje stonden, is wat de uitvoering van de hervormingen betreft op de meeste gebieden enige vooruitgang geconstateerd. Servië is volledige medewerking blijven verlenen aan het Internationaal Strafhof voor het voormalige Joegoslavië (ICTY). Servië voldoet vlot aan zijn verbintenissen op grond van de interim-overeenkomst en de stabilisatie- en associatieovereenkomst. Er zijn resultaten bereikt in de dialoog met Prishtina/Priština, maar de uitvoering van de afspraken verliep niet altijd even soepel. Twee recente ontwikkelingen die in dit verband kunnen worden genoemd, zijn de ondertekening door Servië van het technische protocol inzake geïntegreerd grensbeheer en de verheldering van Serviës interpretatie van de overeenkomst inzake regionale samenwerking en de vertegenwoordiging van Kosovo. Gezien de eerste resultaten van de uitvoering daarvan doet deze niet langer afbreuk aan de inclusiviteit van de regionale samenwerking. De nieuwe leiders van Servië hebben te kennen gegeven dat zij alle afspraken die in de dialoog met Prishtina/Priština zijn gemaakt, zullen uitvoeren, en een begin zullen maken met de aanpak van de bredere politieke vraagstukken. Uitvoering van deze belofte is een belangrijke voorwaarde voor de overgang naar de volgende fase van de EU-integratie van Servië.

Servië blijft eraan werken om te voldoen aan de politieke criteria en de voorwaarden van het stabilisatie- en associatieproces. Het land moet echter bijzondere aandacht geven aan de rechtsstaat; dat geldt met name voor de rechterlijke macht, waar de recente terugval de noodzaak onderstreept van een aanhoudende inzet voor de hervormingen en voor de onafhankelijkheid, onpartijdigheid en efficiëntie van het apparaat. Belangrijk zijn in deze context ook de recente uitspraken van het grondwettelijk hof en de noodzaak om het vertrouwen van de burger te herstellen na de gebleken tekortkomingen van de procedures voor de herbenoeming van magistraten. Gezien recente gebeurtenissen moet ook speciale aandacht worden geschonken aan de rechten van kwetsbare groepen en aan de onafhankelijkheid van belangrijke instellingen zoals de centrale bank. Ook moet Servië zich constructief blijven inzetten voor regionale samenwerking en versterking van de betrekkingen

met de buurlanden. De hervormingen en de vooruitgang naar een zichtbare en duurzame verbetering van de betrekkingen met Kosovo moeten weer op tempo komen.

Zodra de Commissie heeft vastgesteld dat Servië in voldoende mate voldoet aan de criteria van het lidmaatschap en de voorwaarden van het stabilisatie- en associatieproces, en met name de kernprioriteit betreffende Kosovo, zoals vastgesteld in de conclusies van de Raad van 5 december 2011, zal zij overeenkomstig die Raadsconclusies een verslag uitbrengen waarin zij aanbeveelt om met Servië onderhandelingen te openen over de toetreding tot de Europese Unie. De betrekkingen tussen Servië en Kosovo moeten zichtbaar en duurzaam verbeteren, zodat beide landen op hun eigen weg naar de EU kunnen voortgaan zonder het ander daarbij te blokkeren.

Albanië

Met het politieke akkoord van november 2011 tussen de meerderheidsregering en de oppositie kwam er een einde aan een langdurige politieke impasse die het gevolg was van de parlementsverkiezingen van 2009. Het akkoord beoogt electorale en parlementaire hervormingen en de totstandkoming van een politiek klimaat ter bevordering van gezamenlijke hervormingsinspanningen op andere gebieden. De politieke dialoog en samenwerking zijn daardoor aanzienlijk verbeterd, wat de weg heeft gebaad voor vooruitgang op sleutelgebieden voor de hervormingen. De presidentsverkiezingen zijn in overeenstemming met de grondwet verlopen, maar het politieke proces rond de verkiezingen was minder inclusief van karakter dan verwacht. Hoewel de hervormingen tijdelijk vertraging hebben opgelopen, wordt het politieke akkoord uitgevoerd.

Albanië heeft goede vooruitgang geboekt wat de politieke criteria voor het lidmaatschap van de EU betreft, met de uitvoering van een aantal hervormingen met betrekking tot de twaalf kernprioriteiten die in het advies van de Commissie van 2010 werden genoemd. Albanië is over het algemeen de stabilisatie- en associatieovereenkomst vlot blijven uitvoeren en heeft zijn constructieve rol in de regio voortgezet. Albanië voldoet aan vier van de kernprioriteiten: zorgen dat het parlement goed functioneert, hangende wetgeving goedkeuren waarvoor een versterkte meerderheid vereist is, de ombudsman benoemen en zorgen voor een ordelijk hoor- en stemproces voor belangrijke instellingen, en de kieswet aanpassen.

Albanië is op de goede weg wat betreft de twee kernprioriteiten betreffende de hervorming van het openbaar bestuur en de verbetering van de behandeling van gedetineerden. Dankzij de goede coördinatie door de regering van het proces van EU-integratie en de doeltreffende medewerking van de oppositie kon bescheiden vooruitgang worden geboekt voor de kernprioriteiten justitiële hervorming en corruptiebestrijding, bijvoorbeeld ten aanzien van de hervorming van het stelsel voor de immuniteit van overheidsambtenaren en rechters en de goedkeuring van de wet inzake bestuurlijke rechtbanken. Ook kunnen vorderingen worden gemeld wat de overige kernprioriteiten betreft: de bestrijding van de georganiseerde misdaad, hervorming van het stelsel van eigendomsrechten en antidiscriminatiebeleid, met name vrouwenrechten. Significante maatregelen in dit verband zijn een stijging van de inbeslagname van criminele vermogensbestanddelen, een brede strategie voor de hervorming van het eigendomsstelsel en een wijziging van het wetboek van strafrecht waarbij de straffen op huiselijk geweld worden verscherpt.

Albanië moet voortbouwen op de reeds geboekte vooruitgang en concrete maatregelen nemen om corruptie sneller te bestrijden en het justitiële stelsel sneller te hervormen en de onafhankelijkheid, efficiëntie en verantwoordingsplicht ervan te waarborgen. De

hervormingen van het openbaar bestuur en het justitiële stelsel moeten worden afgerond en het reglement van orde van het parlement moet worden herzien. Meer aandacht is nodig voor de uitvoering van de verbintenissen op het gebied van de mensenrechten, waaronder de levensomstandigheden van de Roma-gemeenschap. De politieke dialoog inzake de hervormingen is nog steeds noodzakelijk om een vlotte werking en verdere versterking van de democratische instellingen te waarborgen. De parlementsverkiezingen van zomer 2013 zijn een belangrijke toetssteen voor de nieuwe kieswet en de bereidheid van alle partijen om verdere hervormingen door te voeren. Het zal van wezenlijk belang zijn om het tempo van de hervormingen vol te houden, waarbij bijzondere aandacht moet worden besteed aan de tenuitvoerlegging van wetgeving en beleid op het gebied van de rechtsstaat.

Bosnië en Herzegovina

De oprichting van de uitvoerende en wetgevende autoriteiten is afgerond met de overeenkomst over de regering op staatsniveau, nadat de algemene verkiezingen van oktober 2010 gevolgd waren door een politieke impasse van zestien maanden. De formatie van de nieuwe Raad van Ministers en de aanneming van twee belangrijke met de EU samenhangende wetten leidden in eerste instantie tot een verschuiving van de aandacht naar EU-integratie, maar deze ontwikkeling zette zich niet voort. De politieke consensus ging teloor en de vooruitgang met betrekking tot de EU-agenda stokte. Een herschikking van de autoriteiten op staats-, federatie- en kantonniveau is begonnen, maar deze wordt geblokkeerd door politieke geschillen en juridische problemen. Bosnië en Herzegovina heeft beperkte vooruitgang geboekt wat betreft de politieke criteria. Weinig vooruitgang is geboekt met de totstandbrenging van meer functionele, gecoördineerde en duurzame institutionele structuren. Aanzienlijke inspanningen zijn nodig om de justitiële sector te versterken volgens de prioriteiten die zijn geformuleerd in de context van de gestructureerde dialoog tussen de EU en Bosnië en Herzegovina over justitie. Ook de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad en de hervorming van het openbaar bestuur moeten worden geïntensiveerd.

De politieke vertegenwoordigers kunnen het nog steeds niet eens worden over de algemene koers en de toekomst van het land en de institutionele opzet die voor een kwalitatieve stap voorwaarts op weg naar de EU noodzakelijk zijn.

Er moet met prioriteit worden gewerkt aan een doeltreffend mechanisme voor coördinatie tussen de verschillende overheidsniveaus met het oog op de overneming, tenuitvoerlegging en handhaving van de EU-wetgeving, zodat het land met één stem kan spreken over EU-zaken en de pretoetredingssteun van de EU doeltreffend kan benutten. Hiervoor is op 27 juni in Brussel een dialoog op hoog niveau over het toetredingsproces van start gegaan.

Er is een interne routekaart voor EU-integratie overeengekomen, die gericht is op het voldoen aan de voorwaarden voor de inwerkingtreding van de stabilisatie- en associatieovereenkomst en de indiening van een geloofwaardige lidmaatschapsaanvraag, zoals die in de desbetreffende Raadsconclusies zijn vastgesteld, maar het is niet gelukt om te voldoen aan de deadline van 31 augustus om tot een politiek akkoord te komen over de wijziging van de grondwet, die vereist is om te voldoen aan het arrest van het Europees Hof voor de rechten van de mens betreffende etnische discriminatie bij de vertegenwoordiging in de instellingen van het land (zaak Sejdić en Finci). In augustus legden drie politieke partijen elk afzonderlijk een niet met de andere gecoördineerd voorstel voor een grondwetswijziging voor aan het parlement. Het is zeer zorgwekkend dat de grondwet nog steeds niet is aangepast aan het arrest van het Europees Hof voor de rechten van de mens in de zaak Sejdić en Finci. Om aan zijn verplichtingen krachtens de interim-overeenkomst en de stabilisatie- en

associatieovereenkomst te voldoen, moet Bosnië en Herzegovina het arrest van het Europees Hof op geloofwaardige wijze uitvoeren en zijn verplichtingen op het gebied van overheidssteun vervullen.

Het bestuurlijke systeem in Bosnië en Herzegovina omvat nog steeds internationale aanwezigheid met een uitvoeringsmandaat. In mei hechtte de stuurgroep van de Vredesimplementatieraad haar goedkeuring aan het besluit van het bureau van de hoge vertegenwoordiger om het toezicht op te schorten en het kantoor in Brčko op 31 augustus te sluiten, nu aanzienlijke vooruitgang is geconstateerd inzake de uitvoering van het besluit over de definitieve status van Brčko. Het kantoor in Brčko werd op 31 augustus inderdaad gesloten. De EU heeft kantoren geopend in Brčko en Mostar en het bestaande kantoor in Banja Luka uitgebreid.

Nadat het mandaat van de speciale vertegenwoordiger van de EU was losgekoppeld van het bureau van de hoge vertegenwoordiger, nam de EU op een aantal gebieden door haar versterkte aanwezigheid het voortouw om de autoriteiten te helpen bij de uitvoering van de doelstellingen van de EU-agenda. De EU zal in dat verband haar steun voor de instellingen van het land blijven versterken.

Er zijn aanzienlijke verdere inspanningen nodig om aan de nog niet vervulde eisen te voldoen en de overgang te vergemakkelijken van een land onder internationaal bestuur en met internationale beveiliging naar een land met eigen instellingen, dat volledig zelf zijn politiek en wetgevingsproces beheerst, wat een van de vereisten is voor een land dat tot de EU wil toetreden. Van overkoepelend wezenlijk belang voor al deze punten is een stabiel politiek klimaat in het land, waarbij de EU-agenda deel uitmaakt van de kern van het politieke proces. De politieke wil om tot overeenstemming te komen door compromissen te sluiten, is cruciaal om de Europese aspiraties van het land en zijn burgers te verwezenlijken.

Kosovo

Tegelijk met deze mededeling heeft de Commissie een mededeling uitgebracht over de haalbaarheidsstudie inzake een stabilisatie- en associatieovereenkomst met Kosovo.

4.2. Turkije

Turkije is voor de EU een zeer belangrijk land, door zijn dynamische economie, zijn strategische ligging en zijn grote rol in de regio, die alle bijdragen tot het buitenlandse beleid en de energiezekerheid van de EU. Turkije is door de douane-unie al sterk in de EU geïntegreerd en is van grote waarde gebleken voor Europa's concurrentievermogen. Anderzijds is de EU voor Turkije nog steeds het ijkpunt voor zijn economische en politieke modernisering. Het zou in het voordeel zijn van beide zijden om deze banden verder uit te bouwen.

Het potentieel van de betrekkingen van de EU met Turkije kan alleen worden benut binnen het kader van een actief en geloofwaardig toetredingsproces. Het toetredingsproces blijft het geschiktste kader voor het stimuleren van EU-gerelateerde hervormingen, het ontwikkelen van een dialoog over vraagstukken betreffende het buitenlands en veiligheidsbeleid, het versterken van het concurrentievermogen en het intensiveren van de samenwerking op het gebied van energie en justitie en binnenlandse zaken. Dit proces moet in overeenstemming zijn met de verbintenissen van de EU en de gestelde voorwaarden.

De Commissie heeft in mei 2012 een positieve agenda voor de betrekkingen met Turkije geïnitieerd, om het al enige tijd gestagneerde toetredingsproces nieuw leven in te blazen en de betrekkingen met Turkije een nieuwe dynamiek te geven. Deze positieve agenda is geen alternatief voor de toetredingsonderhandelingen, maar veeleer een manier om deze te ondersteunen. De inspanningen worden zo geconcentreerd op gebieden van wederzijds belang, zoals aanpassing van de wetgeving, intensievere samenwerking op energiegebied, visa, mobiliteit en migratie, de douane-unie, het buitenlands beleid, politieke hervormingen, terrorismebestrijding en intensievere deelname aan programma's voor contacten tussen mensen. Zes van de acht werkgroepen die in het kader van de positieve agenda werden opgericht ter ondersteuning van de aanpassing aan het acquis, zijn voor het eerst bijeengekomen. De actieve steun van Turkije voor de positieve agenda en het Europese perspectief blijft cruciaal. Het is in het belang van zowel de EU als Turkije dat de toetredingsonderhandelingen weer op tempo komen, niet in de laatste plaats om ervoor te zorgen dat de EU het ijkpunt blijft voor de hervormingen in Turkije.

De Raad heeft voorts de Commissie verzocht om een breder kader voor dialoog en samenwerking met Turkije tot stand te brengen, zodat alle onderdelen van de beleidsgebieden justitie en binnenlandse zaken aan de orde kunnen komen. Ook heeft de Raad de Commissie verzocht maatregelen te nemen voor geleidelijke visumliberalisering als perspectief voor de lange termijn, naast de ondertekening van de overnameovereenkomst tussen Turkije en de EU. Deze werd in juni geparafeerd en Turkije moet de overeenkomst nu ondertekenen voordat de uitvoering van de routekaart voor visumliberalisering van start kan gaan.

Gezien de potentiële verdere ontwikkeling van Turkije als energieknooppunt en de uitdagingen waar het samen met de EU voor staat, hebben de Commissie en Turkije besloten intensiever samen te werken op een aantal belangrijke energiegebieden.

De politieke dialoog met de EU over het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid is sterk geïntensiveerd. De ontwikkelingen in de gemeenschappelijke nabuurschap van Turkije en de EU bevestigen Turkijes belangrijke rol in en waardevolle bijdrage aan het buitenlands beleid en de energiezekerheid van de EU. Turkije is een positieve rol blijven spelen door het ondersteunen van hervormingsbewegingen in landen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. Er wordt nauw samengewerkt inzake Syrië. Op bijeenkomsten in het kader van de politieke dialoog, onder meer op ministerieel niveau, zijn vraagstukken op het gebied van het buitenlands beleid aan de orde gesteld die voor de EU en Turkije van gemeenschappelijk belang zijn, bijvoorbeeld inzake Noord-Afrika, het Midden-Oosten, de Westelijke Balkan, Afghanistan/Pakistan en de Zuidelijke Kaukasus.

De Turkse economie groeit nog steeds sterk, maar ernstige externe onevenwichtigheden en een aanzienlijke inflatiedruk blijven de grootste bedreigingen voor de macro-economische stabiliteit. De omvangrijke informele sector, de gesegmenteerde arbeidsmarkt en de voltooiing van de hervorming van de wetgeving inzake vakbonden stellen Turkije nog voor problemen. De Commissie onderzoekt hoe zij de problemen kan aanpakken die Turkije heeft ten aanzien van de douane-unie, onder meer wat betreft de vrijhandelsovereenkomsten die de EU met derde landen heeft gesloten. Zij onderstreept echter ook dat het wenselijk is de douane-unie te moderniseren en dat een oplossing moet worden gevonden voor de knelpunten in het handelsverkeer tussen Turkije en de EU. De Commissie heeft de Wereldbank gevraagd het functioneren van de douane-unie te evalueren met het oog op de modernisering ervan.

De Commissie blijft werken aan de uitvoering van de positieve agenda; zij wil het toetredingsproces een nieuwe dynamiek geven en zorgen dat een constructievere relatie tot stand kan komen.

De bezorgdheid neemt toe over het gebrek aan substantiële vooruitgang in Turkije ten aanzien van de politieke criteria. De situatie op het gebied van de grondrechten in de praktijk geeft nog steeds aanleiding tot ernstige zorgen, ondanks de recente verbetering van een aantal wettelijke bepalingen op dit gebied. Het recht op vrijheid en veiligheid en op een eerlijk proces wordt bij herhaling geschonden; ook schendingen van de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van vergadering en vereniging komen vaak voor, doordat de wetgeving inzake terrorisme en georganiseerde misdaad op onevenredige wijze wordt toegepast. Het is van belang dat Turkije alle problemen ten aanzien van de onafhankelijkheid, de onpartijdigheid en de efficiëntie van het justitiële apparaat aanpakt. De steeds verdergaande beperking van de vrijheid van de media in de praktijk en het toenemende aantal rechtszaken tegen schrijvers en journalisten zijn een ernstig probleem. Zelfcensuur komt daardoor steeds vaker voor. De Commissie is verheugd dat de Turkse regering heeft beloofd om spoedig het vierde pakket van justitiële hervormingen te presenteren en dringt erop aan dat alle kernproblemen worden aangepakt die momenteel de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting in de praktijk belemmeren.

Ook de Koerdische kwestie is nog steeds een belangrijke uitdaging voor de Turkse democratie. Er moet snel een politieke oplossing komen. Turkije moet zich in het algemeen veel sterker inspannen om aan de hoogste normen qua democratie en mensenrechten te voldoen. De lopende werkzaamheden met het oog op een nieuwe grondwet bieden daarvoor een goede gelegenheid.

De PKK, die op de EU-lijst van terroristische organisaties staat, pleegt de laatste tijd, met name de afgelopen maanden, steeds vaker aanslagen. Terroristische aanslagen werden door de EU herhaaldelijk in krachtige bewoordingen veroordeeld. De EU en Turkije voeren een actieve dialoog over terrorismebestrijding. Die strijd is een belangrijk aspect van de positieve agenda voor Turkije.

Turkije heeft de betrekkingen met het roulerende voorzitterschap met de Raad van de EU in de tweede helft van 2012 bevroren, onder meer door te weigeren bijeenkomsten bij te wonen die door het Cyprische voorzitterschap worden voorgezeten. De Commissie herhaalt haar ernstige bezorgdheid over de uitlatingen en dreigementen van Turkije en roept het land op om de rol van het voorzitterschap van de Raad ten volle te respecteren, aangezien deze een essentieel institutioneel element van de EU is, dat bij het Verdrag is ingesteld.

De besprekingen, onder auspiciën van de secretaris-generaal van de Verenigde Naties, om de kwestie-Cyprus definitief te regelen, zijn in het voorjaar van 2012 in een impasse geraakt. Een alomvattende oplossing is in het belang van alle partijen, omdat daardoor de stabiliteit in het zuidoostelijke Middellandse Zeegebied wordt bevorderd, nieuwe economische kansen voor de lidstaten en voor Turkije worden aangeboord en de EU-toetredingsonderhandelingen van Turkije een sterke impuls wordt gegeven. Turkije wordt daarom opgeroepen zich ten aanzien van alle partijen positief op te stellen, om een succesvolle afronding van het proces mogelijk te maken.

De EU heeft voorts nadrukkelijk gewezen op alle soevereine rechten van de EU-lidstaten, waaronder het recht op het sluiten van bilaterale overeenkomsten en de exploratie en exploitatie van hun natuurlijke hulpbronnen, overeenkomstig het EU-acquis en het

internationaal recht, met inbegrip van het VN-verdrag inzake het recht van de zee. In aansluiting op de standpunten die de Raad en de Commissie de afgelopen jaren herhaaldelijk hebben geuit, wijst de Commissie er opnieuw op dat Turkije dringend dient te voldoen aan zijn verplichting om het aanvullend protocol volledig uit te voeren en met spoed moet werken aan de normalisering van de bilaterale betrekkingen met de Republiek Cyprus. Zij dringt er tevens op aan dat elke soort bedreiging, bron van wrijving of maatregel die afbreuk kan doen aan de betrekkingen van goed nabuurschap of de vreedzame regeling van geschillen kan bemoeilijken, wordt vermeden. De EU zal de vooruitgang inzake deze kwesties blijven volgen en toetsen, overeenkomstig de besluiten van de Raad dienaangaande.

Turkije moet zich meer inspannen om de openstaande bilaterale geschillen met zijn buurlanden, waaronder grensgeschillen, bij te leggen. Van Griekenland en Cyprus is een aanzienlijk aantal formele klachten ontvangen over schendingen van de territoriale wateren en het luchtruim door Turkije.

4.3. IJsland

De toetreding van IJsland biedt nog steeds wederzijds voordeel. De EU en IJsland hebben steeds meer gemeenschappelijke belangen, onder meer op het gebied van hernieuwbare energie en klimaatverandering, alsmede in verband met het strategische belang van het Arctische beleid van de EU. IJslands hechte democratische verworvenheden zullen voor de EU een verrijking zijn.

De toetredingsonderhandelingen met IJsland verlopen voorspoedig; de IJslandse wetgeving is al in hoge mate aan het EU-acquis aangepast, doordat het land lid is van de Europese Economische Ruimte (EER) en al sinds 2001 volwaardig deelneemt aan Schengen. Meer dan de helft van de onderhandelingshoofdstukken is geopend en tien hoofdstukken zijn voorlopig gesloten. De toetreding tot de EU blijft in IJsland onderwerp van een levendige maatschappelijke discussie. De Commissie zal steun blijven verlenen voor voorlichtingsactiviteiten op dit gebied en interpersoonlijke contacten. De Commissie heeft er alle vertrouwen in dat de EU een onderhandelingspakket kan bieden dat rekening houdt met de specifieke kenmerken van IJsland en met de verwachtingen van het land, met inachtneming van het voor de toetredingsonderhandelingen overeengekomen kader en de beginselen en het acquis van de Unie. Uiteindelijk kan het IJslandse volk dan een op volledige informatie berustend besluit nemen.

IJsland voldoet nog steeds aan de politieke criteria. IJsland is een goed functionerende democratie met sterke instellingen en een diepgewortelde traditie van representatieve democratie. Het rechtsstelsel staat op een hoog peil en het land ziet erop toe dat de reeds goede bescherming van de grondrechten nog verder wordt verbeterd.

Na een diepe en lange recessie heeft het economisch herstel doorgezet, met gunstige groeicijfers in 2011-2012 en een verbetering van de macro-economische omstandigheden.

In het algemeen heeft IJsland een grotendeels tot tevredenheid stemmende staat van dienst wat de uitvoering van zijn EER-verplichtingen betreft. Enkele tekortkomingen kunnen worden genoemd op gebieden als financiële diensten, voedselveiligheid en het vrije verkeer van kapitaal. De tijdelijke beperkingen op het vrije verkeer van kapitaal die in de nasleep van de financiële crisis van 2008 werden ingesteld, zijn nog van kracht. De Toezichthoudende Autoriteit van de EVA heeft IJsland voor het EVA-hof gedaagd in een zaak met betrekking tot Icesave.

5. STEUN EN BIJSTAND AAN DE UITBREIDINGSLANDEN

5.1. Financiële bijstand

De Commissie helpt de uitbreidingslanden bij hun voorbereiding op de toetreding door hun financiële en technische steun te bieden met een speciaal financieel instrument, het instrument voor pretoetredingssteun (IPA). Voor de periode 2007–2013 is 11,6 miljard euro aan IPA-middelen ter beschikking gesteld. Belangrijke resultaten waren onder meer vergroting van de capaciteit en intensivering van de hervormingen in de begunstigde landen op het gebied van de rechtsstaat, justitie en binnenlandse zaken, hervorming van het openbaar bestuur, grondrechten en ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld en dialoog. Hiermee is onder meer bijgedragen aan de afronding van de toetredingsonderhandelingen met Kroatië en de opening van toetredingsonderhandelingen met Montenegro in juni 2012. Er wordt steun verleend voor investeringen in economische, sociale en rurale ontwikkeling en regionale samenwerking in de Westelijke Balkan. Voorbeelden van gesteunde projecten zijn opleidingen voor de Montenegrijnse politie met betrekking tot georganiseerde misdaad en corruptie, een subsidieregeling ter ondersteuning van werkgelegenheid voor vrouwen in Turkije en financiering van het herstel van de spoorverbinding van Europese corridor X in Kroatië, die nu met het Servische spoorwegnet is verbonden.

De Commissie heeft een financiële toewijzing van 14,1 miljard euro in het kader van het nieuwe IPA II voorgesteld voor het volgende meerjarige financiële kader, voor de periode 2014–2020. Gerekend in constante prijzen is dat peil met het huidige financiële kader vergelijkbaar.

De Commissie heeft haar voorstel voor de nieuwe IPA II-verordening ingediend in december 2011, als onderdeel van een pakket instrumenten voor het nieuwe meerjarige financiële kader. Tot de belangrijkste vernieuwingen van IPA II behoren een meerjarige planning en een betere strategische focus van de financiële pretoetredingssteun door deze sterker koppelen aan de prioriteiten van de uitbreidingsstrategie. De verbeterde strategische planning van de IPA-steun komt tot uiting in het gemeenschappelijke strategische kader en in de landenstrategiedocumenten (en meerlandenstrategiedocumenten), die de gehele periode van het volgende financiële kader bestrijken en op samenhangender wijze een beperkt aantal beleidsgebieden dekken, die in de plaats komen van de huidige “afdelingen”. Daartoe wordt een prestatiegebonden element ingevoerd en worden in de landen- en meerlandenstrategiedocumenten duidelijke bijstandsgerelateerde doelstellingen met realistische indicatoren opgenomen. Dankzij dit prestatiegebonden element kunnen landen die goede prestaties leveren, worden beloond en is er meer flexibiliteit om bij onvoldoende prestaties de toewijzing van middelen aan te passen. Bij IPA II hebben bovendien zowel kandidaat-lidstaten als potentiële kandidaat-lidstaten toegang tot dezelfde soorten steun, primair afhankelijk van hun behoeften en capaciteiten, maar ook van hun resultaten wat de benutting van de pretoetredingssteun betreft.

Bij de operationele programma's wordt, zoals ook het geval is voor andere externe instrumenten van de EU, de voorkeur gegeven aan met de begunstigde landen overeengekomen *medefinanciering van sectorale strategieën* in plaats van de financiering van afzonderlijke projecten. Hierdoor wordt de bijstand in toenemende mate gefinancierd door middel van steun op sectoraal niveau (waaronder sectorale begrotingssteun voor bepaalde beleidsgebieden). Ook voor de bijstand die bestemd is voor overgang en institutionele opbouw (zoals hervorming van het openbaar bestuur en van het justitiële stelsel) wordt systematischer *meerjarenplanning* toegepast, waardoor de doeltreffende tenuitvoerlegging

van de ermee samenhangende sectorale strategieën wordt ondersteund. Het is de bedoeling om EU-middelen als hefboom te benutten voor grootschalige hervormingen, zodat die middelen meer opleveren voor de voorbereiding van de betrokken landen op het lidmaatschap dan met afzonderlijke, losstaande projecten kan worden bereikt.

De twee belangrijkste doelstellingen van het IPA zijn ondersteuning van het toetredingsproces en ondersteuning van de sociaal-economische ontwikkeling van de begunstigde landen.

Versterking van de democratische instellingen en de rechtsstaat, hervorming van het openbaar bestuur en goed bestuur blijven voor de toekomstige pretoetredingssteun de belangrijkste prioriteiten, naast bestrijding van corruptie en georganiseerde misdaad, ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld en bevordering en bescherming van de mensenrechten en fundamentele vrijheden. Als uitvloeisel van de “nieuwe aanpak” van de hoofdstukken 23 en 24 en omdat de hervormingen op deze gebieden een langere adem vereisen en de landen al vóór de toetreding een staat van dienst moeten hebben opgebouwd, zal de IPA II-bijstand al in een vroeg stadium met de behoeften van de begunstigde landen op deze gebieden rekening houden.

Er wordt ook bijstand verleend ter ondersteuning van economische en sociale ontwikkeling, regionale samenwerking en territoriale samenwerking (maatregelen op het gebied van grensoverschrijdende, transnationale en interregionale samenwerking). De steun voor economische en sociale ontwikkeling is gericht op zaken als de ontwikkeling van fysiek kapitaal, de verbetering van de verbindingen met EU-netwerken en regionale netwerken, de bevordering van de werkgelegenheid en de ontwikkeling van menselijk kapitaal en sociale en economische inclusie.

De financiële steun vereist dat de toetredingslanden breed en duurzaam beleid en strategieën vaststellen in prioritaire sectoren zoals justitie en binnenlandse zaken, openbaar bestuur, ontwikkeling van de particuliere sector, vervoer, energie, milieu en klimaatverandering, sociale ontwikkeling, landbouw en plattelandsontwikkeling. Dit proces zal naar verwachting mede leiden tot een sterkere lokale steun voor en een brede consensus over deze strategieën. Dit versterkt het vermogen van de begunstigde landen van het IPA om die strategieën te plannen en uit te voeren en op de uitvoering toezicht te houden, en een en ander te integreren in hun voorbereidingen op het EU-lidmaatschap in ruimer verband.

5.2. Voordelen van nauwere integratie vóór de toetreding

Voor de burgers van de toetredingslanden zijn ook nu al, vóór de toetreding, tal van voordelen beschikbaar. Door deelname aan EU-programma's, initiatieven voor het maatschappelijk middenveld en andere initiatieven, visumvrij reizen en handel in het kader van de stabilisatie- en associatieovereenkomsten wordt de afstand tot de EU verkleind.

De deelname aan EU-programma's staat open voor de meeste (potentiële) kandidaat-lidstaten, en de Commissie heeft in 2012 voorgesteld om ook Kosovo deze mogelijkheid te bieden. Door aan die programma's deel te nemen, kunnen de betrokken landen kennismaken met het beleid en de werkmethoden van de EU en geleidelijk sterker integreren in de EU-netwerken. Steeds meer studenten maken bijvoorbeeld gebruik van de mogelijkheid om deel te nemen aan de programma's Erasmus en Erasmus Mundus. Wetenschappers en onderzoekers in de regio werken met hun collega's in EU-landen samen via het zevende kaderprogramma voor onderzoek.

De mogelijkheid om zonder visum naar de EU te reizen, is voor de burgers van de uitbreidingslanden een van de meest zichtbare voordelen van nauwere integratie in de EU. IJsland maakt al deel uit van het Schengengebied. Wat de Westelijke Balkan betreft, kunnen Kroatische burgers al enige tijd zonder visum naar de hele EU reizen. Burgers van de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, Montenegro en Servië kunnen sinds december 2009 zonder visum naar het Schengengebied reizen, en een jaar later kregen burgers van Albanië en Bosnië en Herzegovina diezelfde status.

Die recente beslissingen werden genomen omdat de betrokken landen voldeden aan een aantal eisen die waren gesteld bij de door de Commissie geleide dialogen inzake visumliberalisering. Die dialogen werkten als een sterke stimulans voor hervormingen om te voldoen aan de EU-normen op het gebied van justitie en binnenlandse zaken: versterking van de rechtsstaat en bestrijding van transnationale georganiseerde misdaad, corruptie en illegale migratie. In verband met latere ontwikkelingen die wijzen op enig misbruik van de visumvrije regeling en het asielsysteem, heeft de Commissie in januari 2011 een mechanisme voor monitoring na visumliberalisering opgezet, dat tot versterking van de controles ter plaatse heeft geleid. Het aantal ongegronde asielaanvragen blijft in sommige lidstaten van de EU hoog. Elk land in de regio zal met daarom gerichte maatregelen moeten blijven nemen. Meer in het algemeen zijn nieuwe voorstellen goedgekeurd om het visumvrije verkeer met een derde land tijdelijk te kunnen opschorten in geval van een plotselinge toestroom van personen uit dat land.

In januari 2012 is de Commissie met Kosovo een dialoog inzake visumliberalisering aangegaan.

De EU en Turkije hebben hun samenwerking inzake visa en migratie geïntensiveerd en een overnameovereenkomst geparafeerd. Het is van wezenlijk belang dat deze snel wordt ondertekend en doeltreffend wordt uitgevoerd, ook met het oog op verdere stappen in de richting van visumliberalisering als geleidelijk perspectief voor de lange termijn.

De EU blijft uitgebreid steun verlenen aan maatschappelijke organisaties in de uitbreidingslanden, met name via de faciliteit voor het maatschappelijk middenveld. Deze faciliteit helpt maatschappelijke organisaties bij het versterken van hun capaciteiten en hun professionalisme, en moedigt networking aan op alle niveaus (EU, nationaal, regionaal), waardoor zij een effectieve dialoog kunnen aangaan met de overheid en met particuliere actoren en de ontwikkelingen kunnen volgen op gebieden als de rechtsstaat en de eerbiediging van de grondrechten.

De activiteiten van het maatschappelijk middenveld zijn essentieel voor een volwassen democratie, de eerbiediging van de mensenrechten en de rechtsstaat. Een florierend maatschappelijk middenveld draagt bij tot een sterkere politieke verantwoordingsplicht, versterkt het begrip voor de toetredingsgerelateerde hervormingen en de inclusiviteit ervan, creëert een groter draagvlak en ondersteunt verzoening in een door conflict verdeelde samenleving. Montenegro heeft stappen gezet om het maatschappelijk middenveld te betrekken bij de voorbereiding van de toetredingsonderhandelingen. In de meeste uitbreidingslanden is de ontwikkeling van het maatschappelijk middenveld doorgegaan. In sommige gevallen is het noodzakelijk om een cultuur van acceptatie van het maatschappelijk middenveld te bevorderen en een gunstiger omgeving en voorwaarden voor betere beleidsdialoog tot stand te brengen. Er zijn nog steeds problemen in verband met de financiering, ook wat overheidssteun en duurzaamheid betreft. De IPA-steun voorziet in de aanpak van deze problemen via de faciliteit voor het maatschappelijk middenveld, maar ten gevolge van wijzigingen van het Financieel Reglement zal de Commissie in samenwerking

met grotere maatschappelijke organisaties in de regio kleinere subsidies kunnen verstrekken aan plaatselijke burgerorganisaties. Dat leidt tot meer democratische controle en een betere aanpak van problemen die voor burgers rechtstreeks van belang zijn.

5.3. Informatie en communicatie

Voor een succesvol en houdbaar uitbreidingsbeleid en in het bijzonder de toetreding van nieuwe lidstaten zijn het begrip en de steun van het publiek noodzakelijk. Dat is niet gemakkelijk in een klimaat waarin steeds vaker vragen worden gesteld bij de rol van de overheid, met inbegrip van de Europese Unie, met name in de context van de aanslepende financiële en staatsschuldcrisis. Om op deze uitdagingen een antwoord te kunnen geven, moet het uitbreidingsproces volgens de Commissie transparanter en coherenter zijn en geloofwaardig voor burgers en betrokkenen in zowel de lidstaten als de uitbreidingslanden. Net als bij andere beleidsgebieden eist het publiek tastbaar bewijs dat de uitbreiding van de EU haar doel treft en inderdaad voor de betrokken landen tot hervormingen leidt en voor de EU in haar geheel een toegevoegde waarde biedt.

Nog meer dan in het verleden zullen alle EU-instellingen dus informatie moeten geven over het uitbreidingsproces, de betrokken landen en de gevolgen voor de EU, om zo een bijdrage te leveren aan een op feiten berustend publiek debat over de uitbreiding. Mythes en angsten over het uitbreidingsproces die geen basis hebben in de realiteit, moeten worden ontkracht, maar er moet wel degelijk antwoord worden gegeven op de gerechtvaardigde bezorgdheid van de burgers.

De lidstaten en de uitbreidingslanden spelen de hoofdrol bij de informatieverstrekking aan en de communicatie met hun burgers. Overheden bieden met hun informatie input voor het nationale debat als aanvulling op de informatie van de instellingen van de EU. De lidstaten informeren het nationale publiek en bieden uitleg bij de besluiten over de uitbreiding die zij gezamenlijk nemen in de EU-organen. De politieke leiders van de uitbreidingslanden leggen uit wat de invloed van hun hervormingsbesluiten is op het toetredingsproces, en brengen de boodschap over dat de hervormingen ook op zichzelf waardevol zijn voor het functioneren van de staat. Dit kan steun helpen terugwinnen in landen waar de kloof tussen het regeringsbeleid en de mening van de burgers over de uitbreiding van de EU breder is geworden. Het kan ook een bijdrage leveren tot de brede publieke steun voor de hervormingen die in de uitbreidingslanden noodzakelijk is om aan de strenge maar rechtvaardige criteria voor het EU-lidmaatschap te voldoen.

6. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Op basis van de voorgaande analyse komt de Commissie tot de volgende **conclusies en aanbevelingen**:

I

- 1.** Met het uitbreidingsbeleid geeft de EU vanaf het begin gehoor aan de legitieme wens van de bewoners van ons werelddeel om deel te nemen aan het **project van een verenigd Europa**. De EU, die oorspronkelijk zes lidstaten had, verwacht op 1 juli 2013 Kroatië als de achtentwintigste lidstaat.
- 2.** Nu de EU voor grote uitdagingen staat en de situatie in de wereld zeer onzeker is, maakt zij zich op voor meer economische, financiële en politieke integratie; het uitbreidingsbeleid blijft in dat verband bijdragen tot **vrede, veiligheid en welvaart** in

ons deel van de wereld. De aanstaande toetreding van Kroatië, het begin van de toetredingsonderhandelingen met Montenegro en de toekenning van de status van kandidaat-lidstaat aan Servië getuigen van de **transformerende kracht** van het uitbreidingsproces en tonen aan wat mogelijk is in een regio die nog geen halve generatie geleden verscheurd werd door oorlog. Mede dankzij de uitbreiding met Zuidoost-Europa kunnen de kosten van de aanpak van de gevolgen van instabiliteit, die wel eens veel hoger zouden kunnen zijn, worden vermeden. Deze investering in duurzame democratie laat zien dat de EU nog steeds een krachtige speler op wereldschaal is.

3. De uitdagingen waarmee de Eurozone wordt geconfronteerd, in combinatie met de recente mondiale financiële crisis, tonen aan hoezeer de nationale economieën binnen en buiten de EU met elkaar zijn verweven. Deze gebeurtenissen laten zien hoe belangrijk het is om **economische en financiële stabiliteit sterker te consolideren**, en hervormingen en groei te stimuleren, ook in de uitbreidingslanden. Het uitbreidingsproces is een krachtig instrument daarvoor.
4. Binnen strenge maar eerlijke **voorwaarden**, waarbij het beginsel van de eigen verdiensten centraal staat, is het perspectief op toetreding een impuls voor politieke en economische hervormingen, maatschappelijke verandering, consolidatie van de rechtsstaat en nieuwe kansen voor burgers en bedrijven. In tijden van economische stagnatie verminderen deze voorwaarden het risico dat essentiële hervormingen tegenstand ondervinden.
5. Het uitbreidingsproces moet **geloofwaardig** zijn om succesvol te kunnen zijn. Het op gang houden van de uitbreiding en van de hervormingen zijn twee kanten van dezelfde medaille. De door de Europese Raad vastgestelde hernieuwde consensus over de uitbreiding blijft de basis van het uitbreidingsbeleid. De uitbreiding is per definitie een geleidelijk proces, op basis van degelijk uitgevoerde duurzame hervormingen door de betrokken landen. Om te zorgen voor een vlotte integratie van nieuwe lidstaten en een betere aanpak van de behoeften van landen in een transformatieproces, is het uitbreidingsbeleid steeds bijgesteld aan de hand van de ervaringen met de eerdere uitbreidingsronden.
6. **De versterking van de rechtsstaat en het democratisch bestuur staat centraal in het uitbreidingsproces.** Nu de Raad het voorstel van de Commissie voor een nieuwe aanpak van de hoofdstukken inzake de rechterlijke macht en de grondrechten en justitie, vrijheid en veiligheid heeft bekrachtigd, is de rechtsstaat (inclusief gemeenschappelijke uitdagingen zoals de strijd tegen georganiseerde misdaad en corruptie) nu stevig verankerd in **de kern van het toetredingsproces**. De toetredingsonderhandelingen over deze hoofdstukken zullen aan het begin van het proces worden geopend en aan het einde worden gesloten, zodat zo veel mogelijk tijd beschikbaar is om een staat van dienst op te bouwen, wat de onherroepelijkheid van de hervormingen bevordert. De Commissie zal rechtsstaatvraagstukken prioritair blijven behandelen, ook ruim voor het begin van de toetredingsonderhandelingen, onder meer via gestructureerde dialogen en sectorale steun in het kader van IPA II.
7. In een aantal toetredingslanden is de situatie betreffende de **vrijheid van meningsuiting** zorgwekkend. Gezien de aanhoudende problemen op dit gebied krijgt dit punt van de Commissie prioriteit tijdens het toetredingsproces. De Commissie is van plan in de eerste helft van 2013 een vervolg te organiseren op de “Speak up!”-

conferentie van mei 2011. Aan dat evenement zal worden deelgenomen door vertegenwoordigers van de media en het maatschappelijk middenveld van de Westelijke Balkan en Turkije. De Commissie zal bij de monitoring en verslaglegging rekening houden met de resultaten en de follow-up van deze conferentie. Zij zal daarbij nauw blijven samenwerken met het Europees Parlement.

8. Op veel terreinen zijn landspecifieke methoden nodig om moeilijke situaties, waaronder blokkades in het toetredingsproces, aan te pakken. De Commissie heeft onder meer een **positieve agenda** met Turkije opgestart en een aantal **gestructureerde dialogen op hoog niveau** in de Westelijke Balkan. Dergelijke initiatieven geven al een nieuwe impuls aan de hervormingen. Zij komen niet in de plaats van de toetredingsonderhandelingen, maar slaan een brug ernaartoe. De Commissie wil met deze aanpak doorgaan en zal zich blijven concentreren op sleutelgebieden als de rechtsstaat, democratisch bestuur en economische hervormingen.
9. **Regionale samenwerking** en goede nabuurschapsbetrekkingen zijn essentiële elementen van het stabilisatie- en associatieproces. Kwesties die samenhangen met conflicten in het verleden, zoals oorlogsmisdaden, de terugkeer van vluchtelingen, de behandeling van minderheden en gelijke rechten voor alle burgers, zijn cruciaal voor de stabiliteit op de Westelijke Balkan en moeten dringend worden aangepakt. De vooruitgang op regionale fora en het inclusieve karakter van de regionale samenwerking moeten worden versterkt. Geschillen over de interetnische betrekkingen of de status kunnen met succes worden aangepakt door een dialoog aan te gaan en compromissen te sluiten.
10. In een geest van **goed nabuurschap** moeten bilaterale vraagstukken door de betrokken partijen zo vroeg mogelijk in het uitbreidingsproces en met vastberadenheid worden opgelost, rekening houdend met de algemene belangen van de EU. Bilaterale problemen mogen niet tot vertraging van het toetredingsproces leiden. De Commissie dringt erop aan dat de partijen alle nodige inspanningen doen om de resterende geschillen op te lossen overeenkomstig de gebruikelijke beginselen en methoden, en deze geschillen zo nodig voorleggen aan het Internationaal Gerechtshof of andere (reeds bestaande of op te richten) instanties voor geschillenbeslechting. De toetredingsonderhandelingen kunnen een sterkere politieke impuls creëren om geschillen bij te leggen. De EU is bereid hulp te bieden voor het zoeken naar oplossingen.
11. **Versterking van het economisch herstel** in de uitbreidingslanden is van het allergrootste belang. De werkloosheid is blijven toenemen, en de economieën van de meeste Westelijke Balkanlanden krimpen weer. De Turkse economie is wel blijven groeien, maar in een lager tempo. Het herstel is in IJsland in 2011 begonnen en heeft dit jaar doorgezet. De EU wil de toetredingslanden blijven helpen met beleidsadvies en financiële steun. Het investeringskader voor de Westelijke Balkan zal worden ingezet om, in nauwe samenwerking met de internationale financiële instellingen, te helpen bij de voorbereiding en ondersteuning van de investeringen die het meest noodzakelijk zijn voor groei en werkgelegenheid. De Commissie zal de uitbreidingslanden ook blijven betrekken bij de Europa 2020-strategie.
12. Het is van belang dat de uitbreidingslanden op de hoogte worden gehouden van en verder betrokken worden bij de grootschalige veranderingen die gaande zijn in het

economisch bestuur van de EU. Het economisch toezicht op de toetredingslanden zal in deze context geleidelijk worden aangepast en er zal worden onderzocht of het mogelijk is vraagstukken met betrekking tot concurrentievermogen en werkgelegenheid meer gericht aan te pakken tijdens de vergaderingen in het kader van het stabilisatie- en associatieproces.

13. De Commissie heeft in december 2011 haar voorstel voor de **nieuwe IPA II-verordening** ingediend voor het nieuwe meerjarige financiële kader voor de periode 2014–2020. IPA II beoogt een sterkere koppeling met de prioriteiten van de uitbreidingsstrategie, versterking van de democratische instellingen en de rechtsstaat, en meer aandacht voor sociaal-economische ontwikkeling. De steun voor sectorale strategieën wordt versterkt en er komen meer flexibiliteit en eenvoudiger procedures.
14. Voor de burgers van de toetredingslanden zijn er tegenwoordig aanzienlijke voordelen: **gunstiger handelsvoorwaarden via de stabilisatie- en associatieovereenkomsten, visumvrij reizen** en deelname aan **EU-programma's**. In januari 2012 is de Commissie met Kosovo een dialoog inzake visumliberalisering aangegaan. De EU en Turkije hebben een overnameovereenkomst geparafeerd. Deze moet nu snel wordt ondertekend en doeltreffend worden uitgevoerd, ook met het oog op verdere stappen in de richting van visumliberalisering. Tegelijkertijd moeten de toetredingslanden strengere maatregelen nemen tegen misbruik van het recht op visumvrij reizen.
15. Begrip en steun bij het publiek zijn onontbeerlijk voor een succesvol en duurzaam uitbreidingsbeleid. De lidstaten en de uitbreidingslanden spelen de belangrijkste rol waar het gaat om **informatie aan en communicatie met hun burgers**. Het belang van de uitbreiding moet duidelijk worden gemaakt en er moet een debat worden gevoerd op basis van feiten, met name nu de EU voor grote uitdagingen staat. De Commissie zal harerzijds informatie blijven verstrekken over het uitbreidingsproces, om een publiek debat op basis van feiten te stimuleren.
16. Het uitbreidingsproces is **inclusief** van aard en maakt brede participatie van belanghebbenden noodzakelijk. In de uitbreidingslanden dragen brede politieke consensus en steun van de bevolking voor de vereiste hervormingen aanzienlijk bij tot de transformatie die nodig is om vooruitgang te boeken op weg naar EU-lidmaatschap. De Commissie zal tevens steun blijven verlenen via de **faciliteit voor het maatschappelijk middenveld**, waarbij een grotere nadruk zal komen te liggen op kleinere subsidies voor plaatselijke burgerorganisaties.

II

17. **Kroatië:** Tegelijk met deze mededeling brengt de Commissie een mededeling uit met de belangrijkste bevindingen van het omvattende monitoringverslag over de stand van de voorbereidingen van Kroatië voor het lidmaatschap van de Europese Unie. De conclusie van de Commissie is dat Kroatië vorderingen is blijven maken bij de overname en de uitvoering van de EU-wetgeving en momenteel bezig is de aanpassing aan het acquis af te ronden. Niettemin wijst de Commissie erop dat op bepaalde terreinen verdere inspanningen nodig zijn en dat ten aanzien van bepaalde kwesties de inspanningen de komende maanden moeten worden opgevoerd. Dat geldt met name voor het mededingingsbeleid, de rechterlijke macht en de

grondrechten (vooral de efficiëntie van het gerechtelijk apparaat) en justitie, vrijheid en veiligheid. Het is cruciaal dat Kroatië zich sterker concentreert op het tijdig afronden van de voorbereidingen. Of dat gelukt is, zal moeten blijken uit de mededeling met een definitief monitoringverslag die de Commissie in het voorjaar van 2013 zal presenteren.

18. **Montenegro:** Het land voldoet nog steeds in voldoende mate aan de politieke criteria. In juni 2012 konden toetredingsonderhandelingen worden geopend, omdat het land gestage vooruitgang had geboekt met de belangrijkste hervormingen. Het screeningproces is inmiddels begonnen en zal naar verwachting duren tot zomer 2013. De toetredingsonderhandelingen worden gevoerd op basis van de nieuwe aanpak van de hoofdstukken inzake de rechterlijke macht en de grondrechten en justitie, vrijheid en veiligheid, waarmee een sterkere nadruk wordt gelegd op de rechtsstaat. Montenegro moet gedurende de onderhandelingen een staat van dienst opbouwen op dit gebied, teneinde de hervormingen onomkeerbaar te maken, met name wat betreft de strijd tegen georganiseerde misdaad en corruptie, met inbegrip van corruptie op hoog niveau.
19. **Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië:** Het land voldoet nog steeds in voldoende mate aan de politieke criteria. De regering heeft de EU-agenda tot het kernpunt van haar activiteiten gemaakt. Door de toetredingsdialog op hoog niveau met de Commissie zijn de hervormingen versneld en is aanzienlijke vooruitgang bereikt op een aantal belangrijke beleidsgebieden. Het tempo van de hervormingen moet op alle gebieden gehandhaafd blijven, met name om de uitvoering ervan te waarborgen. De nadruk moet blijven liggen op de rechtsstaat, met inbegrip van de vrijheid van meningsuiting en interetnische relaties en verzoening.

De Commissie beveelt voor de vierde keer aan om toetredingsonderhandelingen te openen met de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië. De Commissie is van mening dat het toetredingsproces voor het land in een volgende fase moet worden gebracht, teneinde het tempo en de duurzaamheid van de hervormingen te consolideren en het risico op terugval te verkleinen, en de interetnische betrekkingen te verbeteren. Dat zal ook de geloofwaardigheid van de EU versterken en hervormingen elders in de regio aanmoedigen.

De Commissie benadrukt dat het onderhouden van betrekkingen van goede nabuurschap, zoals een door onderhandelingen tot stand gekomen en wederzijds aanvaardbare oplossing van de naamkwestie, onder auspiciën van de VN, van wezenlijk belang blijft.

Een besluit van de Europese Raad om toetredingsonderhandelingen te openen zou bijdragen tot een klimaat dat bevorderlijk is voor een oplossing van de naamkwestie. De Commissie is in deze context gereed om onmiddellijk een voorstel voor een onderhandelingskader in te dienen, waarin tevens rekening wordt gehouden met het feit dat de naamkwestie al in een vroeg stadium van de onderhandelingen moet worden opgelost. Er zal hierbij rekening worden gehouden met eerdere onderhandelingskaders, met name de beginselen van de nieuwe aanpak die de Raad in december 2011 heeft goedgekeurd. De genoemde aanpak vereist een sterke politieke inzet van alle partijen in de aanloop naar de Europese Raad.

20. **Servië**: De Europese Raad heeft Servië in maart 2012 de status van kandidaat-lidstaat verleend. Servië blijft eraan werken om te voldoen aan de politieke criteria en de voorwaarden van het stabilisatie- en associatieproces. Het land moet echter bijzondere aandacht geven aan de rechtsstaat; dat geldt met name voor de rechterlijke macht, waar de recente terugval de noodzaak onderstreept van een aanhoudende inzet voor de hervormingen en voor de onafhankelijkheid, onpartijdigheid en efficiëntie van het apparaat. Belangrijk zijn in deze context ook de recente uitspraken van het grondwettelijk hof. Gezien recente gebeurtenissen moet ook speciale aandacht worden geschonken aan de rechten van kwetsbare groepen en aan de onafhankelijkheid van belangrijke instellingen zoals de centrale bank. Ook moet Servië zich constructief blijven inzetten voor regionale samenwerking en versterking van de betrekkingen met de buurlanden. De hervormingen en de vooruitgang naar een zichtbare en duurzame verbetering van de betrekkingen met Kosovo moeten weer op tempo komen. Twee recente ontwikkelingen die in dit verband kunnen worden genoemd, zijn de ondertekening door Servië van het technische protocol inzake geïntegreerd grensbeheer en de verheldering van Serviës interpretatie van de overeenkomst inzake regionale samenwerking en de vertegenwoordiging van Kosovo. Gezien de eerste resultaten van de uitvoering daarvan doet deze niet langer afbreuk aan de inclusiviteit van de regionale samenwerking.

Overeenkomstig de conclusies van de Raad van 5 december 2011, die zijn bekrachtigd door de Europese Raad van 9 december 2011, betreffende de voorwaarden voor het openen van toetredingsonderhandelingen met Servië, zal de Commissie verslag uitbrengen, zodra zij heeft vastgesteld dat Servië in voldoende mate voldoet aan de criteria van het lidmaatschap, en met name de kernprioriteit betreffende maatregelen voor een zichtbare en duurzame verbetering van de betrekkingen met Kosovo. De Commissie roept Servië op om alle tot nu toe gemaakte afspraken te goeder trouw uit te voeren en zich constructief op te stellen met betrekking tot alle vraagstukken, met de steun van de EU.

De betrekkingen tussen Servië en Kosovo moeten zichtbaar en duurzaam verbeteren, zodat beide landen op hun eigen weg naar de EU kunnen voortgaan zonder het ander daarbij te blokkeren. Dit moet geleidelijk in een volledige normalisatie van de betrekkingen tussen Servië en Kosovo resulteren, met het vooruitzicht dat zij beide ten volle hun rechten kunnen uitoefenen en hun verantwoordelijkheden binnen de EU kunnen vervullen. Aanpak van de problemen in het noorden van Kosovo, waarbij de territoriale integriteit en de behoeften van de plaatselijke bevolking worden geëerbiedigd, is een essentieel element van dit proces.

De Commissie benadrukt dat de stappen om de betrekkingen tussen Belgrado en Prishtina/Priština te normaliseren ook moeten worden opgenomen in het kader voor de toekomstige toetredingsonderhandelingen met Servië.

De Commissie acht het van groot belang dat alle partijen deze brede aanpak vastberaden volgen, met de volledige steun van de EU.

21. **Albanië**: Dankzij de verbetering van de dialoog tussen regering en oppositie, vooral na het akkoord van november 2011, heeft Albanië goede vorderingen kunnen maken met de vervulling van de politieke criteria voor het lidmaatschap van de EU. Albanië heeft substantiële hervormingen doorgevoerd betreffende de twaalf kernprioriteiten die de Commissie in haar advies van 2010 had genoemd, en die moeten worden

vervuld vóór toetredingsonderhandelingen met de EU kunnen worden geopend. Albanië voldoet aan vier van de kernprioriteiten: zorgen dat het parlement goed functioneert, hangende wetgeving goedkeuren waarvoor een versterkte meerderheid vereist is, de ombudsman benoemen en zorgen voor een ordelijk hoor- en stemproces voor belangrijke instellingen, en de kieswet aanpassen. Albanië is op de goede weg wat betreft de twee kernprioriteiten betreffende de hervorming van het openbaar bestuur en de verbetering van de behandeling van gedetineerden. Er zijn belangrijke maatregelen getroffen om aan de overige kernprioriteiten te voldoen: vaststelling van de wet inzake administratieve rechtbanken, opheffing van de immuniteit van hoge ambtenaren en rechters, meer inbeslagneming van criminele vermogens, formulering van een brede strategie inzake hervorming van het stelsel van eigendomsrechten en versterking van de strafrechtelijke sancties op huishoudelijk geweld.

Gezien deze vorderingen beveelt de Commissie aan om Albanië de status van kandidaat-lidstaat te verlenen, op voorwaarde dat belangrijke maatregelen op het gebied van de hervorming van justitie en openbaar bestuur worden voltooid en dat het reglement van orde van het parlement wordt herzien. De Commissie zal aan de Raad verslag uitbrengen zodra de nodige vooruitgang is geboekt. In haar verslag zal de Commissie ook rekening houden met het feit dat Albanië zich ertoe heeft verbonden corruptie en georganiseerde misdaad te bestrijden, onder meer door proactief onderzoek te verrichten en dergelijke zaken proactief te vervolgen.

Voordat de Commissie kan aanbevelen om de toetredingsonderhandelingen te openen, moeten met name de toezeggingen duurzaam ten uitvoer worden gelegd en de resterende cruciale hervormingen worden voltooid. Speciale aandacht moet uitgaan naar het organiseren van de verkiezingen volgens Europese en internationale normen, het versterken van de onafhankelijkheid, de efficiëntie en de verantwoordingsplicht van de gerechtelijke instellingen, het intensiveren van de strijd tegen corruptie en georganiseerde misdaad, onder meer door proactief onderzoek en proactieve vervolging, effectieve maatregelen om de bescherming van de mensenrechten te verbeteren en het antidiscriminatiebeleid te versterken en het tenuitvoerleggen van eigendomsrechten. Het succesvolle verloop van de parlementsverkiezingen van 2013 zal een belangrijke graadmeter zijn voor de inzet van alle partijen voor de kieswethervorming. De Commissie kan het openen van onderhandelingen pas aanbevelen als aan die essentiële voorwaarde is voldaan. Een duurzame dialoog en aanhoudende inspanningen op alle gebieden die onder de kernprioriteiten vallen, blijven essentieel voor de tenuitvoerlegging van de hervormingen en het EU-perspectief van Albanië.

22. **Bosnië en Herzegovina:** Er is beperkte vooruitgang geboekt wat betreft de vervulling van de politieke criteria en de totstandbrenging van beter functionerende, gecoördineerde en duurzame institutionele structuren. Binnen het kader van het stabilisatie- en associatieproces speelt Bosnië en Herzegovina een constructieve rol in de gestructureerde dialoog inzake justitie met de EU.

De in juni opgestarte dialoog op hoog niveau over het toetredingsproces is het belangrijkste forum voor besprekingen over de vereisten van het proces van toetreding tot de EU. De Commissie betreurt in dit verband dat de resultaten tot dusver minder zijn dan verwacht. De politieke vertegenwoordigers kunnen het nog steeds niet eens worden over de algemene koers en de toekomst van het land en de institutionele opzet. Prioriteit blijft het vervullen van de voorwaarden voor de

inwerkingtreding van de stabilisatie- en associatieovereenkomst en de indiening van een geloofwaardige lidmaatschapsaanvraag bij de EU. Ook de instelling van een effectief mechanisme voor coördinatie tussen de verschillende bestuursniveaus, zodat het land met één stem kan spreken over EU-aangelegenheden, staat hoog op de prioriteitenlijst. De Commissie zal de dialoog met de autoriteiten van het land voortzetten. De leiders moeten echter wel aantonen dat zij de politieke wil hebben om tot een consensus te komen en de EU-aspiraties van het land en zijn burgers met concrete daden te verwezenlijken.

Nadat het mandaat van de speciale vertegenwoordiger van de EU was losgekoppeld van het bureau van de hoge vertegenwoordiger, nam de EU op een aantal gebieden door haar versterkte aanwezigheid het voortouw om de autoriteiten te helpen bij de uitvoering van de doelstellingen van de EU-agenda. De EU zal in dat verband haar steun voor de instellingen van het land blijven versterken.

23. **Kosovo:** Tegelijk met deze mededeling heeft de Commissie een mededeling uitgebracht over de haalbaarheidsstudie inzake een stabilisatie- en associatieovereenkomst met Kosovo. Die studie bevestigt dat het feit dat de lidstaten van de EU verschillende standpunten over de status hebben, geen bezwaar vormt voor de sluiting van een stabilisatie- en associatieovereenkomst tussen de EU en Kosovo. De Commissie zal onderhandelingsrichtsnoeren voor een stabilisatie- en associatieovereenkomst met Kosovo voorstellen, zodra vooruitgang is geboekt ten aanzien van een aantal prioriteiten voor de korte termijn. Het is cruciaal dat Kosovo te goeder trouw alle afspraken die tot nu tussen Belgrado en Pristina/Priština zijn gemaakt, blijft uitvoeren en dat het zich constructief blijft opstellen met betrekking tot alle vraagstukken, met de steun van de EU.

De betrekkingen tussen Servië en Kosovo moeten zichtbaar en duurzaam verbeteren, zodat beide landen op hun eigen weg naar de EU kunnen voortgaan zonder het ander daarbij te blokkeren. Aanpak van de problemen in het noorden van Kosovo, waarbij de behoeften van de plaatselijke bevolking worden geëerbiedigd, is een essentieel element van dit proces.

24. **Turkije:** Turkije is met zijn dynamische economie, zijn strategische ligging en zijn belangrijke rol in de regio van cruciaal belang voor de Europese Unie. De Commissie onderstreept het belang van de samenwerking en de dialoog over buitenlandspolitieke vraagstukken die voor de EU en Turkije van gemeenschappelijk belang zijn, zoals met betrekking tot Noord-Afrika en het Midden-Oosten.

Het potentieel van de betrekkingen van de EU met Turkije kan alleen volledig worden benut binnen het kader van een actief en geloofwaardig toetredingsproces dat in overeenstemming is met de verbintenissen van de EU en de gestelde voorwaarden. Het is in het belang van zowel de EU als Turkije dat de toetredingsonderhandelingen weer op tempo komen, niet in de laatste plaats om ervoor te zorgen dat de EU het ijkpunt blijft voor de hervormingen in Turkije. De Commissie acht het daarom van belang om, overeenkomstig de gangbare procedures en de conclusies van de Raad ter zake, de onderhandelingen te hervatten over de hoofdstukken die enkele jaren lang stil hebben gelegen door een gebrek aan consensus tussen de lidstaten.

Om het toetredingsproces een nieuwe impuls te geven en de dynamiek terug te brengen in de betrekkingen tussen de EU en Turkije, zal de Commissie verder gaan

met de in mei 2012 gestarte positieve agenda voor Turkije, die nu al de eerste resultaten oplevert. De actieve steun van Turkije voor de positieve agenda en het Europese perspectief blijft cruciaal.

De bezorgdheid neemt toe over het gebrek aan substantiële vooruitgang in Turkije ten aanzien van de politieke criteria. De situatie op het gebied van de eerbiediging in de praktijk van de grondrechten, onder meer de vrijheid van meningsuiting, geeft nog steeds aanleiding tot ernstige zorgen, ondanks de recente verbeteringen in de wetgeving. Het is van belang dat Turkije alle problemen ten aanzien van de onafhankelijkheid, de onpartijdigheid en de efficiëntie van het justitiële apparaat aanpakt. De Commissie is verheugd dat de Turkse regering heeft beloofd om spoedig het vierde pakket van justitiële hervormingen te presenteren en dringt erop aan dat alle kernproblemen worden aangepakt die momenteel de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting in de praktijk belemmeren.

Turkije heeft de betrekkingen met het roulerende voorzitterschap met de Raad van de EU in de tweede helft van 2012 bevroren. De Commissie herhaalt haar ernstige bezorgdheid over de uitlatingen en dreigementen van Turkije en roept het land op om de rol van het voorzitterschap van de Raad ten volle te respecteren.

De EU heeft voorts nadrukkelijk gewezen op alle soevereine rechten van de EU-lidstaten, waaronder het recht op het sluiten van bilaterale overeenkomsten en de exploratie en exploitatie van hun natuurlijke hulpbronnen, overeenkomstig het EU-acquis en het internationaal recht, met inbegrip van het VN-verdrag inzake het recht van de zee. In aansluiting op de standpunten die de Raad en de Commissie de afgelopen jaren herhaaldelijk hebben geuit, wijst de Commissie er opnieuw op dat Turkije dringend dient te voldoen aan zijn verplichting om het aanvullend protocol volledig uit te voeren en met spoed moet werken aan de normalisering van de bilaterale betrekkingen met de Republiek Cyprus. Dit kan een aanzienlijke nieuwe impuls aan het toetredingsproces geven. Als vooruitgang op deze gebieden uitblijft, beveelt de Commissie aan dat de EU haar maatregelen uit 2006 handhaaft. Zij dringt er tevens op aan dat elke soort bedreiging, bron van wrijving of maatregel die afbreuk kan doen aan de betrekkingen van goed nabuurschap of de vreedzame regeling van geschillen kan bemoeilijken, wordt vermeden.

De Commissie dringt erop aan dat Turkije zijn verbintenissen en zijn bijdrage aan de besprekingen onder auspiciën van de secretaris-generaal van de VN over een alomvattende regeling van de kwestie-Cyprus in concrete termen uitbreidt.

25. Wat betreft de **kwestie-Cyprus**: de onderhandelingen onder auspiciën van de Verenigde Naties tussen de leiders van de Grieks-Cypriotische en de Turks-Cypriotische gemeenschap over een alomvattende regeling zijn stilgevallen. Het is noodzakelijk de onderhandelingen weer op te vatten om tot een snelle afsluiting van de besprekingen te komen op basis van de al geboekte vooruitgang. Daarvoor is een positief klimaat vereist, dat de afronding van het proces bevordert en het publiek voorbereidt op de noodzakelijke compromissen. De Commissie is bereid om sterke politieke steun en technisch advies te blijven verlenen op terreinen waarvoor de EU bevoegd is.
26. **IJsland**: De EU en IJsland hebben steeds meer gemeenschappelijke belangen, onder meer op het gebied van hernieuwbare energie en klimaatverandering, alsmede in

verband met het strategische belang van het Arctische beleid van de EU. De toetredingsonderhandelingen met IJsland zijn goed gevorderd. De toetreding tot de EU blijft in IJsland onderwerp van een levendige maatschappelijke discussie. De Commissie heeft er alle vertrouwen in dat de EU een onderhandelingspakket kan bieden dat rekening houdt met de specifieke kenmerken van IJsland en de beginselen en het acquis van de Unie eerbiedigt, en tevens het IJslandse volk in staat stelt te zijner tijd een volledig op feiten gebaseerd besluit te nemen.

BIJLAGE

Conclusies inzake Montenegro, de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië, Servië, Albanië, Bosnië en Herzegovina, Turkije en IJsland

Montenegro

Montenegro voldoet in voldoende mate aan de **politieke criteria** voor lidmaatschap van de EU. **Kader en beleid op wetgevend en institutioneel gebied zijn verbeterd om de werking van het parlement, het gerechtelijke stelsel, de corruptiebestrijding, de mensenrechten en de bescherming van minderheden te versterken. De hervorming van de grondwet en het openbaar bestuur zijn voortgezet.** De staat van dienst in verband met rechtshandhaving werd verder ontwikkeld. Op het gebied van de rechtsstaat dienen de inspanningen te worden voortgezet, meer bepaald om de aan de gang zijnde herziening van de grondwet tot een goed einde te brengen met het oog op de versterking van een onafhankelijk rechtssysteem en de verdere tenuitvoerlegging, met name in verband met de strijd tegen corruptie en de georganiseerde misdaad. Montenegro heeft verder een constructieve rol in de regio gespeeld en verder zijn internationale verplichtingen en de voorwaarden van het stabilisatie- en associatieproces gerespecteerd.

Wat betreft *democratie en de rechtsstaat* heeft Montenegro vooruitgang geboekt met de versterking van de wetgevende en controlerende rol van het *parlement*, met inbegrip van rechtsstaat-kwesties. De tenuitvoerlegging van de recent goedgekeurde kieswetgeving is aangevat en de administratieve en deskundigen-capaciteit van het parlement werd versterkt. De transparantie is verbeterd en er werden autonome commissies over Europese integratie en corruptiebestrijding opgezet. De inspanningen om de wetgevende en controlerende capaciteit van het parlement te versterken, dienen te worden voortgezet.

De beleidsvorming door de *regering* is verder verbeterd. De structuren voor de toetredingsonderhandelingen worden geleidelijk aan opgezet en daarin zijn de maatschappelijke organisaties vertegenwoordigd. De administratieve capaciteit voor de coördinatie van de Europese integratie, met inbegrip van financiële steun, moet verder worden versterkt om te voldoen aan de voorwaarden van de toetredingsonderhandelingen. De algemene capaciteit van de ministeries om wetgeving en effectbeoordelingen van hoge kwaliteit te produceren, moet worden gestimuleerd. Wat lokaal bestuur betreft, zijn verdere inspanningen nodig om de recente wetgeving ten uitvoer te leggen en een transparant, doeltreffend en verantwoordingsplichtig bestuur te vestigen.

Montenegro heeft verdere stappen gezet voor een *hervorming van de openbare administratie*. Het wettelijke kader en de tenuitvoerlegging van de recente wetgeving moeten worden verbeterd op een financieel haalbare manier en met adequate verificatiemechanismen. De capaciteit van de ombudsman werd versterkt, maar dient nog verder te worden verbeterd.

Er is enige vooruitgang geboekt met betrekking tot het *rechtssysteem*. De tenuitvoerlegging van de recent goedgekeurde wetgeving is aangevat. Er is vooruitgang geboekt met de publicatie van vonnissen en het wegwerken van achterstanden. De grondwettelijke hervormingen ter versterking van de onafhankelijkheid van het rechtswezen overeenkomstig de Europese normen blijven onvoltooid. Er zijn verdere inspanningen nodig om te garanderen dat benoemingen en de loopbaanontwikkeling gebeuren op basis van verdiensten, alsook om de verantwoordingsplicht en de integriteitsgaranties binnen het rechtswezen te versterken.

Enige vooruitgang is te melden wat betreft *corruptiebestrijding*. De tenuitvoerlegging van de recent goedgekeurde wetgeving op essentiële gebieden als de financiering van politieke partijen, de voorkoming van belangenconflicten en overheidsopdrachten is van start gegaan. De capaciteit van de organen voor toezicht, meer bepaald de openbare verkiezingscommissie, het overheidsorgaan voor auditing en de commissie ter voorkoming van belangenconflicten, moet worden verbeterd. Montenegro heeft zijn staat van dienst in verband met onderzoeken, vervolgingen en veroordelingen in corruptiezaken verder ontwikkeld, maar de aantallen blijven aan de lage kant en in corruptiezaken worden nog steeds geen tegoeden in beslag genomen of verbeurd verklaard. Corruptie blijft wijdverbreid en een ernstig punt van zorg, waardoor de rechtshandhaving in gevallen van georganiseerde misdaad wordt verhinderd.

Er is vooruitgang geboekt op het vlak van de *strijd tegen de georganiseerde misdaad*. De staat van dienst heeft verdere vooruitgang gekend, maar moet nog verder worden uitgebouwd. De aanpak van de georganiseerde misdaad met alle wettelijke middelen is voor het land met bijzondere moeilijkheden verbonden. De regionale en internationale samenwerking werd versterkt door de ondertekening van overeenkomsten en gezamenlijke operaties. De bereikte resultaten, met inbegrip van de administratieve capaciteit en de samenwerking tussen de agentschappen op het gebied van georganiseerde misdaad dienen echter met vooruitziendheid te worden geconsolideerd, meer bepaald op het vlak van financieel onderzoek, terwijl ook het wettelijke kader voltooid dient te worden. Een nationaal inlichtingenstelsel voor misdrijven moet nog worden opgericht. Het ontbreken ervan hindert de doeltreffendheid van de handhavingsautoriteiten die moet worden versterkt. De leidende rol van de aanklager bij onderzoeken moet worden versterkt. Er zijn grotere inspanningen nodig om het witwassen van geld en de mensenhandel tegen te gaan, met inbegrip van de identificatie en herintegratie van slachtoffers.

Montenegro heeft het bestaande wettelijke en institutionele kader voor de bescherming van de *mensenrechten en de bescherming van de minderheden* verder verbeterd. De autoriteiten, ook op het hoogste niveau, namen een meer positieve houding aan ten opzichte van de mensenrechten. De voltooiing van het relevante wettelijke en institutionele kader moet worden voortgezet en de administratieve en financiële capaciteit op dit vlak moet worden versterkt, met inbegrip van die van de openbare aanklager en de ombudsman.

Er is goede vooruitgang geboekt met de verbetering van het wettelijke en administratieve kader voor *burgerlijke en politieke rechten* in Montenegro, en voor de afdwinging daarvan. De bevoegdheid van de ombudsman om op te treden tegen slechte behandeling dient te worden versterkt, en de levensomstandigheden in de gevangenissen moeten worden verbeterd. De inspanningen om oude zaken van geweldpleging tegen journalisten te onderzoeken en te vervolgen, moeten worden opgevoerd.

Montenegro heeft vooruitgang geboekt inzake *sociale en economische rechten* door het relevante wettelijke en institutionele kader te versterken. De meer positieve houding van de overheid heeft bijgedragen tot de bevordering van deze rechten, maar er moeten nog extra financiële middelen worden toegewezen en geschikt personeel worden ingezet om deze rechten af te dwingen. De behandeling van de schendingen van sociale en economische rechten moet worden verbeterd.

Montenegro heeft vooruitgang geboekt op het gebied van de *bescherming van de minderheden* en de *culturele rechten*. De goedkeuring van de strategie om de situatie van de Roma, Ashkali en Egyptenaren te verbeteren, en het relevante actieplan zijn positieve ontwikkelingen, maar de integratie van de Roma, Ashkali en Egyptenaren moet nog worden

verbeterd, met name door de uitvoering van de relevante beleidsdocumenten, aangezien deze groepen nog steeds met discriminatie te maken krijgen. Er is verdere vooruitgang geboekt met het verlenen van een wettelijke status aan ontheemden, maar er zijn nog steeds leemten in de toegang tot economische en sociale rechten voor deze bevolkingsgroepen.

Wat betreft *regionale kwesties en internationale verplichtingen*, blijft Montenegro voldoen aan de voorwaarden van het stabilisatie- en associatieproces inzake samenwerking met het ICTY en regionale samenwerking. Een aantal bilaterale kwesties met buurlanden is nog steeds niet opgelost, speciaal op het gebied van de grensafbakening.

Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt wat betreft het proces van de verklaring van Sarajevo. Bosnië en Herzegovina, Kroatië, Montenegro en Servië bleven verder samenwerken voor een duurzame oplossing voor het probleem van de vluchtelingen die sinds het gewapende conflict van de jaren '90 ontheemd zijn. De vier landen ondertekenden een ministeriële verklaring en kwamen een regionaal huisvestingsprogramma overeen om 27.000 huishoudens of 74.000 individuele personen te helpen. Op een internationale donorenconferentie in Sarajevo in april 2012 werd een verbintenis aangegaan voor ongeveer 265 miljoen euro steun voor het programma. Voor alle nog onopgeloste punten in het proces moet de goede samenwerking worden voortgezet.

Wat betreft het Internationale Strafhof is de bilaterale immuniteitsovereenkomst met de Verenigde Staten niet in overeenstemming met de gemeenschappelijke standpunten en de beginselen van de EU. Montenegro moet zich aanpassen aan het EU-standpunt.

Na een beperkt herstel in 2011 liep de **economie** van Montenegro in de eerste helft van 2012 terug. De binnenlandse vraag bleef beperkt ten gevolge van zwakke kredietverlening en de nog steeds grote schuldenlast van de particuliere sector. De afwezigheid van de gebruikelijke hulpmiddelen voor monetair beleid² heeft ertoe geleid dat het economische beleid gericht bleef op de versterking van de economische en financiële stabiliteit via budgettaire consolideringsmaatregelen en structurele hervormingen. De voorwaardelijke verplichtingen die voortvloeien uit staatsgaranties, zijn echter tot een aanzienlijk risico uitgegroeid voor de stabiliteit van de openbare financiën. De werkloosheid blijft aanzienlijk en er blijven ook tekortkomingen op het gebied van de rechtsstaat, personeel en infrastructuur.

Op de **economische criteria** heeft Montenegro enige vooruitgang geboekt op weg naar een goed werkende markteconomie. De nog niet voltooide herstructurering van de metaalindustrie, wijdverbreide liquiditeitsproblemen en slechte arbeidsmarktvoorwaarden verhinderen echter nog steeds een adequate besteding van de middelen. Het land zou de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie op middellange termijn het hoofd moeten kunnen bieden, mits de bestaande zwakke punten verder worden aangepakt door middel van passend macro-economisch beleid en structurele hervormingen.

De macro-economische stabiliteit is over het algemeen gehandhaafd. De banksector is nog aan het herstellen, waarbij de fondsen geleidelijk terug binnenvloeien. Er zijn verdere verbeteringen aangebracht in de procedures voor het betreden van de markt en recuperatie bij faillissement. De doeltreffendheid van de civiele afdwinging van claims is verbeterd. De liberalisering van de telecommunicatie- en energie-industrie heeft de opening van deze markten vergemakkelijkt en de betrokken reguleringsinstanties zijn assertiever geworden. De

---

² Montenegro gebruikt unilateraal de euro als enig wettelijk betaalmiddel.

deelname aan de onderzoeksprogramma's van de EU is actiever geweest. Montenegro blijft sterk geïntegreerd in de EU-markt en die van de Midden-Europese Vrijhandelsovereenkomst.

Toch blijven er nog grote onevenwichtigheden bestaan. De prestatie van de arbeidsmarkt blijft ondermaats en de werkloosheid is erg hoog. De inflatiedruk is aan het stijgen. De schuldafbouw van de financiële sector wordt voortgezet, hetgeen liquiditeitsproblemen veroorzaakt en vervolgens leidt tot een opeenhoping van belasting- en andere betalingsachterstanden in de economie. De stabiliteit van de openbare financiën is verder onder druk komen te staan door voorwaardelijke verplichtingen en onbetaalde bijdragen. De overheidsschuld is verder gestegen. De moeilijke economische situatie van de aluminiumproducenten moet worden aangepakt. Terwijl het land verdere investeringen moet aantrekken om zijn infrastructuur te ontwikkelen, blijven zwakke punten in de rechtsstaat en een grote informele sector het bedrijfsklimaat negatief beïnvloeden.

Montenegro heeft zijn **vermogen om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen**, enigszins verbeterd. Er zijn goede vorderingen geboekt op het gebied van overheidsopdrachten, transportbeleid, statistiek en wetenschap en onderzoek. Op andere gebieden is beperkte vooruitgang geboekt, zoals vrij verkeer van werknemers, vrij verkeer van kapitaal, vennootschapsrecht, voedselveiligheid, veterinaire en fytosanitaire beleid, belastingen, ondernemingen- en industriebeleid, milieu en klimaatverandering, financiële en budgettaire bepalingen. De beperkte administratieve capaciteit van Montenegro is een probleem op een aantal gebieden en moet worden versterkt met het oog op de toetredingsonderhandelingen en een doeltreffende tenuitvoerlegging van de verworvenheden van de Unie. Montenegro is aan zijn verbintenissen op grond van de **stabilisatie- en associatieovereenkomst** over het algemeen vlot blijven voldoen. Er blijven toch nog enkele lacunes inzake staatssteun, waar verdere inspanningen voor de aanpassing van de wetgeving nodig zijn.

Er zijn enige vorderingen te melden op het gebied van het *vrije verkeer van goederen* in Montenegro. Er zijn aanvullende inspanningen, een betere coördinatie en een grotere verantwoordelijkheidszin nodig om verdere aanpassingen te doen aan de EU-normen. De voorbereidingen op het gebied van het vrije verkeer van goederen zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Er is weinig vooruitgang op het gebied van *het vrije verkeer van werknemers*, waarvoor de aanpassing van de EU-wetgeving zich nog in een vroeg stadium bevindt. Er is enige vooruitgang geboekt betreffende het *recht van vestiging en het vrij verrichten van diensten*. Montenegro heeft goede vooruitgang geboekt met de aanpassing van de nieuwe postwet aan de EU-norm. Wat het recht van vestiging betreft, moet de wetgeving worden hervormd. Er zijn nog aanzienlijke inspanningen nodig voor de aanpassing van de wetgeving aan de dienstenrichtlijn, wat betreft de wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties en inter-institutionele samenwerking. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Er is weinig vooruitgang te melden op het gebied van *vrij verkeer van kapitaal* hoewel de voorbereidingen wel op schema zijn. De volledige aanpassing aan de EU-normen wat betreft betaalsystemen en de versterking van de administratieve capaciteit, vooral op het gebied van de bestrijding van witwassen, moet worden voortgezet. Wat betreft de bestrijding van witwassen en de financiering van terrorisme zijn de voorbereidingen nog in een relatief pril stadium. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig om de wetgeving af te dwingen, de samenwerking tussen de instanties te verbeteren en tot een degelijke staat van dienst inzake de

bestrijding van witwassen en financiële misdrijven te komen. In het algemeen liggen de voorbereidingen op dit gebied op schema.

Op het gebied van *overheidsopdrachten* zijn goede vorderingen gemaakt. De uitvoering van de nieuwe wetgeving blijft wel een probleem. Het wettelijke kader voor gunningen moet aan de EU-normen worden aangepast. De rol, bevoegdheden en taken van de toekomstige inspectiediensten moeten worden verduidelijkt en er moet in voldoende personeel worden voorzien. Weinig vooruitgang kan worden gemeld wat betreft het *vennootschapsrecht*. Nieuwe wijzigingen van de wet op boekhouding en financieel toezicht, tot oprichting van een onafhankelijk toezichtsorgaan voor controleurs en een daarmee verbonden kwaliteitscontrolesysteem, moeten nog worden goedgekeurd. Er kan enige vooruitgang worden gemeld met betrekking tot de wetgeving op de *intellectuele eigendom*. Er zijn verdere inspanningen nodig voor de aanpassing aan de EU-normen op dit gebied en voor een doeltreffende uitvoering ervan. De voorbereidingen op deze gebieden zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Er is enige vooruitgang te melden wat betreft het *concurrentiebeleid*. Er zijn verdere inspanningen nodig om de wetgeving van Montenegro op één lijn te brengen met de EU-normen en om de operationele onafhankelijkheid van de mededingingsautoriteit te waarborgen. Speciale aandacht moet gaan naar de afdwinging van de regelgeving voor staatssteun, meer bepaald op het gebied van de staatssteun aan gevoelige sectoren. De voorbereidingen op het gebied van concurrentiebeleid zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Enige vooruitgang is geboekt wat betreft *financiële diensten*. Er is vooruitgang geboekt met de goedkeuring van de wetgeving inzake openbaarmaking van informatie en gegevens door banken, en inzake de berekening van grote risico's en icbe's. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig voor aanpassingen aan en uitvoering van de bestaande EU-normen op het gebied van dit hoofdstuk. Over het algemeen is het niveau van de aanpassingen relatief gevorderd.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *informatiemaatschappij en de media*. Toch werd de onafhankelijkheid van de regelgevende instanties ondermijnd door aanpassingen aan de wetgeving. De voorbereidingen zijn in het algemeen redelijk goed gevorderd.

Op het gebied van *landbouw en plattelandontwikkeling* is vooruitgang geboekt. Er zijn inspanningen nodig om het passende wettelijke kader te ontwikkelen teneinde de doelstellingen van het actieplan te halen voor de accreditering voor het beheer van de middelen voor plattelandontwikkeling. Er zijn bescheiden vorderingen gemaakt op het gebied van *voedselveiligheid* en op het gebied van het *veterinaire en fytosanitaire beleid*. Er zijn inspanningen nodig op alle gebieden, meer bepaald voor verdere aanpassingen aan de EU-normen, de versterking van de controlecapaciteit op veterinair gebied en de evaluatie van hygiënenormen in levensmiddelen- en diervoederbedrijven. Enige vooruitgang is te melden wat betreft de *visserij*. Er zijn inspanningen nodig inzake de aanpassing van de wetgeving aan de EU-normen voor de visserij en de tenuitvoerlegging van de EU-normen, meer bepaald op het gebied van middelenbeheer, inspectie en controle, marktbeleid, structurele steun en staatssteun. De aanpassing aan de EU-normen op elk van deze gebieden is nog in een pril stadium.

Er is goede vooruitgang geboekt op het gebied van *transport*, meer bepaald inzake weg-, spoor- en maritiem transport, maar de effectieve tenuitvoerlegging van de EU-normen moet worden verzekerd. Er moet nog verder vooruitgang worden geboekt op het gebied van spoorvervoer, wat betreft de interoperabiliteit, het opzetten van een onderzoeksorgaan voor ongevallen, alsook de onafhankelijkheid van de regelgevende instantie voor het spoor. De voorbereidingen op dit terrein zijn goed gevorderd. Enige vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *energie*. Er moet nog aanvullende uitvoerende wetgeving worden goedgekeurd voor de interne energiemarkt. Montenegro moet nog steeds de nodige wetgeving goedkeuren inzake olievoorraden, alsook de tienjarige werkprogramma's inzake de ontwikkeling van hernieuwbare energiebronnen. De aanpassing aan de EU-normen op dit punt staat nog aan het begin.

Er is weinig vooruitgang geboekt inzake *belastingen*, waarbij er vooral op het punt van de oprichting van nieuwe afdelingen in de belastingadministratie ontwikkelingen te melden zijn. Er zijn verdere inspanningen nodig om een algemene bedrijfs- en IT-strategie te ontwikkelen. Over het algemeen is de aanpassing aan de EU-normen op het gebied van belastingen in Montenegro in een vroeg stadium.

Enige vooruitgang is geboekt op het gebied van het *economische en monetaire beleid*. Er moeten nog aanzienlijke inspanningen worden gedaan om de aanpassing aan de EU-normen te voltooien, meer bepaald inzake de onafhankelijkheid van de centrale bank, de monetaire financiering en de geprivilegieerde toegang van de openbare sector tot financiële instellingen. De capaciteit voor het opstellen van economisch beleid en coördinatie moet verder worden versterkt. Het huidige gebruik door Montenegro van de euro, waartoe door de autoriteiten van Montenegro in buitengewone omstandigheden was besloten, staat helemaal los van een eigenlijk lidmaatschap van de eurozone. Over het algemeen is het niveau van de aanpassing op het gebied van het economische en monetaire beleid matig gevorderd. Goede vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *statistieken*. Toch moet Montenegro nog ernstige en aanhoudende inspanningen doen om zich aan te passen aan de EU-normen wat betreft de landbouw-, bedrijfs- en macro-economische statistieken. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *werkgelegenheid en sociaal beleid*. Er zijn verdere inspanningen nodig op het gebied van gezondheid en veiligheid op het werk. De capaciteit van de dienst voor arbeidsvoorziening moet worden versterkt, tezamen met stimulansen om niveaus van lage activiteit en werkgelegenheid op te krikken en de wanverhouding tussen de beschikbare vaardigheden en de behoeften aan te pakken. De maatregelen en het beleid voor armoedebestrijding en voor de integratie van zigeuners moeten worden versterkt. De situatie van de overheidsfinanciën blijft een negatief effect op de hervormingen op sociaal gebied hebben. Er zijn aanhoudende inspanningen nodig om de geplande hervormingen op het gebied van pensioenen door te voeren. Over het algemeen is Montenegro begonnen met de prioriteiten op dit gebied aan te pakken.

Er is beperkte vooruitgang geboekt wat betreft het *ondernemings- en industriebeleid*. Er bestaan diverse strategieën en instellingen. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk om ervoor te zorgen dat dit beleid wordt ontwikkeld en uitgevoerd.

Op het gebied van de *trans-Europese netwerken* zijn enige vorderingen gemaakt. Wat de vervoersinfrastructuurnetwerken betreft, moeten nog aanzienlijke inspanningen worden gedaan voor een verbetering van de wegen- en spoorwegverbindingen. De aardgasinterconnecties met de buurlanden moeten worden ontwikkeld en de nationale

transmissiesystemen moeten worden verbeterd. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich in het algemeen nog in de beginfase. Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *regionaal beleid en de coördinatie van structurele instrumenten*, meer bepaald inzake het institutionele kader en de programmering. Montenegro dient zijn administratieve capaciteit in de bestaande IPA-structuren te versterken en deze goed op de toekomst voor te bereiden. De voorbereidingen op dit terrein zijn van start gegaan.

Er is enige vooruitgang geboekt door Montenegro wat betreft het *justitiële stelsel en de grondrechten*. De tenuitvoerlegging van de recent goedgekeurde wetgeving is aangevat. Er is vooruitgang geboekt met de publicatie van vonnissen en het wegwerken van achterstanden. De hervorming van de grondwet ter versterking van de onafhankelijkheid van het gerecht werd nog niet voltooid. Er moet een enkelvoudig, nationaal systeem voor indienstneming en een systeem voor toezicht op de duur van rechtszaken worden ingesteld, het werk van de rechtbanken moet worden gerationaliseerd en de betrouwbaarheid van de juridische statistieken verbeterd. Er zijn verdere inspanningen nodig om te garanderen dat benoemingen en de loopbaanontwikkeling gebeuren op basis van verdiensten, alsook om de verantwoordingsplicht en de integriteitsgaranties binnen het rechtswezen te versterken. Montenegro heeft het wettelijke kader voor de bestrijding van corruptie versterkt en de staat van dienst inzake onderzoeken, vervolgingen en veroordelingen in corruptiezaken verder verbeterd, maar op dit punt zijn nog grotere inspanningen nodig. Corruptie blijft wijdverspreid en een ernstig punt van zorg; zo kunnen immers ook georganiseerde misdaadbenden infiltreren in de openbare en particuliere sector. Het aantal uiteindelijke veroordelingen blijft laag en er zijn nog steeds geen corruptiezaken waarbij tegoeden werden in beslag genomen of verbeurd verklaard.

Het bestaande wettelijke en institutionele kader voor de bescherming van de fundamentele rechten is verder versterkt. Het uit het strafrecht halen van smaad heeft bijgedragen tot een beter mediaklimaat in het land. Het proces om een wettelijke status toe te kennen aan ontheemden kende verder vooruitgang. De sociale integratie van Roma, Ashkali en Egyptenaren moet worden voortgezet, meer bepaald door de uitvoering van de relevante beleidsdocumenten. Er blijven tekortkomingen met de bescherming van de mensenrechten bij de gerechtelijke en wetshandhavingsautoriteiten. De inspanningen om oude zaken van geweldpleging tegen journalisten te onderzoeken en te vervolgen, moeten worden opgevoerd. Er zullen nog verdere aanhoudende inspanningen nodig zijn om op dit punt tot aanpassing te komen aan de EU-normen en de internationale normen. De voorbereidingen op dit terrein zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Montenegro heeft enige vooruitgang geboekt op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid*. De aanpassing aan de EU-wetgeving op het gebied van migratie, asiel en visa is aangevat. De bouw van een centrum voor buitenlanders en een ander voor asielzoekers wordt thans voltooid. De uitvoering van de geïntegreerde grensbeheerstrategie en van het actieplan is op schema. Op het gebied van de politiesamenwerking en de strijd tegen de georganiseerde misdaad heeft het land zijn internationale en regionale netwerk verder uitgebreid en zijn wettelijke kader en administratieve capaciteit verder versterkt. Gezamenlijke onderzoeksoperaties met andere landen in de regio en met EU-lidstaten, Interpol en Europol hebben geleid tot een groter aantal inbeschuldigingstellingen, arrestaties en veroordelingen op het gebied van de georganiseerde misdaad. Het beleidskader en het wettelijke kader op dit punt werden verbeterd. Er zijn verder aanhoudende inspanningen nodig om voor dit hoofdstuk de aanpassing aan de EU-normen door te voeren, speciaal op het vlak van asiel, visa, de buitengrenzen en Schengen, de strijd tegen de georganiseerde misdaad, en voor het opzetten van een solide staat van dienst voor onderzoeken, veroordelingen en de inbeslagneming van

drugs. De capaciteit om het wettelijke kader voor gerechtelijke samenwerking in civiele en strafzaken ten uitvoer te leggen, moet worden versterkt. Er zijn meer inspanningen vereist voor de strijd tegen het witwassen en het aanpakken van de mensenhandel. Op dit gebied is het land redelijk gevorderd.

Op het gebied van *wetenschap en onderzoek* is sprake van goede vooruitgang met de aanpassing van de wetgeving aan de EU-normen. Er zijn verdere inspanningen nodig om de onderzoek- en innoveringscapaciteit op nationaal niveau te versterken en de integratie in de Europese onderzoeksruimte te vergemakkelijken. Het niveau van de investeringen in onderzoek moet verder worden verhoogd met name vanuit de particuliere sector en door openbare en particuliere investeringen in wetenschappelijke onderzoeksactiviteiten te stimuleren. In het algemeen liggen de voorbereidingen op dit gebied op schema. Op het gebied van *onderwijs en cultuur* zijn enige vorderingen gemaakt. De hervorming van het hoger onderwijs en de modernisering van het beroepsonderwijs en het opleidingsstelsel moeten verder worden aangepakt. De uitvoering van onderwijshervormingen blijft problematisch. De voorbereidingen op dit terrein zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Er zijn weinig vorderingen te melden op het gebied van *milieu en klimaatverandering* in Montenegro. Er zijn enkele prille tekenen van verbetering door de goedkeuring van de wet op afvalverwerking, luchtkwaliteit en chemicaliën en met betrekking tot de administratieve capaciteit en de inspanningen voor de aanpassing aan de EU-normen inzake klimaat. Verdere aandacht is nodig op het gebied van de waterkwaliteit en het afvalbeheer. De doeltreffende uitvoering van de EU-normen inzake milieueffectbeoordeling en de strategische milieubeoordeling moet worden verzekerd. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig voor de aanpassing aan en de uitvoering van de EU-normen inzake klimaat en milieu, en voor de versterking van de administratieve capaciteit en de inter-institutionele samenwerking. Milieu- en klimaatveranderingsaspecten moeten op een meer systematische wijze worden betrokken bij andere beleidsgebieden en planningdocumenten. Vooruitgang op dit gebied wordt gehinderd door een gebrek aan politieke prioriteitenstelling en adequate financiering, alsook de beperkte bewustmaking inzake milieu en klimaateisen. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich nog in de beginfase.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *consumentenbescherming en volksgezondheid*. Inzake consumentenbescherming moet de aanpassing van de wetgeving worden voortgezet. De voorbereidingen op deze gebieden liggen relatief op schema. Er is enige vooruitgang geboekt met de *douanewetgeving*. De nieuwe wet op de douanetarieven biedt verdere aanpassingen van de nationale wetgeving aan het gemeenschappelijk douanetarief. Op het gebied van de administratieve en operationele capaciteit moet de uitvoering van de bestaande procedures en werkmethoden worden opgevoerd. De voorbereidingen voor een mogelijke toetreding tot de Overeenkomst betreffende een gemeenschappelijke regeling inzake douanevervoer moeten worden versneld. De voorbereidingen op het gebied van de douane-unie zijn in het algemeen redelijk gevorderd.

Enige vooruitgang is te melden op het gebied van de *buitenlandse betrekkingen*. Montenegro is lid geworden van de Wereldhandelsorganisatie. Er is enige vooruitgang geboekt op het terrein *buitenlands, veiligheids- en defensiebeleid*. Montenegro heeft zich aangepast aan alle EU-verklaringen en besluiten van de Raad en blijft actief bijdragen tot regionale stabiliteit. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Op het punt van de *financiële controle* heeft Montenegro ongelijke vooruitgang geboekt. Hoewel het wettelijke kader voor de interne financiële controle bij de overheid tot stand is

gebracht, blijft de praktische tenuitvoerlegging in gebreke, vooral op lokaal niveau. Montenegro moet de regelingen voor de verantwoordingsplicht van beheerders in de context van de hervorming van de overheidsadministratie versterken. De financiële onafhankelijkheid van de Rekenkamer moet in de praktijk worden gegarandeerd. De voorbereidingen op het vlak van de financiële controle bevinden zich in de beginfase. Er is beperkte vooruitgang geboekt met betrekking tot *financiële en budgettaire bepalingen*. Er dient eerlang een coördinerend orgaan te worden opgezet om de pretoetredingsonderhandelingen te leiden op het gebied van de eigen middelen. Het administratieve kader voor de toepassing van de regels inzake de eigen middelen is nog niet aanwezig. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich in het algemeen in de beginfase.

Voormalige Joegoslavische republiek Macedonië

De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië blijft in toereikende mate voldoen aan de **politieke criteria**. Het land is aan zijn verbintenissen op grond van de stabilisatie- en associatieovereenkomst blijven voldoen. De regering heeft de EU-agenda tot het kernpunt van haar activiteiten gemaakt. Door de toetredingsdialoog op hoog niveau met de Commissie zijn de hervormingen versneld en is aanzienlijke vooruitgang bereikt op een aantal belangrijke beleidsgebieden. De regering heeft voorstellen goedgekeurd ter verbetering van de kieswetgeving en, op het gebied van de vrijheid van meningsuiting, om smaad uit het strafrecht te verwijderen. De eerste herziening door de regering van de tenuitvoerlegging van de kaderovereenkomst van Ohrid is een instrument om de dialoog tussen de gemeenschappen te versterken. Het tempo van de hervormingen moet gehandhaafd blijven op alle gebieden die onder de politieke criteria vallen, met name om de uitvoering ervan te waarborgen. Het parlement bestudeert de desbetreffende wetgeving. De nadruk moet blijven liggen op de rechtsstaat, met inbegrip van de vrijheid van meningsuiting en interetnische relaties en verzoening. Er moet werk worden gemaakt van een inclusieve aanpak met de maatschappelijke organisaties.

De kaderovereenkomst van Ohrid blijft een essentieel element van de **democratie en de rechtsstaat** in het land. De regering heeft een evaluatie van de tenuitvoerlegging van de kaderovereenkomst van Ohrid sinds 2001 ingeleid, met het oog op een consensus over de bereikte resultaten en de bestaande problemen. De spanningen die tussen de gemeenschappen zijn ontstaan na gewelddadige incidenten in het eerste halfjaar van 2012, zijn zorgwekkend. De regering heeft daarop verstandig gereageerd, en moet nu nog krachtiger streven naar betere interetnische betrekkingen en verzoening, ook in het licht van de status van de slachtoffers van het conflict van 2001. Er is enige verdere vooruitgang geboekt op het vlak van de bredere tenuitvoerlegging van de taalwet.

De werking van het *parlement* is verbeterd en de politieke dialoog werd gehandhaafd, meer bepaald inzake de integratie in de EU. De tenuitvoerlegging van de regels voor de procedures werd voortgezet, ook in verband met essentiële eisen van de oppositie. Het parlement bestudeert de hiermee verband houdende voorstellen van de regering voor de verbetering van het electorale kader. Er zullen blijvende inspanningen nodig zijn om aan de aanbevelingen van de OVSE/ODIHR volledig te voldoen.

De samenwerking binnen de regeringscoalitie is voortgezet en is erin geslaagd om het toetredingsproces centraal op de politieke agenda te plaatsen. De uitvoering van de toetredingsdialoog op hoog niveau op basis van de eigen routekaart werd door de regering doeltreffend gecoördineerd. Op het gebied van het lokale bestuur moet het decentraliseringsproces worden versneld, meer bepaald wat betreft het financiële kader.

Wat de *overheidsadministratie* betreft, was er enige vooruitgang. De dienstverlening aan de burgers werd verbeterd en e-overheid wordt geleidelijk aan ingevoerd. Er is overleg aan de gang over belangrijke hervormingen van het administratieve kader. Er zijn extra inspanningen nodig voor de transparantie, het professionalisme en de onafhankelijkheid van de overheidsadministratie. Meer bepaald dient te worden verzekerd dat indienstnemeningen en promoties op basis van verdiensten gebeuren.

Wat het *rechtswezen* betreft, zijn de wettelijke en institutionele garanties operationeel, maar er zijn verdere inspanningen nodig om in de praktijk onafhankelijkheid en onpartijdigheid te garanderen. Er is vooruitgang geboekt, met name met het terugdringen van de achterstand met rechtszaken. Er zijn verdere inspanningen nodig voor duidelijke en transparante criteria voor proportionele ontslagprocedures en voor een aanzienlijke verbetering van de uitvoering van op verdiensten gebaseerde benoemingen in het gerecht en loopbaanontwikkeling. De academie voor rechters en openbare aanklagers moet verder worden ondersteund omdat zij een sleutelrol speelt in de ontwikkeling van een professioneel en hoog-getalenteerd rechtswezen en openbaar ministerie.

Op het gebied van *anticorruptiebeleid* is het wettelijke kader operationeel en is de capaciteit in lichte mate versterkt, maar er zijn nog meer inspanningen nodig in verband met de tenuitvoerlegging van bestaande wetgeving. Er werden stappen gezet om de verificatiecapaciteit en de handhavingsbevoegdheden van de autoriteiten te verbeteren. Er is echter slechts zeer weinig zichtbare vooruitgang in de eindresultaten te bemerken. Er dient nog steeds een stand van zaken te worden opgemaakt van de behandeling van corruptiezaken op hoog niveau. Er is een meer proactieve en meer gecoördineerde aanpak nodig van de toezichtsautoriteiten en wetshandhavingsdiensten. De vergaring en analyse van statistische gegevens moet worden verbeterd om de inspanningen te richten op die aspecten met de grootste behoeften. Corruptie komt nog steeds op vele gebieden voor en blijft een groot probleem.

Er was enige vooruitgang in verband met de *strijd tegen de georganiseerde misdaad*, onder meer door het uitvaardigen van meer dan 100 internationale arrestatiebevelen en een goede samenwerking met Interpol en Europol. De wet op het aftappen van communicatie werd aangepast, waarbij de efficiëntie en de transparantie van deze speciale onderzoeksmaatregel werden versterkt. Er zijn verdere inspanningen nodig om de capaciteit van de wetshandhavingsautoriteiten te versterken en de samenwerking tussen de diensten en de uitwisseling van informatie te verbeteren. Het land is gevorderd met de politiesamenwerking en de strijd tegen de georganiseerde misdaad.

Het wettelijke en institutionele kader voor *de mensenrechten en de bescherming van minderheden* is over het algemeen voorhanden. *Burgerlijke en politieke rechten* worden over het algemeen gerespecteerd en er is beperkte verdere vooruitgang geboekt. De rondetafel dialoog met journalisten is een belangrijk forum gebleken om sleutelproblemen op mediavlak aan te kaarten. De regering keurde voorstellen goed om smaad uit het strafrecht te halen door de aanneming van een burgerlijke wet inzake aansprakelijkheid bij beledigingen en smaad. De strafwet moet dienovereenkomstig worden aangepast. De Omroepraad is begonnen wettelijke voorzieningen uit te voeren tegen de concentratie van eigendom en belangenconflicten met de politieke sfeer. De Omroepraad moet bewijzen dat hij een niet-discriminatoire en transparante aanpak volgt. Er blijft grote bezorgdheid over een gebrek aan pluralisme en zelfcensuur. Er zijn blijvende inspanningen nodig om verwante problemen aan te pakken zoals de transparantie van regeringsadvertenties en de arbeidsrechten van journalisten.

Er is enige vooruitgang te melden op het gebied van de versterking van de *sociale en economische rechten*. De economische en sociale raad is geregeld bijeen gekomen. De commissie voor bescherming tegen discriminatie is doende klachten te behandelen hoewel de middelen schaars zijn. De wet op de bestrijding van discriminatie moet volledig in overeenstemming worden gebracht met de Europese verworvenheden, meer bepaald wat betreft discriminatie op grond van seksuele geaardheid. Er moet een betere bescherming komen van vrouwen, ook uit kwetsbare bevolkingsgroepen, en er dienen grotere inspanningen te worden geleverd voor een grotere participatie van vrouwen in de arbeidsmarkt en het politieke leven. De sociale integratie van gehandicapten blijft zwak.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *culturele rechten en minderheden*. Er is een herziening gestart van de kaderovereenkomst van Ohrid met aanbevelingen om de blijvende problemen aan te pakken. Op de herziening en de concrete etnische samenwerking moet worden toegezien. Het zal van eminent belang zijn het vertrouwen tussen de etnische gemeenschappen te stimuleren. Wat de zigeuners betreft, werden diverse acties ondernomen, met name inzake mensen zonder identiteitsdocumenten en de integratie van vluchtelingen. De uitvoering van de bestaande strategieën en de inter-institutionele samenwerking moet aanzienlijk worden versterkt.

Wat *regionale vraagstukken en internationale verplichtingen* betreft, is de samenwerking met het Internationale Strafhof voor het voormalige Joegoslavië (ICTY) integraal gehandhaafd. Er zijn geen zaken of beroepsprocedures in Den Haag meer aanhangig. Van de vier zaken die het ICTY in 2008 terug doorverwees naar de nationale autoriteiten, werd er een in 2011 door het binnenlandse gerecht geseponeerd, en drie in 2012, overeenkomstig het verzoek van de openbare aanklager en op basis van de amnestiewet.

Wat betreft het Internationale Strafhof is de bilaterale immuniteitsovereenkomst met de Verenigde Staten niet in overeenstemming met de gemeenschappelijke standpunten en de beginselen van de EU. Het land moet zich aanpassen aan het EU-standpunt.

Het land is actief blijven deelnemen aan de regionale samenwerkingsinitiatieven, zoals het samenwerkingsproces voor Zuidoost-Europa, de raad voor regionale samenwerking en de Midden-Europese vrijhandelsovereenkomst. In juni 2012 nam het land het voorzitterschap over van het samenwerkingsproces voor Zuidoost-Europa. De zetel van het secretariaat van het Zuidoost-Europese gezondheidsnetwerk werd gevestigd in Skopje. Het land is blijven bijdragen tot de ALTHEA-missie van de EU in Bosnië en Herzegovina.

De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië heeft over het algemeen een constructieve rol aangehouden wat de bilaterale relaties met de naburige lidstaten en andere uitbreidingslanden betreft. De betrekkingen met de partners in de Westelijke Balkan werden verder ontwikkeld. De betrekkingen met Griekenland bleven te lijden hebben onder de naamkwestie. Het Internationaal Gerechtshof keurde een vonnis goed in verband met de interimovereenkomst met Griekenland. De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië heeft verder onder auspiciën van de VN en ook rechtstreeks gesprekken gevoerd met Griekenland. De gesprekken onder auspiciën van de VN voor een onderhandelde en wederzijds aanvaardbare oplossing moeten met grotere intensiteit worden voortgezet, net als de directe bilaterale vergaderingen en contacten. Daden en woorden die de betrekkingen van goede nabuurschap kunnen schaden, moeten worden vermeden.

De **economie** van het land is in 2011 vertraagd blijven groeien, maar ging in de eerste helft van 2012 achteruit. De groei stelde op een dynamische binnenlandse vraag, terwijl de

buitenlandse vraag is achteruitgegaan. De structurele hervormingen werden voortgezet, maar over het algemeen langzaam en geleidelijk aan. Er is enige verdere vooruitgang geboekt met de vereenvoudiging van de bedrijfsregistratie, de versnelling van gerechtelijke procedures en de verdieping van de financiële bemiddeling. Toch is weinig bereikt om de zeer hoge werkloosheid terug te dringen, die hoofdzakelijk van structurele aard is en vooral jongeren en slechtgeschoolden treft.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië goede vooruitgang geboekt. Op sommige gebieden is verdere vooruitgang geboekt op weg naar een functionerende markteconomie. Het land moet in staat worden geacht op middellange termijn het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie, mits het hervormingsprogramma daadkrachtig uitgevoerd blijft worden, zodat de aanzienlijke structurele tekortkomingen worden weggewerkt.

In het land bestaat een brede consensus over de kern van het economische beleid. Het monetaire beleid, gebaseerd op de feitelijke koppeling aan de euro, heeft bijgedragen tot macro-economische stabiliteit. Het begrotingsbeleid hield de uitgaven over het algemeen binnen de perken van de inkomensgroei. De privatisering is nagenoeg afgerond. De prijzen en de handel zijn grotendeels geliberaliseerd. Er is enige verdere vooruitgang geboekt met het verbeteren van de markttoegang en de vereenvoudiging van het regelgevende kader. De gerechtelijke procedures werden versneld en de gemiddelde duur van de faillissementsprocedures werd verder ingekort. De registratie van eigendommen is praktisch afgerond. De financiële sector heeft tot dusver de turbulenties op de financiële markten relatief goed doorstaan en zette de tendens tot meer bemiddeling en marktverdieping door. In de onderwijssector is de vooruitgang verder gradueel verlopen. Meer directe buitenlandse investeringen hebben ertoe bijgedragen de exportstructuur van het land te diversifiëren.

De kwaliteit van goed bestuur op begrotingsvlak is echter verder achteruit gegaan; de planning op de middellange termijn en het beheer van de overheidsuitgaven zijn verslechterd, terwijl de transparantie en de betrouwbaarheid van de overheidsfinanciën terugliepen. Voorts is de kortetermijnfocus op uitgaven met als gevolg een trage groei voortgezet. De openbare schuld is aanzienlijk gestegen. De werkloosheid blijft zeer hoog. Het goede functioneren van de arbeidsmarkt wordt door structurele zwakten verhinderd. De kwaliteit van het onderwijs en de kwalificaties van het menselijke kapitaal zijn laag. Ook het fysieke kapitaal moet gemoderniseerd en verdiept worden. Ondanks geleidelijke verbeteringen blijft het goede functioneren van de markteconomie verhinderd door institutionele en gerechtelijke tekortkomingen. Sommige regelgevende en toezichhoudende organen hebben nog steeds niet genoeg middelen om effectief te kunnen functioneren. De capaciteit en de doeltreffendheid van de overheidsadministratie voor het verlenen van diensten aan bedrijven moeten worden verbeterd. De informele sector vormt nog steeds een groot probleem.

De voormalige Joegoslavische republiek Macedonië heeft verdere vooruitgang geboekt wat betreft het ontwikkelen van **capaciteit om de verplichtingen van het lidmaatschap te vervullen**, met name op het gebied van vrij verkeer van goederen, concurrentie, voedselveiligheid en veterinaire beleid en de trans-Europese netwerken. Er zijn verdere inspanningen nodig op andere gebieden zoals milieu, sociaal beleid en werkgelegenheid, regionaal beleid en de coördinatie van de structurele instrumenten. Over het algemeen heeft het land in dit stadium van het toetredingsproces een goed niveau van aanpassing aan de EU-normen bereikt. Het land is tevens zijn verplichtingen van de stabilisatie- en associatieovereenkomst verder vlot nagekomen en de Commissie heeft voorgesteld over te stappen naar de tweede fase van de associatie.

Er is goede vooruitgang geboekt op het gebied van het *vrije verkeer van goederen*, speciaal op het punt van normalisatie en metrologie. De voorbereidingen op het gebied van het vrije verkeer van goederen zijn gevorderd. Er zijn enige vorderingen te melden op het gebied van het *vrije verkeer van werknemers*. Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van het *recht van vestiging en de vrijheid van dienstverlening*, voornamelijk inzake de postdiensten. Er zijn echter nog verdere inspanningen nodig met betrekking tot de uitvoering van de dienstenrichtlijn en de wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties. Op dit gebied is het land over het algemeen redelijk gevorderd. Er was enige vooruitgang op het gebied van het *vrije verkeer van kapitaal*. De verdere liberalisering van kapitaalverkeer en betalingen hangt af van de overgang naar de tweede fase van de stabilisatie- en associatieovereenkomst, waarover de Raad zich thans beraadt. De voorbereidingen liggen op schema.

Er is enige vooruitgang op het gebied van de *overheidsopdrachten*; de aanpassing is op dit punt gevorderd met uitzondering van de wetgeving inzake verhaal en overheidsopdrachten voor defensie. De administratieve capaciteit op het gebied van verhaal en gunningen blijft zwak. Er is goede vooruitgang geboekt op het gebied van *vennootschapsrecht*, meer bepaald op het vlak van de financiële controle. Buitenlandse kwalificaties van ingehuurd controleurs moeten nog worden erkend. De voorbereidingen op dit terrein zijn over het algemeen redelijk gevorderd. Er is enige vooruitgang geboekt op het vlak van de *intellectuele eigendom*, waar het wettelijke kader en de administratieve capaciteit verder zijn verbeterd. Meer inspanningen zijn echter nog nodig op het gebied van tenuitvoerlegging en handhaving. De aanpassingen van de wetgeving op dit terrein zijn redelijk gevorderd.

Er is goede vooruitgang geboekt op het vlak van *concurrentiebeleid* met een verbetering van de handhaving. De voorbereidingen op dit terrein zijn goed gevorderd. De middelentoe wijzing van de mededingingsautoriteit moet verder worden verbeterd. Wat betreft *financiële diensten* is vooruitgang geboekt op het gebied van banken, verzekeringen, effectenmarkten en investeringsdiensten. De aanpassing aan de essentiële EU-wetgeving op het gebied van de infrastructuur van de financiële markt moet nog worden voltooid. In het algemeen is de aanpassing van de wetgeving op dit vlak redelijk gevorderd.

Er is vooruitgang geboekt op het gebied van de *informatiemaatschappij en de media*. De aanpassing van de wetgeving werd voortgezet en de belangrijkste concurrentiegaranties werden van kracht. Op het punt van audiovisueel beleid hebben de activiteiten van de Omroepraad toegenomen, maar er dient te worden gezorgd voor een niet-discriminatoire aanpak. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Op het gebied van *landbouw en plattelandontwikkeling* is enige vooruitgang geboekt. De voorbereidingen blijven relatief gevorderd. Er zijn verdere vorderingen met het opzetten van een geïntegreerd administratie- en controlesysteem. De aanpassing aan de EU-normen vereist verder voortdurende inspanningen. De bestuurlijke capaciteit blijft in heel de sector een probleem.

Er is goede vooruitgang geboekt op het gebied van *voedselveiligheid, veterinaire en fytosanitaire beleid*, meer bepaald in verband met de versterking van de instellingen en de uitvoering van programma's voor de uitroeiing van dierziekten. Beperkte vooruitgang werd geboekt op *fyto-sanitair* gebied, waar de administratieve capaciteit en de samenwerking tussen de bevoegde autoriteiten niet zijn verbeterd. Er zijn bescheiden vorderingen gemaakt op veterinaire en fytosanitair gebied en op het gebied van voedselveiligheid.

Weinig vooruitgang kan worden gemeld wat betreft het *vervoersbeleid*. Er is enige vooruitgang op het gebied van de aanpassing aan de EU-normen inzake wegtransport, maar niet betreffende de veiligheid op de weg die een punt van zorg blijft. De spoorwetgeving moet verder worden aangepast aan de EU-normen. Een wetsvoorstel om de spoorwegmarkt voor de concurrentie te sluiten tot aan de toetreding tot de EU maakte de reeds gedane aanpassingen aan de EU-verworvenheden weer ongedaan. Het onderzoekscomité voor spoorwegongevallen moet operationeel worden om als een onafhankelijk orgaan te kunnen handelen. Er is enige vooruitgang geboekt in de *energiesector*, meer bepaald om de uitvoeringsbepalingen van de energiewet uit 2011 ten uitvoer te leggen. Er is ook enige vooruitgang gemaakt op het gebied van hernieuwbare energie. De elektriciteits- en aardgasmarkt moeten nog volledig worden geliberaliseerd. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Op het gebied van de *belastingen* is weinig vooruitgang geboekt. Er zijn nog inspanningen nodig om de nationale wetgeving aan te passen aan de EU-normen, de strijd tegen belastingfraude en belastingontwijking op te voeren en de IT- en personeelscapaciteit aan te pakken. De voorbereidingen op het gebied van belastingen zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

De voorbereidingen op het gebied van het *economische en monetaire beleid* zijn gevorderd en er is weinig verdere vooruitgang geboekt. De voorbereidingen op het terrein zijn gevorderd. Op het gebied van de *statistiek* werd vooruitgang geboekt inzake de harmonisatie van sectorale statistieken en de transmissie van gegevens. De voorbereidingen op het gebied van statistiek zijn redelijk gevorderd.

Weinig vooruitgang is geboekt op het gebied van *werkgelegenheid en sociaal beleid*. De werkloosheid en het armoedepercentage zijn hoog en de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt blijft laag. Er is enige vooruitgang geboekt met de sociale dialoog maar de rol van de sociale partners moet verder worden versterkt. Het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap en het optionele protocol daarbij werden geratificeerd. De integratie van zigeuners, gehandicapten en andere sociaal achtergestelden blijft traag verlopen. Er bestaat een mechanisme tot preventie van en tot bescherming tegen discriminatie, maar het is nog niet volledig operationeel. De algemene administratieve capaciteit moet aanzienlijk worden versterkt. De voorbereidingen op dit terrein zijn niet erg gevorderd.

Er is enige vooruitgang geboekt wat betreft het *ondernemings- en industriebeleid*. Er werden diverse strategieën en maatregelen goedgekeurd, waaruit een sterk engagement blijkt om het bedrijfsklimaat te verbeteren. De uitvoering ervan gebeurt echter in gespreide slagorde door een aantal niet gecoördineerde en slecht gefinancierde organen. De maatregelen moeten nog effectief worden gemaakt.

Op het gebied van de *trans-Europese netwerken* is vooruitgang geboekt. Het land blijft verder zijn transport-, energie- en telecommunicatienetwerk ontwikkelen en neemt actief deel aan het waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa en de Energiegemeenschap. Er werd een contract gegund en de werkzaamheden gingen van start inzake corridor X, deels gefinancierd door IPA-afdeling III. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Er is beperkte vooruitgang te melden op het gebied van *regionaal beleid en de coördinatie van de structuurinstrumenten*. Het beheer van de IPA-programma's moet worden verbeterd om een volledige en tijdige absorptie van de EU-middelen te garanderen. Er zijn extra inspanningen nodig om de tekortkomingen in de beheers- en controlesystemen aan te pakken.

Meer bepaald moeten het personeelsbestand en de kwalificaties binnen de operationele structuren en het centrale departement voor financiering en contracten van het ministerie van Financiën substantieel worden versterkt. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Er is enige vooruitgang op het gebied van het *gerecht en de fundamentele rechten*, met name voor het terugdringen van de achterstanden in rechtszaken. Er zijn verdere verbeteringen nodig inzake op verdiensten gebaseerde aanstellingen bij het gerecht, precieze en voorspelbare criteria voor ontslag en een correct gebruik van statistieken. Op het gebied van anticorruptiebeleid is het wettelijke kader operationeel en is de capaciteit in lichte mate versterkt, maar er zijn nog meer inspanningen nodig in verband met de tenuitvoerlegging van onderzoeken, vervolgingen en veroordelingen. Wat de fundamentele rechten betreft, is enige vooruitgang geboekt op het punt van de vrijheid van meningsuiting, meer bepaald in verband met het uit de strafwet halen van smaad. De relevante instellingen moeten de fundamentele rechten in de praktijk doeltreffender bevorderen en vrijwaren. De kaderovereenkomst van Ohrid blijft een essentieel element van de democratie en de rechtsstaat in het land. De voorbereidingen op het gebied van het gerecht en de fundamentele rechten zijn redelijk gevorderd.

Er is vooruitgang gemaakt op het punt van *justitie, vrijheid en veiligheid*, met name inzake de buitengrenzen en douanesamenwerking, alsook het aftappen van communicatie. Er zijn verdere inspanningen nodig om de asielprocedure doeltreffender te maken, een strikt op verdiensten gebaseerd rekruteringsbeleid bij de politie in te voeren, de strijd tegen de georganiseerde misdaad op te drijven en de inbeslagname van drugs te verbeteren. De voorbereidingen op dit terrein zijn goed gevorderd.

Weinig vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *wetenschap en onderzoek*. Over het algemeen is het niveau van de deelname aan de EU-kaderprogramma's goed gebleven. De voorbereidingen voor het nationale programma voor wetenschap, onderzoek en ontwikkeling en voor de strategie inzake innovatie zijn gevorderd, maar de documenten moeten nog worden goedgekeurd. Op dit punt haalt het land gedeeltelijk zijn doelstellingen.

Op het gebied van *onderwijs, opleiding, jeugd en cultuur* zijn enige vorderingen gemaakt. Het land bleef zijn prestaties met betrekking tot de algemene ijkpunten van Onderwijs en opleiding 2020 verbeteren. Er is opnieuw een aanvang gemaakt met de voorbereidende maatregelen voor de programma's Een leven lang leren en Jeugd in actie. De investeringen moeten echter gelijkelijk worden verdeeld over alle delen van het land en alle cultuurgemeenschappen. Op het gebied van onderwijs en cultuur is het land redelijk gevorderd.

Er is beperkte vooruitgang gemaakt met het hoofdstuk *milieu en klimaatverandering*. Er is verdere vooruitgang geboekt met de omzetting van de EU-normen in nationale wetgeving, meer bepaald inzake afvalbeheer, luchtkwaliteit en de chemische sector. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig om de nationale wetgeving toe te passen, speciaal op het gebied van waterbeheer, controle op industriële verontreiniging, natuurbescherming en klimaatverandering. De voorbereidingen op milieugebied zijn over het algemeen redelijk gevorderd, terwijl deze inzake klimaatverandering in een pril stadium verkeren.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *consumenten- en gezondheidsbescherming*, meer bepaald wat betreft het wettelijke en institutionele kader. Verdere vooruitgang werd gehinderd door de beperkte financiële middelen en de zwakke operationele structuren, meer

bepaald op het gebied van de consumentenbescherming. De voorbereidingen op dit terrein zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Op het gebied van de *douane-unie* is vooruitgang geboekt, met name wat betreft de bestuurlijke en de operationele capaciteit. De samenwerking tussen de organen, de strijd tegen corruptie in de douane-administratie en de capaciteit om grensoverschrijdende misdaad aan te pakken, moeten worden verbeterd. De voorbereidingen op het gebied van de douane-unie zijn goed op schema.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *externe betrekkingen*, met name wat betreft het gemeenschappelijke handelsbeleid. De institutionele capaciteit van het land is echter nog niet voldoende om volledig deel te nemen aan het handels-, ontwikkelings- en humanitaire beleid van de EU. De voorbereidingen op het terrein van de externe betrekkingen zijn matig gevorderd.

Er is verder vooruitgang geboekt op het terrein *buitenlands, veiligheids- en defensiebeleid*. Het land heeft zijn hoge niveau van aanpassing aan de EU-verklaringen en de besluiten van de Raad gehandhaafd en is blijven deelnemen aan de civiele en militaire operaties voor crisisbeheer. De voorbereidingen op het gebied van het buitenlandse, veiligheids- en defensiebeleid zijn goed gevorderd.

Wat de *financiële controle* betreft, is enige vooruitgang te melden, meer bepaald inzake de externe controle en de bescherming van de euro tegen valsemunterij. Wat de praktische uitvoering van de openbare interne financiële controle betreft, blijft het land echter in een vroeg stadium. De voorbereidingen voor dit hoofdstuk bevinden zich in het algemeen in de beginfase. Er is geen noemenswaardige vooruitgang geboekt wat betreft *financiële en budgettaire bepalingen*. De bestaande instellingen voor het administratieve kader met het oog op de correcte berekening, raming, inning, betaling, controle en rapportage van de eigen middelen moeten worden versterkt. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich nog in de beginfase.

Servië

Servië is goed op weg om te voldoen aan de **politieke criteria** en de voorwaarden van het stabilisatie- en associatieproces. De stabiliteit en de werking van de instellingen waren gewaarborgd, zowel in de aanloop naar de verkiezingen op presidents- en parlamentsniveau, op gemeentelijk niveau en in Vojvodina, als na afloop van de verkiezingen. Hoewel de activiteiten op wetgevingsgebied in de verkiezingsperiode op een laag pitje stonden, is wat de uitvoering van de hervormingen betreft op de meeste gebieden enige vooruitgang geconstateerd. Servië is volledige medewerking blijven verlenen aan het Internationaal Strafhof voor het voormalige Joegoslavië (ICTY). Er zijn resultaten bereikt in de dialoog met Prishtina/Priština, maar de uitvoering van de overeenkomsten verliep niet altijd even soepel. Serviës interpretatie van de overeenkomst inzake regionale samenwerking en de vertegenwoordiging van Kosovo werd verduidelijkt en doet, afhankelijk van de voortzetting van de uitvoering ervan, niet langer afbreuk aan de inclusiviteit van de regionale samenwerking. De nieuwe leiders van Servië hebben te kennen gegeven dat zij alle overeenkomsten die in de dialoog met Prishtina/Priština zijn bereikt, zullen uitvoeren en een begin zullen maken met de aanpak van de bredere politieke vraagstukken. Uitvoering van deze belofte is een belangrijke voorwaarde voor de overgang naar de volgende fase van de EU-integratie van Servië.

De democratie en de rechtsstaat zijn verder geconsolideerd. Internationale waarnemers hebben de verkiezingen gekwalificeerd als "competitief, gehouden in gunstige omstandigheden en professioneel georganiseerd". De OESO droeg bij aan een soepel en ordelijk verloop van de parlements- en presidentverkiezingen in Kosovo. In overeenstemming met Resolutie 1244 van de VN-Veilighedsraad werden, anders dan in het verleden, in Kosovo geen plaatselijke verkiezingen gehouden. De wetgeving uit 2011 inzake parlementaire mandaten en de financiering van politieke partijen werd ten uitvoer gelegd. De procedures van de nationale kiescommissie en het beheer van het nieuwe kiezersregister zijn nog niet transparant genoeg. De overheid moet de aanbevelingen van de OVSE/ODIHR-verkiezingswaarnemingsmissie volgen.

Door de verkiezingen werd de wetgevende activiteit van het *parlement* terugschroefd, maar andere parlementaire activiteiten gingen hun normale gang. Verdere hervormingen zijn nodig om te waarborgen dat de grondwettelijke bepalingen, met name inzake het justitiële stelsel, overeenkomstig de Europese normen worden uitgevoerd. De *regering* behield haar stabiliteit en maakte de zittingstermijn vol. In juli 2012 werd een nieuwe coalitie gevormd. Ook de nieuwe regering bleef zich richten op integratie in de EU. De nieuwe president en de nieuwe regering hebben gepleit voor de voortzetting van de EU-hervormingsagenda en voor nauwe samenwerking om de nodige vooruitgang te boeken. De regering moet werken aan een betere raadpleging van de belanghebbenden bij de beleidsvorming en moet het toezicht op de tenuitvoerlegging van nieuwe wetgeving ontwikkelen.

De hervorming van het *openbaar bestuur* verloopt traag en wordt gehinderd door een gebrek aan politieke wil. Het wetgevingskader moet worden aangevuld en afgestemd op internationale normen. De tenuitvoerlegging van de bestaande wetten en de strategie voor de hervorming van het openbaar bestuur moet worden verbeterd. Systemen om aanwervingen en promoties te baseren op verdienste moeten worden ontwikkeld en ten uitvoer gelegd. Er moet meer werk worden gemaakt van het naleven van de aanbevelingen van de onafhankelijke regelgevende instanties.

Op het vlak van het *civiele toezicht op de veiligheidstroepen* was er weinig vooruitgang. Er werd een specifieke parlementaire commissie opgericht, maar het toezicht door het parlement bleef beperkt. Na een vonnis van het constitutionele hof moet het wettelijk kader voor het toezicht op de communicatie door veiligheids- en inlichtingendiensten worden verduidelijkt.

Met betrekking tot het gerechtelijk stelsel werd enige vooruitgang geboekt, voornamelijk bij de handhaving van nieuwe wetgeving om het justitiële stelsel efficiënter te maken. Met de herziening van de herbenoeming van rechters en aanklagers werden de bestaande gebreken niet weggewerkt. Het constitutionele hof vernietigde de herziening en gelastte de herplaatsing van alle rechters en aanklagers die tegen hun niet-herbenoeming beroep hadden aangetekend. Zaken die door het constitutionele hof worden terugverwezen, zullen nauwkeurig en in overeenstemming met de beslissingen van het hof moeten worden behandeld. Er moet nog steeds een systeem worden opgesteld voor professionele evaluatie, efficiënte tuchtregels en sterkere integriteitsgaranties. Om het vertrouwen van de burgers te herstellen, moeten de autoriteiten overwegen aanvullende maatregelen te treffen om de onafhankelijkheid, autonomie, bekwaamheid en verantwoordelijkheid van het gerechtelijke systeem te vergroten, met name: doorzichtige criteria voor de benoeming van rechters en aanklagers; basis- en voortgezette opleiding onder de verantwoordelijkheid van de gerechtelijke academie, in combinatie met de beoordeling van rechters en aanklagers, ook van degenen die in 2009 zijn benoemd; integriteitsgaranties; rationalisering van de rechtbanken. Om hierin te slagen is een

nieuwe strategie voor justitiële hervorming nodig in combinatie met een actieplan om die strategie uit te voeren, gebaseerd op een functionele evaluatie van het justitiële stelsel.

Het wettelijk kader voor *corruptiebestrijding* is verder ten uitvoer gelegd. Het aantal acties van het corruptiebestrijdingsagentschap steeg, met name betreffende de financiering van politieke partijen. Corruptie komt echter nog steeds op veel gebieden voor en blijft een groot probleem. Het blijft nog steeds wachten op een nieuwe strategie en een nieuw actieplan voor corruptiebestrijding. De tenuitvoerlegging van het wettelijk kader en de efficiëntie van de instellingen voor corruptiebestrijding moeten aanzienlijk worden opgeschroefd. Er moeten meer inspanningen worden geleverd om tot een meer proactieve aanpak te komen van onderzoek naar en vervolging van corruptie. Het gerecht moet een goede reputatie opbouwen inzake veroordelingen, ook wat betreft zaken op hoog niveau, en in het bijzonder zaken van misbruik van overheidsgeld. Er is strakkere politieke leiding en een efficiëntere coördinatie tussen de anticorruptiediensten nodig om tot betere resultaten te komen.

Het wettelijk kader voor de strijd tegen de georganiseerde misdaad is geschikt en wordt ten uitvoer gelegd. Betere coördinatie tussen agentschappen en regionale en internationale samenwerking hebben geleid tot concrete resultaten bij de bestrijding van georganiseerde misdaadgroeperingen. Georganiseerde misdaad blijft een groot probleem in Servië, met name witwaspraktijken en drugsmokkel. Er moeten meer resultaten worden geboekt op het vlak van onderzoeken en veroordelingen.

De mensenrechten worden doorgaans goed geëerbiedigd en er is aanzienlijke vooruitgang geboekt met betrekking tot de *mensenrechten en de bescherming van minderheden*. Het wetgevend en institutioneel kader voor de *naleving van de mensenrechten* is operationeel. Voor de tenuitvoerlegging van de internationale instrumenten zijn verdere inspanningen nodig.

Er is enige vooruitgang geboekt ten aanzien van de *burgerrechten en politieke rechten*. De vrijheid van vergadering en vereniging is in de grondwet opgenomen en wordt over het algemeen gerespecteerd, maar in oktober 2012 werd de Pride Parade opnieuw verboden. Het overheidsbureau voor de samenwerking met het maatschappelijk middenveld is zeer actief geweest. Het wettelijk kader voor de vrijheid van meningsuiting is operationeel, maar geweld en bedreigingen tegen journalisten blijven zorgwekkend. Met de tenuitvoerlegging van de mediastrategie moet vaart worden gemaakt. De vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst wordt over het algemeen gerespecteerd, maar de registratieprocedure voor religieuze gemeenschappen blijft te ondoorzichtig en onsamenhangend. Het nationale mechanisme voor het voorkomen van foltering is van start gegaan maar moet nog worden versterkt. Ondanks de opening van een nieuwe faciliteit blijft de overbevolking in de gevangenissen een groot probleem. Inzake de toegang tot het gerecht moet nog steeds een doeltreffend systeem voor gratis rechtshulp worden ontwikkeld.

De wetgeving ter bescherming van *sociale en economische rechten* is voorhanden. Bijkomende maatregelen ter bestrijding van alle vormen van discriminatie zijn nodig, net als doeltreffende mechanismen om vrouwen en kinderen beter te beschermen tegen geweld. Roma, personen met een handicap en seksuele minderheden worden het vaakst gediscrimineerd. Er moet een proactieve aanpak komen om lesbiennes, homo-, bi- en transseksuelen beter te integreren en tot meer begrip in de samenleving te komen. De sociale dialoog moet worden verbeterd en er moet een oplossing komen voor de criteria in verband met de representativiteit van de sociale partners. Wat betreft de eigendomsrechten is begonnen met de tenuitvoerlegging van de wet uit 2011 inzake restitutie.

Het wettelijk kader ter *bescherming van minderheden* is operationeel en wordt over het algemeen nageleefd. Er zijn positieve stappen gezet om de situatie van minderheden, ook de Roma, te verbeteren. De regelmatige financiële verslaglegging door de nationale minderheidsraden werd ingevoerd. Er zijn aanvullende maatregelen nodig voor een doeltreffende tenuitvoerlegging van de minderheidswetgeving in Servië en om de vastgestelde tekortkomingen weg te werken. Servië moet meer inspanningen leveren ter ondersteuning van de sociaaleconomische ontwikkeling in de gebieden Sandžak en Preševo, Bujanovac en Medveđa. De Roma, maar ook de vluchtelingen en binnenlandse ontheemden blijven het moeilijk hebben.

Wat *regionale vraagstukken en internationale verplichtingen* betreft, is de samenwerking met het Internationale Strafhof voor het voormalige Joegoslavië (ICTY) integraal gehandhaafd. Servië blijft vlot toegang verlenen tot documenten en getuigen ter ondersteuning van de lopende of geplande zaken van het Internationale Strafhof. De behandeling van oorlogsmisdaden in eigen land ging door en de regionale samenwerking en informatie-uitwisseling werd opgevoerd. Om tot tastbare resultaten te komen, moet Servië echter nog meer onderzoek verrichten naar de netwerken die hulp boden aan de verdachten toen zij nog voortvluchtig waren.

Het beleid van Servië ten aanzien van het Internationale Strafhof blijft in overeenstemming met de beginselen en de gemeenschappelijke standpunten van de EU inzake het Statuut van Rome. Servië heeft geen enkele bilaterale immuniteitsovereenkomst gesloten.

Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt wat betreft het proces van de verklaring van Sarajevo. Bosnië en Herzegovina, Kroatië, Montenegro en Servië bleven verder samenwerken voor een duurzame oplossing voor het probleem van de vluchtelingen die sinds het gewapende conflict van de jaren '90 ontheemd zijn. De vier landen ondertekenden een ministeriële verklaring en kwamen een regionaal huisvestingsprogramma overeen om 27 000 huishoudens of 74 000 individuele personen te helpen. Op een internationale donorenconferentie in Sarajevo in april 2012 werd ongeveer 265 miljoen euro steun voor het programma toegezegd. Voor alle nog onopgeloste punten in het proces moet de goede samenwerking worden voortgezet.

Servië moet nog meer vooruitgang boeken met een zichtbare en duurzame verbetering van de relaties met Kosovo, de kernprioriteit van het advies van de Commissie over het toetredingsverzoek van Servië. Er zijn nieuwe resultaten bereikt in de dialoog tussen Belgrado en Prishtina/Priština, met overeenkomsten inzake regionale samenwerking en vertegenwoordiging van Kosovo en geïntegreerd grensbeheer. Serviës interpretatie van de overeenkomst inzake regionale samenwerking en de vertegenwoordiging van Kosovo werd verduidelijkt vlak nadat een nieuwe regering was gevormd en doet, indien de uitvoering van de overeenkomst wordt voortgezet, niet langer afbreuk aan de inclusiviteit van de regionale samenwerking. Servië heeft in september 2012 uiteindelijk ook het technische protocol inzake geïntegreerd grensbeheer ondertekend, dat nog ten uitvoer moet worden gelegd. De uitvoering van andere overeenkomsten die zijn gesloten op het gebied van de vrijheid van verkeer, het kadaster, de burgerlijke stand, douanestempels en wederzijdse erkenning van diploma's is vooruitgegaan. Na de verkiezingen en de machtsoverdracht moet Servië constructief blijven meewerken aan de volgende fase van de dialoog om vooruitgang te blijven boeken met een zichtbare en duurzame verbetering van de relaties met Kosovo.

Servië onderhield goede betrekkingen met zijn burens en bleef actief betrokken bij regionale samenwerking, met name als voorzitter van de samenwerkingsproces voor Zuidoost-Europa (SEECP), het Regionale Centrum van het Regionale Initiatief voor Migratie, Asiel en

Vluchtelingen (MARRI), het Adriatisch-Ionische initiatief (AII) en de Economische Samenwerking in het Zwarte Zeegebied (BSEC). Het land heeft actief deelgenomen aan de Regionale Samenwerkingsraad (RCC) en de Midden-Europese Vrijhandelsovereenkomst (CEFTA).

De Servische **economie** bleef in 2011 groeien met 1,6 %, maar in het tweede semester verzwakte het herstel lichtjes om in de eerste helft van 2012 te krimpen. De werkloosheidsgraad piekte tot 25%. Het begrotingstekort steeg tot 5% in 2011 en werd in de eerste helft van 2012 nog groter. Servië ging in september 2011 uit voorzorg een standbyregeling aan met het Internationaal Monetair Fonds, maar de eerste herziening werd uitgesteld omdat de begroting voor 2012 afweek van het afgesproken fiscale programma. In de periode voor de verkiezingen vielen de economische hervormingen nagenoeg stil. Door de goedkeuring van wijzigingen van de wet inzake de Nationale Bank van Servië in augustus werd de onafhankelijkheid van de centrale bank ernstig op de proef gesteld. Het IMF begon in september 2012 met een onderzoeksmis­sie, maar de gesprekken over de standbyregeling zijn nog niet opnieuw van start gegaan.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft Servië tijdens de verslagperiode geen verdere vooruitgang geboekt in de richting van een functionerende markteconomie. Servië moet aanzienlijke inspanningen leveren om zijn economie te herstructureren, wil het in staat zijn op middellange termijn het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Europese Unie.

De politieke consensus over de fundamentele aspecten van de markteconomie bestaat nog steeds maar moet worden uitgebreid. De risico's van externe financiering op korte termijn werden opgeheven door de sterke buitenlandse deviezenvoorraad en de gunstige structuur van de buitenlandse schuld, die voornamelijk langetermijnschulden omvat. De handelsintegratie met de EU blijft sterk. De banksector beschikt over een toereikende kapitaaldekking en is liquide. De centrale bank schroefde haar toezicht op de banksector op. Er zijn stappen gezet voor snellere en makkelijkere markttoegang. Er zijn ook beperkte stappen gezet om het ondernemingsklimaat te verbeteren, met name op het vlak van de vennootschapswetgeving en het mkb-beleid.

Grote begrotingstekorten hinderden de doeltreffendheid van de macro-economische beleidsmix en de aanpassingen werden voornamelijk doorgevoerd bij het monetair beleid, dat nog steeds wordt beperkt door de hoge mate van euroïsering van de economie. De arbeidsmarktvoorwaarden verslechterden en de werkloosheid nam toe. Het blijft moeilijk om duurzame werkgelegenheid te creëren. Het lakse begrotingsbeleid en de toenemende overheidsschuld beperken de budgettaire ruimte om verdere schokken op te vangen. Er zijn dringend doortastende consolidatiemaatregelen nodig, in combinatie met systemische hervormingen in de overheidssector, om zo de overheidsfinanciën weer duurzaam te maken. Ook vertragingen bij de structurele hervormingen beperken de reikwijdte van beleid dat de groei moet ondersteunen. Er moet bijzondere aandacht worden besteed aan het verder verbeteren van het ondernemingsklimaat. Er is geen vooruitgang gemaakt met de ontwikkeling van een dynamische particuliere sector en de overheidsinmenging in de economie blijft erg hoog. De privatisering en herstructurering van bedrijven in staatseigendom vorderde traag en in sommige gevallen werden vroegere privatiseringen zelfs teruggedraaid. De juridische voorspelbaarheid blijft zwak en de onduidelijkheid over eigendomsrechten blijft de economische activiteiten hinderen. De informele sector vormt nog steeds een groot probleem.

In verband met zijn **vermogen om te voldoen aan de verplichtingen van het lidmaatschap** zet Servië het werk voort om de wetgeving in overeenstemming te brengen met de EU-wetgeving, zij het in een trager tempo omdat zowel het parlement als de regering tijdens het verkiezingsjaar hun activiteiten verminderen. Er is goede vooruitgang geboekt inzake vennootschapsrecht, intellectuele-eigendomsrechten, statistiek en de douane-unie. Er zijn verdere inspanningen nodig, met name inzake de rechterlijke macht en de grondrechten, justitie, vrijheid en veiligheid, landbouw en plattelandsontwikkeling, milieu en klimaatverandering, en de financiële controle. De uitvoering van de interim-overeenkomst (IO) van de stabilisatie- en associatieovereenkomst (SAO) is vlot blijven verlopen. Servië blijft goede resultaten boeken inzake de verplichtingen van de SAO/IO.

Op het vlak van het *vrij verkeer van goederen* is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. De EU-normen worden uitgevoerd en de Servische accreditatie instantie is een volwaardig lid geworden van de Europese samenwerking voor accreditatie. Het markttoezicht blijft erg versplinterd en de keuringen blijven een onnodige administratieve belasting voor ondernemingen. De uitvoering van de wetgeving, de administratieve capaciteit en de coördinatie tussen instellingen moet worden verbeterd. Op het vlak van het *vrije verkeer van werknemers* is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. De coördinatie van de socialezekerheidsstelsels moet worden verbeterd en de voorbereidingen voor deelname aan het Europees netwerk van diensten voor arbeidsvoorziening moeten worden opgeschroefd.

Er was weinig vooruitgang op het gebied van het recht van vestiging en de vrije verlening van diensten, en enige vooruitgang op het gebied van het *vrije verkeer van kapitaal*, met inbegrip van de strijd ten witwassen. Er zijn verdere inspanningen nodig om de wetgeving inzake kapitaalverrichtingen op korte termijn, onroerend goed en betaalsystemen aan de EU-normen aan te passen, en om de strijd tegen witwassen op te voeren. De aanpassingen van de wetgeving op dit terrein zijn matig gevorderd.

Inzake openbare aanbestedingen is enige vooruitgang geboekt, met name op het vlak van publiek-private partnerschappen. Servië moet inspanningen blijven leveren om de wetgeving inzake openbare aanbestedingen uit te voeren, en met name om onregelmatigheden bij het gebruik van de onderhandelingsprocedure uit te bannen. Een goede coördinatie tussen de voornaamste belanghebbenden, ook de audit- en justitiële instellingen, moet worden gewaarborgd. De prestaties op handhavingsgebied en de bestuurlijke capaciteit van de begrotingsinspectie van het ministerie van financiën, die bevoegd is voor openbare aanbestedingen, moeten aanzienlijk worden verbeterd. De aanpassing van de wetgeving op dit gebied is redelijk gevorderd.

Op het gebied van *het vennootschapsrecht* is goede vooruitgang geboekt en is de aanpassing aan de EU-normen goed gevorderd: in februari 2012 trad een nieuwe wet in werking en werden meerdere wijzigingen aan deze wet goedgekeurd. Op het gebied van boekhoudnormen en auditing van bedrijven zijn meer inspanningen nodig inzake onafhankelijk toezicht, kwaliteitscontrole en onderzoek. Servië heeft goede vooruitgang geboekt met de aanpassing aan de EU-wetgeving inzake *intellectuele-eigendomsrechten en met de uitvoering van de strategie voor intellectuele-eigendomsrechten 2011-2015*. Een formeel systeem voor coördinatie en samenwerking tussen de instellingen voor de bescherming van intellectuele-eigendomsrechten moet nog worden opgesteld. De aanpassing van de wetgeving op dit gebied is gevorderd.

Op het vlak van het *mededingingsbeleid* is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. De mededingingsautoriteit versterkte haar capaciteit en de autoriteit voor staatssteun heeft haar handhaving verbeterd, maar de notificaties vooraf van maatregelen inzake staatssteun moeten worden verbeterd. Zowel op het vlak van antitrust en fusies als op het vlak van staatssteun zijn aanvullende maatregelen nodig. Servië heeft enige vooruitgang geboekt op het vlak van *financiële diensten*, waar stappen werden gezet voor de uitvoering van de vereisten van Basel II. De Servische wetgeving moet verder worden afgestemd op de EU-normen en op middellange termijn doeltreffend worden uitgevoerd. De aanpassing van de wetgeving op dit gebied is redelijk gevorderd.

Er was weinig vooruitgang op het gebied van de informatiemaatschappij en de media, met enige vordering in de voorbereidingen. Het algemene vergunningstelsel voor telecomregulators werd operationeel en belangrijke concurrentiegaranties werden ingevoerd. De overstap van analoge naar digitale uitzendingen is van start gegaan. De financiële onafhankelijkheid van de telecomregulators moet nog worden verbeterd en Servië moet zijn wettelijk kader nog aanpassen aan de EU-normen.

Er zijn vorderingen gemaakt op het gebied van *landbouw en plattelandsontwikkeling*, ook met betrekking tot landbouwstatistiek. Er is goede vooruitgang geboekt met structuren en middelen voor de uitvoering van de plattelandsontwikkeling in het kader van IPARD maar aanvullende capaciteit is nog nodig. De aanpassing op dit vlak bevindt zich nog in de beginfase. Er zijn enige vorderingen gemaakt op het gebied van *voedselveiligheid, veterinaire en fytosanitaire beleid*. Er moet een versterking komen van de administratieve capaciteit van de instellingen die betrokken zijn bij de controle van de veiligheid van de voedselketen, in het bijzonder de veterinaire, fytosanitaire en nationale referentielaboratoria. Er zijn inspanningen nodig voor de modernisering van de levensmiddelen- en diervoederbedrijven, het beheer van dierlijke bijproducten en genetisch gemodificeerde organismen. Er kan enige vooruitgang worden gemeld op het gebied van de visserij. De verzameling van marktgegevens moet worden verbeterd en een nationale vangstcertificeringsregeling voor import en export van visserijproducten moet worden opgesteld. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Enige vooruitgang kan worden gemeld inzake transportbeleid, met name wegvervoer, vervoer over binnenlandse waterwegen en luchtvervoer. Er moet spoorwegwetgeving en wetgeving over spoorwegveiligheid en interoperabiliteit worden goedgekeurd. Er moet aandacht worden besteed aan eerlijke markttoegang, er zijn meer inspanningen nodig om tot een scheiding te komen tussen de infrastructuurbeheerder en de spoorwegbeheerder, en er moet een goed gedefinieerde regulator komen. Voor handhaving en inspectie is er meer capaciteit nodig. De aanpassingen van de wetgeving op dit terrein zijn redelijk gevorderd.

Wat betreft *energie* kan weinig vooruitgang worden gemeld. Er zijn meer inspanningen nodig om de openstelling van de markt, de ontbundeling en tarieven die in verhouding staan tot de kosten tot stand te brengen. Kaderwetgeving over het rationeel gebruik van energie en wetgeving inzake grondstoffenreserves moet nog worden goedgekeurd. De rol en de onafhankelijkheid van het energieagentschap en de nucleaire regulator moeten worden versterkt. Servië moet dringend werk maken van de integratie van Kosovo in het regionale stelsel voor doorvoer van elektriciteit, zoals bepaald in het met redenen omkleed advies van de energiegemeenschap. De voorbereidingen op dit terrein zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Er valt enige vooruitgang te melden op het vlak van belastingen, met de uitvoering van de strategie voor de Servische belastingdienst. De modernisering moet worden voortgezet. De grijze economie is nog steeds een probleem. Er zijn grote inspanningen nodig voor de verbetering van het IT-systeem, de communicatie met de belastingbetalers en de aanpassing van de wetgeving inzake accijnzen. De voorbereidingen op dit terrein zijn over het algemeen redelijk gevorderd. Er is geen vooruitgang genoteerd op het gebied van het economische en monetaire beleid, met enige vordering in de voorbereidingen. Recente wijzigingen van de wet betreffende de centrale bank brengen haar onafhankelijkheid in gevaar en zijn dus een grote stap achteruit inzake de aanpassing aan de EU-normen. De capaciteit voor het opstellen van economisch beleid en coördinatie moet verder worden versterkt. Er is goede vooruitgang genoteerd op het gebied van statistiek, waar Servië matige vorderingen heeft gemaakt. De volks- en huistelling werd uitgevoerd zoals gepland. De capaciteit van het bureau voor statistiek moet de komende jaren worden vergroot zodat de EU-normen inzake statistiek kunnen worden uitgevoerd.

Er is enige vooruitgang te melden op het vlak van sociaal beleid en werkgelegenheid, met name inzake werkgelegenheidsbeleid, gezondheid en veiligheid op het werk en sociale inclusie. Het werkgelegenheidsbeleid heeft echter in het algemeen te lijden onder de moeilijke economische omstandigheden en de beperkte budgetten en moet worden versterkt. Er moeten meer inspanningen worden geleverd voor de herstructurering en hervorming van sociale bescherming en om opnieuw te komen tot duurzaamheid. Over het algemeen is Servië begonnen met de prioriteiten op dit gebied aan te pakken.

Op het vlak van het ondernemings- en industriebeleid is vooruitgang geboekt, met vorderingen in de voorbereidingen. Servië voert de Small Business Act op passende wijze uit.

Op het vlak van de trans-Europese netwerken is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. Het land blijft verder zijn transport- en energienetwerk ontwikkelen en neemt actief deel aan de werkzaamheden van het waarnemingscentrum voor vervoer in Zuidoost-Europa en de Energiegemeenschap. Op het vlak van de financiering van de nieuwe verbindingen voor energie en transportnetwerken blijven grote problemen bestaan. Er is vooruitgang genoteerd op het vlak van regionaal beleid en de coördinatie van structurele instrumenten, met vorderingen in de voorbereidingen. Servië heeft de voorbereidende stadia voor gedecentraliseerd beheer van het IPA voor vier afdelingen afgerond. De uitvoeringscapaciteit moet verder worden verbeterd. De programmering moet worden verbeterd, zeker op het vlak van de voorbereiding van een degelijke projectcyclus op basis van relevante strategieën.

Op het gebied van justitie en fundamentele rechten is weinig vooruitgang geboekt. Met de herziening van de herbenoeming van rechters en aanklagers werden de bestaande gebreken niet weggewerkt. Het constitutionele hof vernietigde deze herziening en gelastte de herplaatsing van alle rechters en aanklagers die beroep hadden aangetekend tegen hun niet-herbenoeming. Een nieuwe strategie voor de hervorming van justitie op basis van een functionele evaluatie is nodig. De uitvoering van het wettelijk kader voor corruptiebestrijding is voortgezet. Het blijft echter nog steeds wachten op een nieuwe strategie en een nieuw actieplan voor corruptiebestrijding. Er is meer politieke leiding, een efficiëntere coördinatie tussen de anticorruptiediensten en een proactieve aanpak van onderzoek en vervolging nodig om tot betere resultaten te komen. De wetgeving inzake grondrechten is operationeel en wordt goed nageleefd. De vrijheid van meningsuiting wordt over het algemeen gewaarborgd, maar de uitvoering van de mediastrategie moet worden versneld. Discriminatie op basis van etnische afkomst, gender en seksuele geaardheid blijft wijdverspreid en meer maatregelen om

discriminatie in alle vormen te bestrijden, zijn nodig. Er moet een proactieve aanpak komen om lesbiennes, homo-, bi- en transseksuelen beter te integreren en tot meer begrip in de samenleving te komen. Er zijn positieve stappen gezet om de situatie van minderheden, ook de Roma, te verbeteren, maar voor een consequente uitvoering van de wetgeving in heel Servië zijn bijkomende inspanningen nodig. Over het algemeen is Servië begonnen de prioriteiten op dit gebied aan te pakken.

Servië heeft enige vooruitgang geboekt op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid*. Servië is actief betrokken bij internationale politieke en gerechtelijke samenwerking en de rechtshandhavinginstanties beschikken over genoeg capaciteit om standaardonderzoeken te voeren. Er zijn bijkomende inspanningen nodig om de capaciteit te verhogen om complexe onderzoeken te voeren en de coördinatie te versterken tussen de rechtshandavingsinstanties en justitie. Er moet een goede staat van dienst worden opgebouwd van proactieve onderzoeken en definitieve veroordelingen in zaken van georganiseerde misdaad. De voorbereidingen op dit terrein zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Er is weinig vooruitgang geboekt op het gebied van *wetenschap en onderzoek*. Openbare en particuliere investeringen in wetenschappelijk onderzoek blijven laag en Servië moet zijn onderzoekscapaciteit verhogen. In het algemeen liggen de voorbereidingen op dit gebied op schema. Er is weinig vooruitgang genoteerd op het gebied van *onderwijs en cultuur*, met enige vordering in de voorbereidingen. Er was vooruitgang bij het meer sociaal inclusief maken van het onderwijssysteem en bij de invoering van normen voor kwaliteitswaarborgen in het lager onderwijs. Een verbeterde uitvoering van de hervormingen in het hoger onderwijs blijft een punt van zorg en hervormingen in de sector beroepsopleiding en onderwijs moeten worden versneld. Het financiële beheer en de financiële controle moeten nog worden versterkt met het oog op de deelname van Servië aan het toekomstige programma voor onderwijs, jeugd en sport.

Er zijn enige vorderingen te melden op het gebied van milieu, waar de aanpassing aan de EU-normen en de bekrachtiging van internationale milieuovereenkomsten werd voortgezet. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig om de nationale wetgeving toe te passen, speciaal op het gebied van waterbeheer, controle op industriële verontreiniging en risicobeheersing, natuurbescherming en luchtkwaliteit. De inspanningen om de bestuurlijke capaciteit te versterken, moeten een prioriteit blijven. Er werd weinig vooruitgang geboekt op het vlak van *klimaatverandering*. Er moeten aanzienlijke inspanningen worden geleverd om voor meer bewustwording inzake klimaatverandering en een meer strategische aanpak te zorgen, om de wetgeving aan te passen aan de EU-normen en uit te voeren en om de administratieve capaciteit en de inter-institutionele samenwerking te verbeteren. Over het algemeen is Servië begonnen met de prioriteiten op deze gebieden aan te pakken.

Op het vlak van *consumenten- en gezondheidsbescherming* is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. Er zijn inspanningen nodig om het bestaande wettelijk kader uit te voeren en aan te passen aan de EU-normen. De institutionele coördinatie tussen de betrokken actoren en de administratieve capaciteit op beide gebieden van consumentenbescherming en volksgezondheid moeten worden versterkt.

Servië heeft goede vorderingen gemaakt op het gebied van de *douane-unie*, met de goedkeuring van nieuwe wetten en aanhoudende inspanningen om de administratieve capaciteit te verbeteren, met name in de sector van de audit en de controle achteraf. Servië moet zorgen voor de correcte toepassing van de EU-normen bij de administratieve grens met Kosovo. Douanewetgeving in verband met veiligheid moet worden uitgevoerd en het stelsel

voor de verwerking van douaneaangiften moet worden vernieuwd of gemoderniseerd. De voorbereidingen op het gebied van de douane-unie zijn goed op schema.

Op het vlak van externe betrekkingen is enige vooruitgang geboekt, met matige vordering in de voorbereidingen. Toetreding tot de WTO hangt nog af van de voltooiing van de bilaterale onderhandelingen. Op het vlak van het buitenlands, veiligheids- en defensiebeleid heeft Servië goede vorderingen gemaakt met de aanpassing aan de GBVB-verklaringen van de EU en heeft het getoond te willen deelnemen aan de civiele en militaire operaties voor crisisbeheer. De voorbereidingen op dit vlak liggen op schema.

Er is enige vooruitgang geboekt inzake financiële controle, in het bijzonder met betrekking tot de externe audit. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig om het financieel beheer van de overheidssector en de controle op basis van het onderliggende beginsel van verantwoordingsplicht van beheerders te verbeteren. Er is geen vooruitgang geboekt wat betreft de *financiële en budgettaire bepalingen*. De nodige administratieve infrastructuur, met inbegrip van coördinatie, organisatie en procedures tussen de verschillende instanties die bij het systeem van eigen middelen betrokken zijn, moet te zijner tijd worden ontwikkeld. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich in het algemeen in de beginfase.

Albanië

Met het politieke akkoord van november 2011 tussen de meerderheidsregering en de oppositie kwam er een einde aan de politieke impasse ten gevolge van de parlementsverkiezingen van 2009. Het akkoord beoogt electorale en parlementaire hervormingen en de totstandkoming van een politiek klimaat ter bevordering van gezamenlijke hervormingsinspanningen op andere gebieden. De politieke dialoog en samenwerking zijn daardoor aanzienlijk verbeterd, wat de weg heeft gebaad voor vooruitgang op sleutelgebieden voor de hervormingen, met inbegrip van de kishervorming. De presidentsverkiezingen verliepen conform de grondwet, maar het hele politieke proces was niet bevorderlijk voor de positieve partijoverschrijdende dialoog die in november van start ging. Ondanks de confrontatieretoriek tussen de regering en de oppositie ging de uitvoering van het politieke akkoord door. Albanië heeft goede vooruitgang geboekt wat de **politieke criteria** voor het lidmaatschap van de EU betreft, met de uitvoering van een aantal hervormingen met betrekking tot de kernprioriteiten die in het advies van de Commissie van 2010 werden genoemd³. Er werd goede vooruitgang geboekt met belangrijke politieke hervormingen, zoals inzake de goede werking van het parlement, de goedkeuring van hangende wetgeving waarvoor een versterkte meerderheid vereist is, de benoeming van de ombudsman en een ordelijk hoor- en stemproces in het parlement voor benoemingen voor de hoge raad, en met de wijziging van de wetgeving inzake verkiezingen, waarmee vier kernprioriteiten kunnen worden vervuld. Albanië is op de goede weg wat betreft twee kernprioriteiten inzake de hervorming van het openbaar bestuur en de verbetering van de behandeling van gedetineerden.

Wat de andere zes kernprioriteiten betreft, was er enige vooruitgang inzake justitiële hervorming en corruptiebestrijding, bijvoorbeeld ten aanzien van de hervorming van het

³ De kernprioriteiten hebben betrekking op de volgende gebieden: de goede werking van het parlement; de goedkeuring van wetgeving waarvoor een versterkte meerderheid nodig is; de benoemingsprocedures en benoemingen bij belangrijke instellingen; de kishervorming; het verloop van verkiezingen; de hervorming van het openbaar bestuur; de rechtsstaat en justitiële hervormingen; de strijd tegen corruptie; de strijd tegen georganiseerde misdaad; het aanpakken van eigendoms kwesties; meer aandacht voor mensenrechten en uitvoeren van antidiscriminatiebeleid; een betere behandeling van gedetineerden en de toepassing van de aanbevelingen van de ombudsman. Voor de volledige tekst van de kernprioriteiten zie *COM(2010) 680*.

stelsel voor de immuniteit van overheidsambtenaren en rechters en de goedkeuring van de wet inzake bestuurlijke rechtbanken, en ongelijkmatige vooruitgang inzake het antidiscriminatiebeleid, met onder meer de bescherming van minderheden en de verbetering van de leefomstandigheden van de Roma. Er werden aanzienlijke vorderingen gemaakt met de bestrijding van de georganiseerde misdaad, de hervorming van het stelsel van eigendomsrechten en vrouwenrechten. Significante maatregelen in dit verband zijn een stijging van de inbeslagname van criminele vermogensbestanddelen, een brede strategie voor de hervorming van het eigendomsstelsel en een wijziging van het wetboek van strafrecht waarbij de sancties op huiselijk geweld worden verscherpt.

Op alle gebieden van de kernprioriteiten die nog niet volledig vervuld zijn, moeten aanvullende inspanningen worden geleverd om de verplichtingen die al zijn aangegaan, uit te voeren en tot meer tastbare resultaten te komen. Om het huidige tempo van de hervormingen aan te houden en de behaalde resultaten te consolideren, moet Albanië met name aandacht besteden aan de goedkeuring bij consensus van het herziene reglement van orde van het parlement en van de wijzigingen aan de wetten inzake het hooggerechtshof en de overheidsdienst. Een duurzame politieke dialoog is cruciaal voor de werking van de democratische instellingen en voor de weg naar EU-lidmaatschap van Albanië. Inzake de **democratie en de rechtsstaat** is er op een aantal gebieden goede vooruitgang geboekt dankzij de politieke dialoog in het parlement en een meer constructieve atmosfeer tijdens commissievergaderingen en plenaire vergaderingen, hoewel er af en toe ook sprake was van confrontatieretoriek en een tijdelijke vertraging in het tempo van de hervormingen.

De werking van het parlement en de politieke dialoog zijn aanzienlijk verbeterd na het politiek akkoord van november 2011. Zo kon goede vooruitgang worden geboekt met de goedkeuring van alle hangende wetgeving waarvoor een versterkte meerderheid vereist is, met de benoeming van de ombudsman, met een ordelijk hoor- en stemproces voor de benoeming door de president van een rechter bij het hooggerechtshof en met de goedkeuring van wijzigingen aan de kieswet (vier kernprioriteiten uit het advies). Nu moet het herziene reglement van orde van het parlement worden goedgekeurd. Op 11 juni 2012 werd in de vierde ronde van de verkiezingen een nieuwe president verkozen, uitsluitend met de stemmen van de regeringspartijen. De presidentsverkiezingen verliepen weliswaar grondwettelijk maar waren toch niet inclusief genoeg en bemoeilijken de consolidering van de politieke dialoog en samenwerking. Voor de tijdelijke vertraging van het tempo van de hervormingen op kerngebieden waarvoor een politieke consensus vereist was, werd snel een oplossing gevonden.

Met het werk van de regering is enige vordering gemaakt. Er was goede vooruitgang inzake de coördinatie van de EU-integratie, met de herziening van het actieplan om de kernprioriteiten van het advies aan te pakken, die transparant en participatief verliep. De voorzitter (van de oppositie) van de parlementaire commissie voor Europese integratie en de minister van Europese integratie bleven goed samenwerken inzake de hervormingen van het land op weg naar de EU, met onder meer de deelname in mei 2012 aan de EU-Albanië-top van de Stabilisatie- en Associatieraad. De capaciteit van de wetgevingstechniek en de planning voor het afstemmen van de wetgeving op de EU-normen moeten worden verbeterd, met name door de uitvoering van het besluit van de ministerraad over het nationaal plan voor de uitvoering van de stabilisatie- en associatieovereenkomst⁴. Wat het lokale bestuur betreft volgde op de decentralisering van de verantwoordelijkheden van de staat niet de bijhorende overdrachten van administratieve en financiële middelen van het centrale naar het lokale

---

⁴ NPISAA.

niveau. Het bestaan van twee aparte verenigingen van lokale besturen is niet bevorderlijk voor de institutionele betrekkingen tussen de centrale en de lokale overheid op weg naar een geslaagde decentralisatie.

Er is vooruitgang geboekt met betrekking tot de hervorming van het openbaar bestuur, een kernprioriteit uit het advies, voornamelijk met de goedkeuring van de wetten inzake bestuurlijke rechtbanken en inzake de organisatie en werking van de het openbaar bestuur, en met de benoeming van de ombudsman. Nu moeten de wijzigingen aan de ambtenarenwet worden goedgekeurd. De uitvoering van de goedgekeurde wet- en regelgeving moet worden versterkt. Het wettelijke en institutionele kader voor het openbaar bestuur vertoont nog altijd tekortkomingen die moeten worden aangepakt in een streven naar meer professionalisme, depolitisering, meritocratie, transparantie en verantwoordelijkheidszin.

Er is enige vooruitgang geboekt met betrekking tot de *justitiële hervorming*, een kernprioriteit van het advies. Er is een begin gemaakt met de uitvoering van de strategie voor de hervorming van het justitiële stelsel en het bijhorende actieplan van maart 2012. De wet inzake administratieve rechtbanken en de wet over de nationale justitieconferentie zijn goedgekeurd. Het particulier deurwaardersstelsel is operationeel. Belangrijke wetgeving om de verantwoordelijkheidszin, de onafhankelijkheid en de doeltreffendheid van het gerechtelijk stelsel te vergroten, moet echter nog worden afgewerkt, goedgekeurd en uitgevoerd. In dit verband moeten de wijzigingen aan de wet inzake het hooggerechtshof nu worden goedgekeurd. De organisatie van de rechtbanken, de transparantie en de achterstand, maar ook de status van de administratie van het gerechtelijk stelsel en de begrotingstoewijzing blijven punten van zorg in verband met de efficiëntie van het gerecht. De rechtszaken om duidelijkheid te brengen over de gebeurtenissen van 21 januari 2011 moeten worden afgesloten met een geloofwaardig proces. Er is goede vooruitgang te melden over de strijd tegen corruptie binnen het justitiële stelsel, via de inperking van de onschendbaarheid van rechters. Albanië moet de uitvoering nog versnellen van de strategie voor de hervorming van het justitiële stelsel om te garanderen dat de justitiële instellingen onafhankelijk, efficiënt en met verantwoordelijkheidszin werken.

Met het anticorruptiebeleid, een van de kernprioriteiten van het advies, werd enige vooruitgang geboekt, met name door de inperking van de grondwettelijke onschendbaarheid van hooggeplaatste ambtenaren en rechters. Er werden inspanningen geleverd om de interinstitutionele samenwerking, de uitwisseling van informatie en de vervolging van zaken op laag en gemiddeld niveau te verbeteren. Door het uitblijven aan een proactieve aanpak en een gebrek aan middelen en materiaal blijft het moeilijk om efficiënte onderzoeken te voeren. Er zijn geen goede resultaten te melden op het vlak van onderzoek, vervolging en veroordeling. Corruptie komt nog steeds op grote schaal voor en blijft een bijzonder groot probleem.

Er is enige vooruitgang geboekt inzake de *strijd tegen de georganiseerde misdaad*, een kernprioriteit in het advies. Er is met name vooruitgang te melden op het vlak van een toename van de inbeslagnames van criminele vermogensbestanddelen, de interinstitutionele samenwerking in onderzoek naar financiële misdaden, witwassen en de strijd tegen mensenhandel. De samenwerking met EU-lidstaten vordert goed en er is een veilige communicatieverbinding opgezet om de uitwisseling van informatie met Europol te vergemakkelijken. Dreigingsevaluaties en actieve onderzoeken moeten worden gestimuleerd om resultaten te boeken op het vlak van onderzoeken, vervolgingen en veroordelingen op alle niveaus. Georganiseerde misdaad blijft een groot probleem in Albanië.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *mensenrechten en de bescherming van minderheden*.

Er is vooruitgang geboekt met betrekking tot de kernprioriteit die vraagt om de behandeling van gedetineerden te verbeteren, dossiers inzake mishandeling beter justitieel op te volgen en de aanbevelingen van de ombudsman op dit vlak beter toe te passen. Er zijn maatregelen getroffen om de detentie-omstandigheden te verbeteren en intensiever samen te werken met de ombudsman. Er worden nog gevallen van slechte behandeling gemeld en de politie volgt niet systematisch de juiste procedures voor arrestaties en hechtenis. De levensomstandigheden in gevangenissen lopen nog altijd uiteen. Er bestaan plannen voor de oprichting van een specifieke medische instelling voor psychisch zieke gedetineerden, maar de behoefte aan meer en gespecialiseerde zorg en betere behandeling blijft. Door vertragingen in processen en de nog steeds ontoereikende middelen van de reclasseringsdienst blijft het overdreven gebruik van voorhechtenis een probleem.

Er is ongelijke vooruitgang geboekt op het gebied van de kernprioriteit van een betere bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder van vrouwen, kinderen en Roma, en op het gebied van de tenuitvoerlegging van het *antidiscriminatiebeleid*. Wijzigingen aan het wetboek van strafrecht op het vlak van huiselijk geweld zijn een stap in de goede richting. Beleid inzake de bescherming van kinderen moet beter worden uitgevoerd. Er is nieuwe wetgeving nodig voor mensen met een handicap en de bestaande wetgeving moet worden herzien om mogelijke discriminatie van lesbische, homoseksuele, biseksuele en transseksuele personen aan te pakken. De commissie voor de bescherming tegen discriminatie heeft inspanningen geleverd om het bewustzijn te vergroten, maar er moet nog meer worden gedaan om positieve resultaten te boeken en zaken tot een goed einde te brengen. Kwetsbare groepen, zoals lesbische, homoseksuele, biseksuele en transseksuele personen en Roma, worden nog steeds gediscrimineerd. De interetnische betrekkingen verlopen goed maar er zijn geen maatregelen getroffen om zwakke punten in het wettelijke en institutionele kader inzake minderheden aan te pakken. De uitvoering van beleidsinstrumenten voor de integratie van Roma en hun toegang tot sociale bescherming en diensten is nog steeds onvoldoende, waardoor zij gemarginaliseerd worden. Het beleid op het vlak van mensenrechten wordt ondersteund door het maatschappelijk middenveld en donoren. Het is voor Albanië belangrijk om voorrang te geven aan het beleid op deze gebieden om zo de duurzaamheid te waarborgen.

Op het vlak van eigendomsrechten is enige vooruitgang geboekt, met name door de goedkeuring van een nieuwe wet op de registratie van onroerend goed en van een overkoepelende strategie met actieplan voor een hervorming op dit gebied, dat een kernprioriteit van het advies is. Efficiënte coördinatie en toezicht zijn nodig voor de uitvoering van de strategie en voor de consistentie tussen bestaande en nieuwe wetgeving. In dit verband het overleg met de belanghebbenden doorgaan. De initiële registratie van eigendommen is nog niet afgerond. De restitutie- en compensatieclaims van vroegere eigenaars worden erg traag behandeld.

Wat **regionale vraagstukken en internationale verplichtingen** betreft is Albanië constructief blijven bijdragen aan de stabiliteit in de regio door positieve betrekkingen burens en regionale partners te blijven onderhouden. Het land heeft volledig met EULEX samengewerkt en in mei 2012 keurde het parlement een bijzonder wet goed waardoor EULEX-onderzoekers onderzoek kunnen voeren op Albanees grondgebied. In het kader van het voorzitterschap van het Regionale Initiatief voor Migratie, Asiel en Vluchtelingen (MARRI) trad een overeenkomst in werking tussen Albanië, Montenegro en de voormalige Joegoslavische republiek Macedonië om de procedures voor het oversteken van de grenzen

tussen deze landen te versoepelen. Onderdanen van deze landen kunnen nu voor een periode tot drie maanden tussen de landen reizen met biometrische identiteitskaarten.

Wat betreft het Internationale Strafhof is de bilaterale immuniteitsovereenkomst met de Verenigde Staten niet in overeenstemming met de gemeenschappelijke standpunten en de beginselen van de EU. Albanië moet zich aanpassen aan het EU-standpunt.

Albanië is actief blijven deelnemen aan de regionale samenwerkingsinitiatieven, zoals het samenwerkingsproces voor Zuidoost-Europa (SEECP), de raad voor regionale samenwerking (RCC) en de Midden-Europese vrijhandelsovereenkomst (CEFTA). Het land is voorzitter van de CEFTA en de Raad van Ministers van de Raad van Europa.

Albanië heeft de macro-economische stabiliteit kunnen handhaven. De groei van het bbp, die voornamelijk te danken is aan de binnenlandse vraag, vertraagde maar bedroeg in 2011 nog wel 3,1%. De economische activiteit stagneerde in het eerste kwartaal van 2012 door stroomonderbrekingen ten gevolge van de weersomstandigheden. Door te weinig inkomsten en te hoge uitgaven is het begrotingstekort en bijgevolg ook de staatsschuld toegenomen. Structurele hervormingen hebben aan vaart verloren door de kwetsbare binnenlandse politieke dialoog. Het monetaire beleid bleef gezond zodat de inflatie stabiel binnen de doelzone bleef. Tekortkomingen op het vlak van de afdwingbaarheid van contracten en de rechtsstaat, zwaktes op het gebied van infrastructuur en de kwaliteit van de beroepsbevolking, maar ook de informele economie, bleven de economische ontwikkeling in de weg staan.

Wat de **economische criteria** betreft heeft Albanië enige vooruitgang geboekt in de richting van een functionerende markteconomie. Albanië zou op middellange termijn het hoofd moeten kunnen bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie, op voorwaarde dat het snellere en meer diepgaande structurele hervormingen blijft doorvoeren, ook via een sterker rechtsstelsel en een opwaardering van het menselijke en fysieke kapitaal.

Ondanks een vaak gepolariseerd politiek landschap werd toch een brede consensus over de kernaspecten van de markteconomie behouden. De Albanese economie is blijven groeien, zij het langzamer, en ondanks de aanhoudend ongunstige economische omstandigheden van belangrijke handelspartners. Mede dankzij het monetaire beleid kon de inflatie stabiel worden gehouden en de inflatieverwachtingen worden verankerd. De prestatie van de arbeidsmarkt verbeterde lichtjes. Er was weinig overheidsbemoeienis in de economie, en de subsidies bleven beperkt. De banksector beschikt over een toereikende kapitaaldekking en is liquide. Er is enige vooruitgang geboekt bij het vergemakkelijken van het starten van een bedrijf.

Het begrotingstekort nam in 2011 toe, waardoor de al vrij hoge overheidsschuld nog verder steeg en te zeer op de korte termijn gericht bleef. De blijvend hoge tekorten op de lopende rekening blijven echter een bron van kwetsbaarheid. De werkloosheid is nog steeds erg hoog. De uitvoering van faillissementsprocedures is niet voltooid. Zwakke punten in de rechtsstaat blijven de uitvoerbaarheid van contracten hinderen terwijl hangende problemen inzake eigendomsrechten een hindernis vormen voor investeringen en het ondernemingsklimaat in het algemeen. De informele sector en een zwakke belastinginning vormen nog steeds een probleem. Het grote en toenemende aandeel onrendabele leningen in het bancaire stelsel is een reden tot ongerustheid. Investeringen in menselijk kapitaal en infrastructuur blijven onvoldoende. Door het gebrek aan diversifiëring van de productie in termen van sectoren en exportmarkten, blijft de economie kwetsbaar voor externe schokken.

Albanië heeft zijn **vermogen om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen** enigszins verbeterd, met name op het vlak van concurrentie, belastingen, statistiek, justitie, vrijheid en veiligheid, onderwijs en cultuur en de douane-unie. Op andere gebieden als het vrij verkeer van werknemers, overheidsopdrachten, de wetgeving betreffende intellectueel eigendom, voedselveiligheid, visserij, energie, leefmilieu en klimaatverandering, is de vooruitgang beperkt gebleven. Albanië is zijn verbintenissen op grond van de stabilisatie- en associatieovereenkomst over het algemeen vlot blijven uitvoeren. Er moet voor worden gezorgd dat de verbintenissen tijdig worden uitgevoerd, met name op het vlak van intellectuele- en industriële-eigendomsrechten. Er zijn ook aanhoudende inspanningen nodig om de bestuurlijke capaciteit voor de uitvoering en handhaving van wetgeving te versterken.

Er zijn vorderingen te melden inzake normalisatie op het gebied van het *vrije verkeer van goederen*. De aanpassing aan de EU-normen dient echter te worden voortgezet. Er is nog geen adequate structuur voor markttoezicht operationeel. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd.

Er zijn weinig vorderingen te melden op het gebied van het *vrije verkeer van werknemers*. Er zijn al enige voorbereidingen verricht voor toekomstige deelname aan EURES en de coördinatie van socialezekerheidsstelsels. Er zijn echter nog verdere inspanningen nodig om de wetgeving over toegang tot de arbeidsmarkt aan te passen aan de EU-normen. De voorbereidingen op dit terrein zijn niet erg gevorderd. Er is enige vooruitgang op het gebied van het recht van vestiging en de vrije verlening van diensten, meer bepaald inzake de wederzijdse erkenning van beroepskwalificaties. De voorbereidingen om de wetgeving aan te passen aan de dienstenrichtlijn bevinden zich nog in een vroeg stadium. De Albanese wetgeving inzake postdiensten is nog niet op één lijn gebracht met de EU-normen. De voorbereidingen op dit terrein zijn redelijk gevorderd. Wat het *vrije verkeer van kapitaal* betreft, heeft Albanië enige vooruitgang geboekt inzake wetgeving, met de goedkeuring van wijzigingen aan het wetboek van strafrecht en de bankenwet. Er zijn verdere inspanningen nodig om de wet inzake betalingssystemen af te stemmen op de EU-normen. Wat het vrije verkeer van kapitaal betreft, zijn de voorbereidingen redelijk opgeschoten.

Er was weinig vooruitgang bij het afstemmen van de wetgeving inzake overheidsopdrachten en concessies op de EU-normen. De verdeling van de bevoegdheden tussen de instellingen voor overheidsopdrachten blijft onduidelijk en hun administratieve capaciteit en onafhankelijkheid blijven onvoldoende. De voorbereidingen op dit terrein zijn redelijk gevorderd. Op het vlak van het *vennootschapsrecht* is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. Albanië keurde de corporate governance code goed en stemde zijn wetgeving zo verder af op de EU-normen. Er zijn verdere aanpassingen van de wetgeving nodig op het vlak van rapportage- en documentatieverplichtingen bij fusies en splitsingen en op het gebied van boekhoudnormen en auditing van bedrijven. Er was beperkte vooruitgang op het gebied van de *wetgeving betreffende intellectuele eigendom*, en de voorbereidingen zijn nog niet erg gevorderd. Er zijn nog aanzienlijke tekortkomingen bij de effectieve handhaving van intellectuele- en industriële-eigendomsrechten die Albanië verhinderen om de vereisten van de stabilisatie- en associatieovereenkomst te vervullen. Enige vooruitgang kan worden gemeld wat betreft concurrentie. De aanpassing aan de EU-normen van de wetgeving inzake antitrust en fusiecontrole vorderde en de regionale staatssteunkaart werd goedgekeurd. De administratieve capaciteit en operationele onafhankelijkheid van de overheden voor staatssteun en mededinging moet gewaarborgd blijven. De voorbereidingen op het vlak van concurrentie liggen op schema.

Op het vlak van de financiële diensten is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. De bankwetgeving werd verder aangepast aan de EU-normen en de investeringsmarkt werd verder ontwikkeld. Aanvullende inspanningen zijn nodig op het vlak van verzekeringen en bedrijfspensioenen, financiële infrastructuur, effectenmarkten en investeringsdiensten. De administratieve capaciteit in de bancaire én in de niet-bancaire sector blijft zwak. Er was weinig vooruitgang op het gebied van de *informatiemaatschappij en de media*, waar de voorbereidingen niet erg zijn gevorderd. In de sector elektronische communicatie werd een aantal concurrentiebevorderende maatregelen getroffen, maar de hervorming en liberalisering van de sector blijven, net als rechtsonzekerheid en de capaciteit en onafhankelijkheid van de telecomregulator, een punt van zorg. De goedkeuring van de wet betreffende audiovisuele mediadiensten is verder uitgesteld. Ondanks enige vooruitgang op het vlak van de onafhankelijkheid van de media, blijft er toch bezorgdheid bestaan over de onafhankelijkheid van de regulator. Er moet worden toegezien op de effectieve tenuitvoerlegging van de strategie voor de digitale omschakeling.

Er was ongelijkmatige voortgang met de aanpassing aan de EU-normen op het vlak van landbouw en plattelandontwikkeling, met name inzake de oprichting van instellingen voor plattelandontwikkeling. Inspanningen zijn nodig op het vlak van capaciteitsopbouw bij plattelandontwikkeling, het opzetten van een grondkadaster en de ontwikkeling van strategieën voor landbouw en gebruik van het land. Over het algemeen is Albanië begonnen met de prioriteiten op dit gebied aan te pakken. Er zijn bescheiden vorderingen gemaakt op het gebied van *voedselveiligheid* en op het gebied van het *veterinaire en fytosanitaire beleid*. Er zijn inspanningen nodig om tot een betere definitie te komen van bevoegdheden, verantwoordelijkheden en communicatie rond risicobeheersing, de registratie van het vervoer van dieren, de controle op dierenziekten en de modernisering van de levensmiddelen- en diervoederbedrijven. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich in de beginfase. Er is beperkte vooruitgang geboekt op het vlak van visserij, waar de voorbereidingen niet erg gevorderd zijn. Er is nog steeds behoefte aan meer middelen en technische capaciteit voor het toezicht op en de controle van de bevoegde diensten, met inbegrip van het interinstitutioneel operationeel centrum voor maritieme aangelegenheden. De taakverdeling inzake rapportering en communicatie tussen de directies bij het ministerie van milieu, bos- en waterbeheer is niet duidelijk genoeg gedefinieerd.

Er is slechts weinig vooruitgang in het transportbeleid, voornamelijk inzake cabotage in het zeevervoer. Er zijn meer inspanningen nodig om de wetgeving aan te passen aan de EU-normen en doeltreffend uit te voeren. De administratieve en technische capaciteit blijft zwak in de verschillende transportsectoren, in het bijzonder op het vlak van luchtvaart- en verkeersveiligheid. Het onderhoud van de spoorweginfrastructuur blijft een punt van zorg en moet meer middelen krijgen. Er is weinig vooruitgang geboekt in de energiesector. De elektriciteitstoevoer wordt gehinderd door een gebrek aan diversifiëring. Inzake de hervormingen van de energiemarkt zijn meer inspanningen nodig om de sector te laten overleven. De administratieve capaciteit en onafhankelijkheid van de energieregulator moet worden versterkt. De voorbereidingen inzake transport en energie zijn niet erg gevorderd.

Er was enige vooruitgang bij het aanpassen van de wetgeving over indirecte belastingen aan de EU-normen en bij het versterken van de capaciteit van de belastingdiensten voor onderzoek en interne audit. Op het vlak van directe belastingen, belastinginning, btw-teruggave en IT zijn verdere inspanningen nodig. De voorbereidingen op dit terrein zijn matig gevorderd. Albanië heeft geen vooruitgang geboekt bij het aanpassen van de wetgeving aan de EU-normen op het vlak van het economisch en monetair beleid, de voorbereidingen op dat vlak zijn nog onvoldoende. Er is weinig vooruitgang geboekt wat betreft de voorbereiding van

het document voor economisch beleid. Er is te weinig voor beleidsvormingscapaciteit. Er is enige vooruitgang te melden op het gebied van de statistiek. INSTAT organiseerde in oktober 2011 een volks- en woningtelling. De sectorstatistieken moeten worden verbeterd en er zijn moeten genoeg middelen voorhanden zijn om de volgende landbouwtelling tot een goed einde te brengen. De onafhankelijkheid en administratieve capaciteit van INSTAT moeten worden gewaarborgd. De voorbereidingen op het gebied van statistiek zijn redelijk gevorderd.

Er was weinig vooruitgang op het vlak van sociaal beleid en werkgelegenheid, waar de voorbereiding niet erg gevorderd waren. De arbeidsmarkt blijft in hoge mate informeel, met weinig deelname van vrouwen en een relatief hoge jeugdwerkloosheid. De sociale integratie van personen met een handicap en van de Roma-minderheid blijft onvoldoende. De duurzaamheid van de financiering moet aandacht krijgen om de hervorming van sociale bijstand en bescherming te kunnen uitvoeren. De uitvoering van beleid op deze gebieden blijft een probleem. Op het vlak van het ondernemings- en industriebeleid is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. Er zijn maatregelen getroffen om het mkb betere toegang te geven tot financiering en om het regelgevend kader voor ondernemen te verbeteren. De procedures voor het beëindigen van bedrijfsactiviteiten blijven traag.

Op het gebied van de *trans-Europese netwerken* zijn enige vorderingen gemaakt. De spoorwegsector blijft onderontwikkeld en er zijn aanzienlijke investeringen nodig om de vervoersinfrastructuur in het algemeen te onderhouden en te moderniseren. Met betrekking tot energienetwerken zijn verdere inspanningen nodig om de elektriciteitsverbindingen met buurlanden af te werken en om een strategie te ontwikkelen voor de introductie van aardgas. De voorbereidingen zijn niet erg gevorderd. Er was enige vooruitgang inzake de afstemming op de EU-normen op het gebied van regionaal beleid en de coördinatie van structurele instrumenten, waar de voorbereidingen in een vroeg stadium zitten. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig om de institutionele en administratieve capaciteit op centraal en lokaal niveau te waarborgen en om te komen tot een reeks mature projecten.

Er is enige vooruitgang geboekt met de uitvoering van beleid inzake justitie en grondrechten, met name door inspanningen om de relevante kernprioriteiten uit het advies van de Commissie aan te pakken. Het wetgevend kader vertoont echter nog grote lacunes, met name inzake de hervorming van justitie. De consequente uitvoering van wetgevings- en beleidsinstrumenten blijft in dit verband een probleem. De aanpassing van Albanië aan de Europese normen en het acquis inzake de rechterlijke macht en de grondrechten, is niet erg ver gevorderd.

Er was enige vooruitgang op het vlak van justitie, vrijheid en veiligheid, in het bijzonder inzake grensbeheer, internationale samenwerking en de strijd tegen de georganiseerde misdaad. Er moeten meer inspanningen worden geleverd inzake de coördinatie tussen de wetshandhavingsinstanties en inzake het boeken van positieve resultaten met onderzoeken, vervolgingen en veroordelingen. De voorbereidingen op dit terrein vorderen.

Er is weinig vooruitgang geboekt op het vlak van wetenschap en onderzoek, waar de voorbereidingen niet erg gevorderd zijn. Er zijn meer inspanningen nodig op nationaal niveau om de onderzoeks- en innovatiecapaciteit en het concurrentievermogen van het land te vergroten. Er wordt te weinig in onderzoek geïnvesteerd en ook de opbouw van menselijk kapitaal moet worden versterkt.

Er valt goede vooruitgang te melden met de aanpassing aan EU-normen inzake onderwijs en cultuur, in het bijzonder in het hoger onderwijs en bij de ontwikkeling van beroepsopleiding

en onderwijs. Er zijn verdere inspanningen nodig om de transparantie bij de particulieren instellingen voor hoger onderwijs te verbeteren. In 2012 nam Albanië voor het eerst deel aan het cultuurprogramma. De voorbereidingen op dit terrein zijn over het algemeen redelijk gevorderd.

Hoewel er met de aanpassing aan de EU-normen op het vlak van milieu al enige vooruitgang is, is er inzake klimaatverandering heel weinig vooruitgang. Er moeten dringend meer inspanningen worden geleverd om de wetgeving aan te passen, uit te voeren en te handhaven. De publieke bewustwording en de raadpleging over wetgevende initiatieven of overheidsinvesteringen blijft beperkt. In deze sectoren moet er meer politieke wil en gecoördineerde actie komen. Er zijn aanzienlijke investeringen nodig maar de momenteel toegewezen middelen blijven beperkt. Milieu moet beter geïntegreerd worden in andere beleidsgebieden als transport en energie. Inzake klimaatverandering moeten aanzienlijke inspanningen worden geleverd om voor meer bewustwording en een meer strategische aanpak te zorgen, om de wetgeving aan te passen aan de EU-normen en uit te voeren en om de administratieve capaciteit en de inter-institutionele samenwerking te verbeteren. Voorbereidingen inzake milieu bevinden zich nog in een vroeg stadium, en de voorbereidingen op het vlak van klimaatverandering nog in een heel vroeg stadium.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *consumentenbescherming en volksgezondheid*. De uitvoering en handhaving van wetgeving blijven zwak. Er is nog geen structuur voor markttoezicht operationeel. De transparantie en handhaving worden gehinderd doordat zowel beroepsbeoefenaars als bij het publiek te weinig bekend zijn met het systeem van de bescherming van de volksgezondheid. De gezondheidssector blijft ondergefinancierd. De voorbereidingen op dit terrein zijn niet erg gevorderd. Op het vlak van de douanediensdiensten is enige vooruitgang geboekt, met enige vordering in de voorbereidingen. De administratieve en operationele capaciteit blijft onvoldoende, ook inzake de compatibiliteit van IT-systemen met de vereisten van de EU. Op het vlak van douanewaarde en het vergemakkelijken van handel zijn verdere inspanningen nodig.

Op het gebied van *externe betrekkingen* zijn matige vorderingen gemaakt. Albanië heeft de goede samenwerking binnen de WTO en de CEFTA voortgezet. De administratieve capaciteit van de instellingen die betrokken zijn bij het handelsbeleid, moet worden verbeterd. Op het vlak van buitenlands, veiligheids- en defensiebeleid is de aanpassing aan het gemeenschappelijke veiligheids- en defensiebeleid van de EU voortgezet en toonde het land zich voortdurend bereid om deel te nemen aan civiele en militaire operaties voor crisisbeheer. De registratie online van wapens en munitie onder het beheer van de staatspolitie moet nog worden afgewerkt. In het algemeen liggen de voorbereidingen op dit gebied op schema.

Er is weinig vooruitgang geboekt op het vlak van financiële controle, waar de voorbereidingen niet erg gevorderd zijn. De praktische uitvoering van het wettelijke kader voor de interne financiële controle en het beginsel van verantwoordingsplicht van beheerders, blijft in gebreke. De externe audits moeten nu worden verbeterd overeenkomstig de INTOSAI-normen.

Er is geen bijzondere vooruitgang geboekt met betrekking tot *financiële en budgettaire bepalingen*. Te zijner tijd moeten passende coördinatiestructuren worden gecreëerd en uitvoeringsregels worden vastgesteld voor het beheer van de eigen middelen. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich in het algemeen in de beginfase.

Bosnië en Herzegovina

De oprichting van de uitvoerende en wetgevende autoriteiten is afgerond met de overeenkomst over de regering op staatsniveau, nadat de algemene verkiezingen van oktober 2010 gevolgd waren door een politieke impasse van zestien maanden. De formatie van de nieuwe Raad van Ministers en de aanneming van twee belangrijke met de EU samenhangende wetten leidde in eerste instantie tot een verschuiving van de aandacht naar EU-integratie, maar deze ontwikkeling zette zich niet voort. De politieke consensus ging teloor en de vooruitgang met betrekking tot de EU-agenda stokte. Een herschikking van de autoriteiten op staats-, federatie- en kantonniveau is begonnen, maar deze wordt geblokkeerd door politieke geschillen en juridische problemen. De politieke vertegenwoordigers kunnen het nog steeds niet eens worden over de algemene koers en de toekomst van het land en de institutionele opzet die voor een kwalitatieve stap voorwaarts op weg naar de EU noodzakelijk zijn.

Nadat het mandaat van de speciale vertegenwoordiger van de EU was losgekoppeld van het bureau van de hoge vertegenwoordiger, nam de EU door de versterkte aanwezigheid van het hoofd van de EU-delegatie/de speciale vertegenwoordiger van de EU in Bosnië en Herzegovina op een aantal gebieden het initiatief om de autoriteiten te helpen bij de uitvoering van de doelstellingen van de EU-agenda op een aantal kerngebieden.

Bosnië en Herzegovina heeft slechts beperkte vooruitgang geboekt wat betreft de **politieke criteria**. In juni ging in Brussel een dialoog op hoog niveau over het toetredingsproces van start, met vertegenwoordigers van de overheden en van de politieke partijen van Bosnië en Herzegovina om de vereisten voor toetreding tot de EU te verduidelijken. De deelnemers werden het eens over een interne routekaart voor EU-integratie, die gericht is op de inwerkingtreding van de stabilisatie- en associatieovereenkomst en de indiening van een geloofwaardige lidmaatschapsaanvraag, zoals die in de desbetreffende Raadsconclusies zijn vastgesteld. De eerste deadline van de routekaart om een voorstel in te dienen om te voldoen aan het arrest van het Europees Hof voor de rechten van de mens in de zaak Sejdić en Finci, is niet gehaald. Er moet met prioriteit worden gewerkt aan een doeltreffend mechanisme voor coördinatie tussen de verschillende overheidsniveaus met het oog op de overneming, tenuitvoerlegging en handhaving van de EU-wetgeving, zodat het land met één stem kan spreken over EU-zaken en de pretoetredingssteun van de EU doeltreffend kan benutten.

Op het gebied van **democratie en rechtsstaat** werd na de algemene verkiezingen van oktober 2010, in februari een regering op staatsniveau opgericht. De regering op staatsniveau en de federale overheid werden vanaf juni herschikt, maar door politieke geschillen en juridische problemen is het resultaat van die herschikking nog niet duidelijk. Er moet eerst werk worden gemaakt van de versterking van de werking en coördinatiemechanismen van de instellingen. De afstemming van de *grondwet* op het Europees Verdrag voor de rechten van de mens is nog niet voltooid. Een voorstel op basis van een politieke consensus om de grondwet te wijzigen en af te stemmen op het Europees Verdrag voor de rechten van de mens (zaak Sejdić en Finci) moet nog aan het parlement worden voorgelegd.

Het parlement heeft enige vooruitgang geboekt met de goedkeuring van EU-gerelateerde wetgeving, met name door de goedkeuring van de wet inzake overheidssteun en de wet inzake volks- en woningtelling. Om te voldoen aan de verplichtingen van de IO/SAO moet met prioriteit worden gewerkt aan de oprichting van de raad voor overheidssteun, de afstemming op de EU-beginselen inzake openbare bedrijven en een uitgebreide inventaris van staatsteun. Vertragingen bij de oprichting van de regering op staatsniveau en de herschikking van de regeringen op alle niveaus hinderden de wetgevingsactiviteiten. Er moet beter worden

samengewerkt over EU-gerelateerde zaken tussen de parlementen van de entiteiten, het parlement op staatsniveau en de ministerraad op staatsniveau.

Er werd weinig vooruitgang geboekt met de verbetering van de werking en efficiëntie op alle niveaus van de regering, die nog steeds te lijden had van versnipperde en ongecoördineerde beleidsvorming. De begroting 2012 op het niveau van de staat werd in mei goedgekeurd en kort daarna werd de regeringscoalitie opgeheven. Over het buitenlands beleid bleven binnen het voorzitterschap van Bosnië en Herzegovina over bepaalde zaken uiteenlopende standpunten bestaan.

Op het gebied van de *hervorming van het openbaar bestuur* zijn weinig vorderingen gemaakt. Het actieplan van de strategie voor de hervorming van het openbaar bestuur werd herzien en er werd een kader opgesteld voor de komende vijf jaar. De coördinatie tussen de verschillende administraties op alle niveaus blijft zwak en het hervormingsproces krijgt niet de nodige politieke steun. Het probleem van de financiële duurzaamheid van het openbaar bestuur op alle niveaus moet worden aangepakt. Er is een ombudsman op staatsniveau maar door een gebrek aan middelen kan hij niet efficiënt werken. De fragmentatie en politisering bleven een hinderpaal vormen voor een professioneel, verantwoordelijk, transparant en doeltreffend openbaar bestuur dat gebaseerd is op verdienste en competentie.

Op het gebied van de *hervorming van het justitiële stelsel* zijn beperkte vorderingen gemaakt. In het kader van de gestructureerde dialoog over justitie werd een constructieve houding aangenomen ten aanzien van de behoefte aan een allesomvattende hervorming, gebaseerd op nationale verantwoordelijkheid, ook bij de tenuitvoerlegging van de hervormingsstrategie voor de justitiële sector en van de nationale strategie inzake oorlogsmisdaden. Er zijn verdere maatregelen getroffen om de achterstand te verminderen, voornamelijk in zaken over facturen van nutsbedrijven, maar de algemene achterstand, ook in zaken over oorlogsmisdaden, blijft erg groot. De geharmoniseerde toepassing van het strafrecht in het hele land en de versnipperde organisatie en begroting van het justitiële stelsel moeten nog worden aangepakt.

Bosnië en Herzegovina heeft weinig vorderingen gemaakt in de strijd tegen *corruptie*. Corruptie is nog steeds wijdverbreid in zowel de overheids- als de particuliere sector en blijft een ernstig probleem. Een juridisch kader is operationeel maar de politieke wil om het probleem aan te pakken en de institutionele capaciteit te versterken, blijft beperkt. Met de tenuitvoerlegging van de strategie en het actieplan moet vaart worden gemaakt. De voorschriften voor het corruptiebestrijdingsagentschap zijn goedgekeurd maar nog niet operationeel. De gerechtelijke follow-up van corruptiezaken bleef traag en slechts een beperkt aantal zaken van corruptie op hoog niveau leidde tot vervolgingen. Onvoldoende tenuitvoerlegging van wetgeving en problemen met de coördinatie tussen de entiteiten blijven punten van zorg. Bosnië en Herzegovina heeft meer politiek engagement nodig en moet vastberadener optreden om corruptie te bestrijden. Enige vooruitgang is geboekt op het gebied van de *bestrijding van de georganiseerde misdaad*. Bosnië en Herzegovina blijft een land van herkomst voor wapens en munitie voor criminele groeperingen in de EU. Georganiseerde misdaad blijft ook verbonden met drugshandel via internationale doorvoerroutes.

De eerbiediging van de *mensenrechten en de bescherming van minderheden* wordt over het algemeen gewaarborgd. Bosnië en Herzegovina heeft de belangrijkste internationale mensenrechtenverdragen geratificeerd, maar de implementatie blijft ongelijkmatig.

De *burgerrechten en de politieke rechten* worden doorgaans geëerbiedigd. Er is enige vooruitgang geboekt met de verbetering van de omstandigheden in de gevangnissen. De

nieuwe psychiatrische faciliteit in Sokolac is nog niet operationeel. Een omvangrijke hervorming van het gevangenisstelsel blijft nodig. De goedkeuring van de kaderwet inzake gratis rechtshulp is nog hangende. Er is enige vooruitgang geboekt inzake de toegang tot justitie maar het wettelijke en institutionele kader in het land blijft versnipperd. De grondwet van de staat en die van de entiteiten voorzien in vrijheid van meningsuiting, vrijheid van vereniging en vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst. De persraad bleef nauw samenwerken met justitiële instellingen en journalistenverenigingen om de kwaliteit van de rapportering en de bewustwording bij de burgers over hun wettelijke rechten te vergroten. Er werden nog steeds journalisten en uitgevers bedreigd en geïntimideerd. De politieke druk op de media en de polarisering van de media op grond van politieke en etnische aspecten blijven zorgwekkend. De pogingen om de onafhankelijkheid van de regelgevende instantie voor communicatie en van de openbare omroeporganisaties te ondermijnen, namen toe. De directeur-generaal en de bestuursleden van de regelgevende instantie voor communicatie zijn nog niet benoemd. Met betrekking tot het maatschappelijk middenveld moeten de mechanismen voor samenwerking op alle niveaus en voor transparante financiering nog worden verbeterd. In september vond in Sarajevo een internationale vergadering voor vrede plaats met de belangrijkste interreligieuze leiders.

De *economische en sociale rechten* worden doorgaans geëerbiedigd. Enige vooruitgang werd geboekt bij de bestrijding van geweld tegen vrouwen en op het vlak van de ontwikkeling van het kind in zijn eerste levensjaren. De toepassing van de rechten van vrouwen en kinderen blijft ongelijkmatig. Er is bescheiden vooruitgang geboekt bij het inclusiever maken van scholen. Dat in sommige openbare scholen in de praktijk nog etnische segregatie en discriminatie bestaat, blijft zorgwekkend. Onderwijssystemen die een etnisch onderscheid maken blijven een duurzame terugkeer hinderen. Een antidiscriminatiewet op het niveau van de staat is operationeel maar met de uitvoering ervan is weinig vooruitgang geboekt. Lesbische, homoseksuele, biseksuele en transseksuele personen worden nog steeds gediscrimineerd. Het systeem van sociale uitkeringen blijft gebaseerd op statuut in plaats van behoeften en heeft een negatieve invloed op de omstandigheden waarin *kwetsbare groepen* verkeren, waaronder personen met een handicap. De sociale dialoog en de toepassing van arbeidsrechten worden nog steeds gehinderd door het gebrek aan erkenning van de sociale partners op staatsniveau en een gefragmenteerd wettelijk kader.

De *eerbiediging en bescherming van minderheden*⁵ en de *culturele rechten* worden over het algemeen gewaarborgd. De invloed van de nationale minderheidsraden op de beleidsvorming blijft beperkt, onder meer door een gebrek aan politieke en financiële steun. Er is enige vooruitgang geboekt bij de tenuitvoerlegging van de actieplannen voor huisvesting voor de Roma. Er zijn meer inspanningen nodig om te zorgen voor de effectieve uitvoering van de actieplannen inzake gezondheid, werkgelegenheid en onderwijs en voor meer middelen en meer duurzaamheid voor de uitvoering van de vier actieplannen. Een aantal Roma-kinderen is niet ingeschreven bij de geboorte en kan dus ook niet worden ingeschreven in een school of een ziekteverzekering krijgen. De Roma-minderheid kampt nog steeds met zeer moeilijke levensomstandigheden en discriminatie. Er werd enige vooruitgang geboekt inzake de huisvesting voor vluchtelingen en binnenlands ontheemden ter uitvoering van de herziene strategie voor bijlage VII van het vredesakkoord van Dayton/Parijs. Discriminatie inzake werkgelegenheid, gezondheidszorg en pensioenrechten blijft de duurzaamheid van de terugkeer en de lokale integratie hinderen. Transparante procedures voor de toewijzing van

---

⁵ Volgens de wet op de bescherming van de rechten van personen die tot een nationale minderheid behoren, zijn er 17 nationale minderheden in Bosnië en Herzegovina. De drie constituerende volksgroepen – Bosniaken, Kroaten en Serviërs – vormen geen nationale minderheid.

middelen om de terugkeer te ondersteunen op basis van behoeften zijn nog niet helemaal operationeel.

Met betrekking tot **regionale aangelegenheden en internationale verplichtingen** is het vredesakkoord van Dayton/Parijs verder uitgevoerd. De samenwerking met het Joegoslavië-tribunaal blijft over het algemeen tevredenstellend.

De samenwerking tussen de rechtbanken en aanklagers van Bosnië en Herzegovina, Kroatië en Servië is voortgezet. De uitvoering van de bilaterale overeenkomsten inzake de wederzijdse erkenning en handhaving van vonnissen in strafzaken is lopende. Inspanningen om oorlogsmisdaden te vervolgen, worden nog steeds gehinderd door wettelijke obstakels voor uitlevering in het wetboek van strafvordering. Het protocol inzake het delen van informatie en bewijsmateriaal in zaken van oorlogsmisdaden tussen het openbaar ministerie van Bosnië en Herzegovina en het openbaar ministerie voor oorlogsmisdaden in Servië is nog niet af.

Wat betreft het Internationale Strafhof is de bilaterale immunitieovereenkomst met de Verenigde Staten niet in overeenstemming met de gemeenschappelijke standpunten en de beginselen van de EU. Het land moet zich aanpassen aan het EU-standpunt.

Er is aanzienlijke vooruitgang geboekt wat betreft het proces van de verklaring van Sarajevo. Bosnië en Herzegovina, Kroatië, Montenegro en Servië bleven verder samenwerken voor een duurzame oplossing voor het probleem van de vluchtelingen die sinds het gewapende conflict van de jaren '90 ontheemd zijn. De vier landen ondertekenden een ministeriële verklaring en kwamen een regionaal huisvestingsprogramma overeen om 27.000 huishoudens of 74.000 individuele personen te helpen. Op een internationale donorenconferentie in Sarajevo in april werd een verbintenis aangegaan voor ongeveer 265 miljoen euro steun voor het programma. Voor alle nog onopgeloste punten in het proces moet de goede samenwerking worden voortgezet.

Bosnië en Herzegovina is actief blijven deelnemen aan de regionale samenwerkingsinitiatieven, zoals het samenwerkingsproces voor Zuidoost-Europa (SEECP), de Regionale Samenwerkingsraad (RCC) en de Midden-Europese vrijhandelsovereenkomst (CEFTA). De relaties van Bosnië en Herzegovina met zijn buurlanden zijn verder ontwikkeld maar problemen inzake grenzen en eigendomsrechten zijn nog niet helemaal opgelost. Een aantal vergaderingen heeft plaatsgevonden over de gevolgen van de toetreding van Kroatië tot de EU in juli 2013 voor de bilaterale betrekkingen. In dit verband zijn de gesprekken verdergezet over de hangende problemen met het grensbeheer, waar beperkte vooruitgang mee is geboekt. De overeenkomst voor vrije doorvoer van en naar de haven van Ploče in Kroatië en over het grondgebied van Bosnië en Herzegovina via Neum, en de overeenkomst inzake klein grensverkeer moeten worden afgestemd op het aqvis van de EU. In het licht van de toetreding van Kroatië moeten de kwesties inzake grenzen, handel en doorvoer dringend worden opgelost.

De **economie** van Bosnië en Herzegovina groeide in 2011 met 3%, dankzij een opleving van de binnenlandse vraag en - in mindere mate - de toenemende buitenlandse vraag. Als gevolg van de slechtere economische omgeving werd dit herstel begin 2012 omgekeerd. De werkloosheid bleef zeer hoog. Er was een zekere mate van budgettaire consolidering als gevolg van gestegen inkomsten en een besnoeiing van de uitgaven. De kwaliteit van de overheidsfinanciën bleef echter laag en de duurzaamheid van de begroting werd ernstig gehinderd doordat de goedkeuring van de begroting op het niveau van de staat en van een

begrotingsstrategie op middellange termijn opnieuw werd uitgesteld. De verzwakte consensus over economisch en begrotingsbeleid had negatieve gevolgen voor de hervormingen op het niveau van het land. Er werd met het IMF een nieuwe standbyregeling voor twee jaar overeengekomen om de inspanningen te ondersteunen die het land levert om de gevolgen te temperen van het slechtere externe klimaat en om de externe en binnenlandse zwakke plekken aan te pakken.

Wat de **economische criteria** betreft, heeft Bosnië en Herzegovina beperkte vooruitgang geboekt op weg naar een goed functionerende markteconomie. Het land moet met grote vastberadenheid aanzienlijke verdere hervormingsinspanningen leveren, wil het op lange termijn het hoofd kunnen bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten in de EU.

De financiële en monetaire stabiliteit werd gevrijwaard, en de inflatie gematigd werd. De currency-boardregeling is nog steeds erg geloofwaardig. De kredietverlening bleef groeien - zij het in mindere mate - waardoor de binnenlandse vraag kon herstellen. Handelsactiviteiten namen nog toe en het niveau van handelsintegratie met de EU en landen in de regio bleef hoog. Er kunnen enkele beperkte verbeteringen van het bedrijfsklimaat worden gemeld, meer bepaald wat de versnelde registratie van bedrijven betreft.

De vertraging bij de goedkeuring van de begrotingen op het niveau van de staat van 2011 en 2012 en van het algemene kader voor begrotingsbeleid 2012-2014 en 2013-2015 hinderde de duurzaamheid en geloofwaardigheid van het begrotingsbeleid in Bosnië en Herzegovina. De kwaliteit van de overheidsfinanciën bleef laag: de lopende uitgaven vergen een groot deel van het bbp. De gevolgen van het slechtere externe klimaat wegen sinds 2012 zwaarder door op de overheidsfinanciën, doordat de overheid leent en de schuld snel stijgt. Deze leningen gaan deels ten koste van private investeerders. Externe onevenwichten, met name het tekort op de buitenlandse-handelsbalans en het tekort op de lopende rekening, nemen toe. De herstructurering van de staatsbedrijven, de liberalisering van de netwerkindustrieën en de privatisering zijn niet vooruit gegaan. De productiecapaciteit en het concurrentievermogen van de economie bleven zwak aangezien de binnenlandse bronnen voor groei niet voldoende werden aangeboord. De arbeidsmarktvoorwaarden bleven slecht en de structurele rigiditeit (zoals hoge sociale bijdragen en slecht afgestemde sociale overdrachten) bleven een hinderpaal voor het scheppen van werkgelegenheid. De werkloosheid is nog steeds erg hoog en de participatiegraad erg laag. Het ondernemingsklimaat wordt nog steeds negatief beïnvloed door bestuurlijke ondoelmatigheid en de zwakke rechtsstaat. De informele sector vormt nog steeds een groot probleem.

Bosnië en Herzegovina heeft beperkte vooruitgang geboekt met de aanpassing van zijn wetgeving en beleid aan de **Europese normen**. Er is enige vooruitgang geboekt wat betreft het vrij verkeer van goederen, concurrentie, intellectuele eigendom, onderzoeken een aantal kwesties op het gebied van justitie, vrijheid en veiligheid. Er blijven bijzondere inspanningen nodig op het gebied van het vrije verkeer van personen en diensten, kapitaal, douane en belastingen, concurrentie, overheidsopdrachten, werkgelegenheid en sociaal beleid, onderwijs, cultuur, industrie en midden- en kleinbedrijf, landbouw en visserij, voedselveiligheid, veterinaire en fytosanitaire sectoren, milieu en klimaatverandering, transport, energie, de informatiemaatschappij en de media en statistieken. In het algemeen verloopt de tenuitvoerlegging van de interim-overeenkomst nog steeds ongelijkmatig. Het land handelt nog steeds in strijd met de interim-overeenkomst door het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens niet na te leven en de regels over overheidssteun onvoldoende na te leven. De wet inzake overheidssteun werd goedgekeurd maar de oprichting van de raad voor overheidssteun, de afstemming op de EU-beginselen inzake openbare

bedrijven en een uitgebreide inventaris van staatsteun zijn nog niet afgerond. Met de tenuitvoerlegging van de wet inzake de volkstelling moet vaart worden gemaakt.

Bosnië en Herzegovina heeft enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *interne markt*. Wat het *vrije verkeer van goederen* betreft werd er enige vooruitgang geboekt op het vlak van standaardisering, accreditering, marktoverzicht en consumentenbescherming. Er blijven aanzienlijke inspanningen nodig om het juridische kader te harmoniseren met de EU-wetgeving, de bestuurlijke capaciteit te verbeteren en een eengemaakte economische ruimte te bewerkstelligen. Op de industriële markt moet een dialoog tussen de overheid en de particuliere sector tot stand worden gebracht.

Op het gebied van *het vrije verkeer van personen en diensten en het recht op vestiging* is weinig vooruitgang geboekt. Beide entiteiten implementeren nieuwe en op elkaar afgestemde rekeningstelsels voor financiële instellingen, en het toezicht op de banken door de entiteiten blijft voldoende. Er moet absoluut nog een verdere vereenvoudiging van de bedrijfsregistratie worden bereikt en het wetgevingskader voor postdiensten moet worden aangepast.

Er was geen vooruitgang op het gebied van het *vrije verkeer van kapitaal*. De wetgeving moet verder worden aangepast aan de EU-normen en moet in het hele land worden geharmoniseerd. Ten aanzien van de douane en belastingen kan beperkte vooruitgang worden gemeld. Inzake de afstemming van de wetgeving en de algemene administratieve en operationele capaciteit blijven de tekortkomingen bestaan. Er zijn verdere inspanningen nodig om de belastingbetalers een betere dienstverlening te bieden, om de handel te vergemakkelijken en om de wetgeving - ook inzake intellectuele eigendom - te handhaven.

Bosnië en Herzegovina heeft enige vooruitgang geboekt bij de goedkeuring van de wet inzake staatssteun op het niveau van de staat en bij de handhaving van de concurrentieregels. Op het gebied van *overheidsopdrachten* is er geen vooruitgang geboekt, in het bijzonder niet op het vlak van de aanpassing van de wetgeving inzake overheidsopdrachten. Op het vlak van *intellectuele-eigendomsrechten* werd gestage vooruitgang geboekt.

Er was een bescheiden vooruitgang inzake *werkgelegenheid en sociaal beleid*. Er zijn verdere aanpassingen van de wetgeving nodig en de strategische documenten moeten worden goedgekeurd en uitgevoerd. De strategie voor sociale integratie op het niveau van de staat moet nog worden goedgekeurd. Er zijn kaderwetten en strategieën op het gebied van *onderwijs*, maar die worden nog niet toegepast. Op het gebied van *cultuur* is enige vooruitgang geboekt. Op het vlak van *onderzoek* werd vooruitgang geboekt en de voorbereiding voor de innovatie-unie ging door. De onderhandelingen om toe te treden tot de Wereldhandelsorganisatie zijn gevorderd.

Bosnië en Herzegovina heeft weinig vooruitgang geboekt inzake het voldoen aan de Europese normen voor diverse *sectorale beleidslijnen*. Met betrekking tot de *industrie en het midden- en kleinbedrijf* moeten nog een nationale ontwikkelingsstrategie, met daarin ook aspecten van industriebeleid, en de strategie voor het midden- en kleinbedrijf worden goedgekeurd. Er zijn bescheiden vorderingen gemaakt op het gebied van *landbouw* en plattelandontwikkeling, voedselveiligheid, veterinaire en fytosanitaire beleid, en *visserij*. Een duidelijke verdeling van de bevoegdheden, betere coördinatie tussen de staat en de entiteiten bij het afstemmen op de EU-normen op deze gebieden en de modernisering van bedrijven blijven cruciaal. Het gebrek aan vooruitgang had een negatieve invloed op de handel in landbouwproducten, met name met de EU.

De voorbereidingen van Bosnië en Herzegovina op het gebied van *milieu* verkeren nog in een pril stadium. Een geharmoniseerd wettelijk kader voor milieubescherming en de geschikte institutionele capaciteiten ontbreken nog steeds. De bestuurlijke capaciteit is gering en de horizontale en verticale communicatie tussen de overheden moet worden verbeterd. Met betrekking tot de *klimaatverandering* moet er nog gewerkt worden aan de goedkeuring van een nationale klimaatstrategie, aan de afstemming op de EU-normen en aan de bewustmaking.

Bosnië en Herzegovina heeft weinig vorderingen gemaakt in de transportsector, maar inzake de trans-Europese vervoersnetwerken en het luchtvervoer waren er positieve ontwikkelingen. De wet betreffende het vervoer van gevaarlijke goederen moet nog worden afgestemd op het EU-acquis. Het vraagstuk van de modernisering van de vervoersinfrastructuur is nog steeds niet opgelost. De voorbereidingen op het gebied van energie bevinden zich nog steeds in een vroeg stadium. Als partij bij het Verdrag tot oprichting van de energiegemeenschap moet Bosnië en Herzegovina de relevante EU-wetgeving op energiegebied ten uitvoer leggen. Om de elektriciteitsvoorziening te garanderen, moet een in het hele land goed functionerend nationaal transmissiebedrijf worden opgericht en een omvattende energiestrategie worden goedgekeurd.

Er was een bescheiden vooruitgang inzake de *informatiemaatschappij en de media*. De harmonisering van het wettelijke kader voor de openbare omroep is nog niet voltooid. De voortdurende problemen met de onafhankelijkheid van de regelgevende autoriteit voor communicatie en met de openbare omroepen, politieke druk en de trage gang van de tenuitvoerlegging van de hervorming van de openbare omroep, blijven ernstige punten van zorg.

Bescheiden vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *financiële controle*. Wetgeving moet nog worden goedgekeurd en uitgevoerd en de coördinatieraad van de centrale harmonisatie-eenheden moet haar rol opnieuw opnemen. De capaciteit voor interne audit en de onafhankelijkheid van de externe auditinstellingen moeten worden vergroot. Er is enige vooruitgang te melden wat betreft *statistieken*. De sectorale statistieken, zoals de nationale rekeningen en statistieken over het bedrijfsleven en de landbouw, moeten worden verbeterd. Er moet meer worden samengewerkt tussen de instellingen voor statistiek op het niveau van de staat en van de entiteiten en de andere betrokken agentschappen op het niveau van de staat, ook met het oog op de uitvoering van de wet inzake volks- en woningtelling.

Op het vlak van *justitie, vrijheid en veiligheid* is enige vooruitgang geboekt. Er is verdere vooruitgang geboekt met belangrijke prioriteiten van het visumbeleid. De visumversoepelingsovereenkomst tussen de EG en Bosnië en Herzegovina en de overnameovereenkomst werden verder soepel toegepast. In december 2010 is de visumplicht voor burgers met een biometrisch paspoort uit Bosnië en Herzegovina afgeschaft voor reizen naar het Schengengebied. In het kader van het mechanisme voor monitoring na visumliberalisering heeft Bosnië en Herzegovina specifieke maatregelen getroffen om de migratie-uitstroom te beheren. Een aantal hervormingen die als onderdeel van de routekaart voor visumliberalisering werden goedgekeurd, moet nog worden uitgevoerd. Er is dringend behoefte aan een systeem voor elektronisch dataverkeer tussen de wetshandhavingdiensten en de openbare ministeries in Bosnië en Herzegovina en aan een operationeel agentschap voor corruptiebestrijding met geschikt personeel en de nodige financiële middelen.

De voorbereidingen van het land inzake *grensbeheer, asiel en migratie* zijn gevorderd. Het stelsel voor asiel en internationale bescherming, het toezicht op de migratiestromen en de samenwerking tussen de agentschappen zijn opnieuw verbeterd. Aan sommige

grensovergangen moet de infrastructuur worden verbeterd. De kwestie van ongeoorloofde grensovergangen met Montenegro en Servië moet worden opgelost. Met betrekking tot de strijd tegen *witwassen* is sprake van enige vooruitgang. De tenuitvoerlegging van de strategie en het actieplan om witwassen te voorkomen, blijft beperkt. Er is weinig vooruitgang geboekt op het gebied van de strijd tegen *drugs*. Het ontbreken van een doeltreffende gerechtelijke follow-up hindert de strijd tegen drugshandel, die een ernstig probleem blijft vormen.

Bosnië en Herzegovina zette zijn inspanningen verder om de *politie* meer capaciteit te geven en efficiënter te maken. De doeltreffendheid, de samenwerking en de informatie-uitwisseling bij de politie van Bosnië en Herzegovina worden nog steeds belemmerd door de fragmentatie van het systeem. De *strijd tegen de georganiseerde misdaad* blijft onvoldoende door een gebrek aan coördinatie tussen de rechtshandhavingsdiensten. De georganiseerde misdaad blijft een ernstig probleem, dat de rechtsstaat en het ondernemingsklimaat aantast. De inspanningen in de strijd tegen *mensenhandel* moeten worden opgevoerd en de identificatie van slachtoffers moet worden verbeterd. Bosnië en Herzegovina heeft enige vooruitgang geboekt op het gebied van terrorismebestrijding. De gezamenlijke taskforce voor terrorismebestrijding is opnieuw van start gegaan maar de tenuitvoerlegging van de strategie voor preventie en bestrijding van terrorisme moet nog steeds worden verbeterd.

Er werd opnieuw vooruitgang geboekt met de voorbereidingen voor de *bescherming van persoonsgegevens*, maar op het vlak van rechtshandhaving en de onafhankelijkheid van het toezichthoudend orgaan zijn verdere inspanningen nodig. Een goed functionerende bescherming van persoonsgegevens is cruciaal opdat Bosnië en Herzegovina overeenkomsten kan sluiten met Europol en Eurojust.

Turkije

In mei zijn de werkzaamheden in het kader van de positieve agenda van start gegaan om de toetredingsonderhandelingen te ondersteunen en aan te vullen door meer samenwerking op een aantal terreinen van gemeenschappelijk belang: politieke hervormingen, aanpassing aan de EU-normen, dialoog over het buitenlands beleid, visa, mobiliteit en migratie, handel, energie, terrorismebestrijding en deelname aan communautaire programma's. Zes van de acht werkgroepen, die zijn opgericht om de aanpassing aan de EU-normen te bevorderen, hebben al een eerste vergadering gehouden.

Op een relatief democratische en participatieve wijze is begonnen met het opstellen van een nieuwe grondwet. De bezorgdheid neemt evenwel toe over het gebrek aan substantiële vooruitgang in Turkije ten aanzien van de politieke criteria. De situatie op het gebied van de eerbiediging van de grondrechten geeft nog steeds aanleiding tot ernstige zorgen. Hierbij gaat het met name om de brede toepassing van het wetgevingskader voor de bestrijding van terrorisme en de georganiseerde misdaad, waarbij het recht op vrijheid en veiligheid en op een eerlijk proces bij herhaling wordt geschonden en ook schendingen van de vrijheid van meningsuiting, vergadering en vereniging vaak voorkomen. De discussie over thema's die als gevoelig worden beschouwd, zoals de Armeense kwestie of de rol van het leger is nog steeds niet afgesloten. Hierbij vormen beperkingen van de vrijheid van de media in de praktijk en het grote aantal rechtszaken tegen schrijvers en journalisten nog steeds een ernstig probleem. Zelfcensuur komt daardoor vaak voor.

Wat betreft *de democratie en de rechtsstaat*, zijn er positieve stappen gezet op het vlak van de participatie bij de werkzaamheden met het oog op een nieuwe grondwet, maar doorgaans werd het wetgevend proces gekenmerkt door een terugkerend gebrek aan overleg.

Onderzoeken naar vermeende coupplannen boden weliswaar een gelegenheid om het vertrouwen in de goede werking van de democratische instellingen en rechtsstaat van Turkije te versterken, maar werden overschaduwed door een reële bezorgdheid over hun brede reikwijdte en de ontoereikende juridische procedures. De Koerdische kwestie blijft een belangrijke uitdaging voor de Turkse democratie; de democratische opening van 2009, die onder andere gericht was op de aanpak van de Koerdische kwestie, is niet voltooid. Het lokale bestuur in het zuidoosten had te lijden onder de detentie van talrijke lokale politici. Er was een aanzienlijke toename van terroristische aanslagen door de PKK.

Wat betreft de *hervorming van het openbaar bestuur*, zijn een aantal wetgevende hervormingen tot stand gekomen. De oprichting van een ombudsbureau is een belangrijke stap voor de vrijwaring van de rechten van burgers en het waarborgen van de verantwoordingsplicht van het openbaar bestuur. De hervorming van de overheidsadministratie moet meer politieke steun krijgen. Op het vlak van bestuurlijke decentralisatie is geen vooruitgang geboekt.

Het *civiele toezicht op de veiligheidstroepen* is verder geconsolideerd. De invoering van parlementair toezicht op de defensiebegroting was een positieve ontwikkeling, maar had slechts een beperkte draagwijdte. Doorgaans onthield de generale staf zich ervan om naar aanleiding van politieke vraagstukken directe of indirecte druk uit te oefenen. Er zijn verscheidene symbolische maatregelen genomen met het oog op een verdere democratisering van de civiel-militaire verhoudingen. In het bijzonder op het vlak van het militaire rechtsstelsel en het civiele toezicht op de gendarmerie moeten verdere hervormingen tot stand komen.

Wat betreft *het justitiële stelsel*, is met de goedkeuring van het derde pakket van justitiële hervormingen enige vooruitgang geboekt. Hierbij zijn een aantal verbeteringen aan het Turkse strafrechtstelsel tot stand gebracht, waaronder een versoepeling van de beperkingen voor de media om verslag uit te brengen over strafrechtelijke onderzoeken en het schrappen van de bepaling op grond waarvan de officier van justitie publicaties kan verbieden. Naar aanleiding van de inwerkingtreding van de wetwijzigingen zijn een aantal gedetineerden vrijgelaten uit voorlopige hechtenis. De juridische hervormingen zijn evenwel ontoereikend om de tekortkomingen te verhelpen die de belangrijkste redenen zijn voor de aanhoudende reeks van veroordelingen van Turkije door het Europees Hof voor de rechten van de mens. De duur en frequentie van voorhechtenis blijven een ernstig probleem. Er moeten extra maatregelen worden genomen op het vlak van de onafhankelijkheid, onpartijdigheid en doeltreffendheid van het justitiële stelsel, met inbegrip van het strafrechtstelsel en de enorme achterstand bij ernstige strafzaken die nog afgehandeld moeten worden. Daarnaast moeten verdere stappen worden gezet om de participatiegraad van vrouwen binnen het rechtswezen te bevorderen. Bij de noodzakelijke herziening van de strategie voor justitiële hervorming moeten alle belanghebbende partijen worden betrokken, inclusief de Turkse juridische gemeenschap en het maatschappelijk middenveld.

Er is beperkte vooruitgang geboekt inzake *corruptiebestrijding*. Zo waren er enige ontwikkelingen op het vlak van de inbeschuldigingstelling en de transparantie bij de financiering van politieke partijen. De financiering van politieke partijen moet transparanter worden. Op dit vlak blijft de ruime werkingssfeer van de onschendbaarheden een tekortkoming. Er moeten betere resultaten worden geboekt op het vlak van onderzoeken, vervolging en veroordelingen in corruptiezaken. Er bestaat bezorgdheid over de onpartijdigheid bij de behandeling van corruptiezaken. Er moet blijken worden gegeven van een

grotere politieke betrokkenheid bij de tenuitvoerlegging van de nationale anticorruptiestrategie.

Er is ongelijkmatige vooruitgang geboekt op het gebied van de *bestrijding van de georganiseerde misdaad*. Turkije is weliswaar toegetreden tot de belangrijkste verdragen, maar het ontbreken van wetgeving inzake gegevensbescherming blijft een belemmering voor politionele samenwerking op internationaal niveau en vormt een hinderpaal voor het afsluiten van een overeenkomst met Europol inzake operationele samenwerking. De aanstelling van een verbindingsofficier bij Europol zou bijdragen tot een verbetering van de bilaterale samenwerking. Op het vlak van de aanpak van de mensenhandel valt geen significante vooruitgang te melden.

Wat betreft *de mensenrechten en de bescherming van minderheden*, zijn op de meeste gebieden significante inspanningen vereist, in het bijzonder met betrekking tot de vrijheid van meningsuiting, de vrijheid van vereniging en vergadering en de vrijheid van religie.

Hoewel enige vooruitgang is geboekt bij *de naleving van het internationale recht inzake de mensenrechten*, zijn belangrijke hervormingen met het oog op de versterking van de mensenrechtenstructuren nog steeds hangende. Voorts geeft het aantal strafrechtzaken dat tegen mensenrechtenactivisten wordt gevoerd, aanleiding tot bezorgdheid.

De daling van het aantal gevallen van *foltering en slechte behandeling* in gevangnissen heeft zich doorgezet. Het gebruik van buitensporig geweld blijft evenwel een probleem en op het vlak van de bestrijding van de *straffeloosheid* is er weinig vooruitgang geboekt. Er is een grote achterstand bij de afhandeling van de gerechtelijke procedures, waarbij prioriteit wordt gegeven aan de aantijgingen waarmee klachten door de veiligheidsdiensten worden gepareerd.

Wat *het gevangeniswezen* betreft, is de gevangenispopulatie blijven toenemen, hetgeen heeft geleid tot een ernstige overbevolking met aanzienlijke gevolgen op het vlak van hygiëne en andere fysieke omstandigheden. De levensomstandigheden in de gevangnissen, in het bijzonder voor jongeren, vormen nog steeds een ernstig probleem. Het is nu echt hoog tijd dat het klachtenbehandelingsstelsel in de gevangnissen wordt herzien. Op het vlak van medische diensten voor gedetineerden en de omstandigheden van de detentie van jongeren zijn bijzondere inspanningen vereist.

Beperkte vorderingen zijn geboekt inzake de *toegang tot justitie*. De omvang en de kwaliteit van rechtsbijstand zijn ontoereikend. Er kan geen beroep worden gedaan op een doeltreffend toezichtsmechanisme waarmee de aanslepende problemen kunnen worden aangepakt.

Wat betreft *de vrijheid van meningsuiting*, is het derde pakket van justitiële hervormingen goedgekeurd. Naar aanleiding hiervan zijn een aantal journalisten in afwachting van hun proces vrijgelaten, zijn de beperkingen voor de media om verslag uit te brengen over strafrechtelijke onderzoeken versoepeld en is de inbeslagname van schriftelijke documenten voorafgaand aan hun publicatie verboden. Het grotere aantal schendingen van de vrijheid van meningsuiting baart evenwel ernstige zorgen en in de praktijk werd de vrijheid van de media nog verder beperkt. Het rechtskader, in het bijzonder met betrekking tot de bestrijding van de georganiseerde misdaad en terrorisme, en de uitlegging daarvan door de rechterlijke instanties werken misbruiken in de hand. In combinatie met een sterke aanwezigheid van de media in industriële conglomeraten met belangen die veel verder reiken dan het vrije verkeer van informatie en ideeën, heeft dit geresulteerd in een vaak voorkomende zelfcensuur. Het grote

aantal websites dat wordt verboden, is zorgwekkend. De wetgeving inzake internet zou moeten worden herzien.

Wat betreft *de vrijheid van vergadering en vereniging*, verliepen de demonstraties ter gelegenheid van 1 mei en de dag ter nagedachtenis van de Armeense genocide weliswaar vreedzaam, maar waren er gewelddadige incidenten en gevallen van gebruik van buitensporig geweld door de veiligheidsdiensten tijdens betogingen waarvoor vooraf geen toestemming was verleend. Hierbij ging het in het bijzonder maar niet uitsluitend om betogingen die verband hielden met het Koerdische vraagstuk. Het grondwettelijke recht op vrijheid van vergadering en vereniging wordt soms te eng geïnterpreteerd. De wetgeving met betrekking tot betogingen en bijeenkomsten moet worden herzien, beschuldigingen over het gebruik van buitensporig geweld door de veiligheidsdiensten moeten worden onderzocht. In voorkomend geval moet vervolging worden ingesteld. De regelgeving omtrent financiering blijft restrictief en discretionair. De wetgeving met betrekking tot politieke partijen bleef ongewijzigd.

Er was een beperkte vooruitgang op het vlak van *de vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst*. Er moet melding worden gemaakt van enige vooruitgang op het vlak van de dienstweigering op grond van gewetensbezwaren in het kader van de toepassing van de rechtspraak van het Europees Hof voor de rechten van de mens. De dialoog met de niet-islamitische religieuze gemeenschappen wordt voortgezet. Mensen die tot een religieuze minderheid behoren of geen geloof aanhangen, werden evenwel nog steeds blootgesteld aan bedreigingen van extremisten. Er moet nog steeds een wettelijk kader worden vastgesteld overeenkomstig het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zodat alle niet-islamitische religieuze gemeenschappen en de Alevitische gemeenschap ongehinderd kunnen functioneren.

Op juridisch vlak is vooruitgang tot stand gekomen met betrekking tot *de eerbiediging van vrouwenrechten en gelijke kansen voor mannen en vrouwen*. De regering heeft een actieplan opgesteld om de problemen aan te pakken die in het verslag van het Europees Parlement "2020: vooruitzichten voor de situatie van vrouwen in Turkije" aan de orde werden gesteld. De wet op de bescherming van het gezinsleven en de voorkoming van geweld tegen vrouwen heeft tot doel gezinsleden en mensen in buitenechtelijke relaties te beschermen tegen geweld. De procedures voor urgente gevallen zijn doorgaans positief, alsook de brede raadpleging van de maatschappelijke organisaties door de autoriteiten. Daarnaast zijn er aanzienlijke inspanningen vereist om ervoor te zorgen dat deze nieuwe wet samen met de reeds bestaande wetgeving een politieke, sociale en economische realiteit wordt. De wetgeving moet overal in het land op consistente wijze worden toegepast. Er is nood aan een grotere betrokkenheid en participatie van vrouwen op het vlak van werkgelegenheid, beleidsvorming en politiek. De voorbereiding en de raadpleging van de maatschappelijke organisaties naar aanleiding van de goedkeuring van een wet op keizersneden waren ontoereikend. Het debat dat aan deze wet voorafging en een soortgelijk debat over abortus werden gekenmerkt door polarisatie. De kwestie van gedwongen huwelijken op jonge leeftijd blijft nog steeds een ernstig probleem.

Wat *de rechten van kinderen* betreft, zijn inspanningen noodzakelijk op alle terreinen, onder meer voor onderwijs, de bestrijding van kinderarbeid, gezondheidszorg, bestuurlijke capaciteit en coördinatie. In het algemeen moeten op het vlak van preventie en rehabilitatie meer maatregelen worden genomen voor jongeren. De omstandigheden waarin kinderen in detentie worden gehouden, zijn ongepast. Overeenkomstig de geldende wetgeving moeten extra jeugdrechtbanken worden opgericht.

Ten aanzien van *sociaal kwetsbare personen en/of personen met een handicap* moeten nog steeds verdere maatregelen worden getroffen om de participatie van deze personen in het sociale en economische leven te bevorderen.

Voor de strijd tegen *discriminatie* zijn extra inspanningen vereist. Er is nog geen alomvattende antidiscriminatiewetgeving. Van de regering worden significante inspanningen verwacht om de kwetsbare bevolkingsgroepen – hierbij gaat het onder meer over vrouwen, kinderen, lesbische, homoseksuele, biseksuele en transseksuele personen - doeltreffend te beschermen tegen maatschappelijke misstanden, discriminatie en geweld.

Op het vlak van *arbeids- en vakbondsrechten* was er beperkte vooruitgang. De wetgeving over de vakbondsrechten van ambtenaren is gewijzigd maar is nog steeds niet in overeenstemming met de normen van de ILO en de EU. Collectieve acties van de vakbonden zijn aan talrijke beperkingen onderworpen.

Wat de *eigendomsrechten* betreft, is er vooruitgang geboekt met de goedkeuring van de wetgeving tot wijziging van de wet inzake stichtingen van 2008. De uitvoering wordt voortgezet. De bestaande wetgeving heeft evenwel geen betrekking op gefuseerde stichtingen, d.w.z. stichtingen waarvan het beheer is overgenomen door het directoraat-generaal voor Stichtingen, of eigendommen van Alevitische stichtingen die in beslag zijn genomen. Een aantal lopende zaken tegen het Syrisch-orthodoxe St. Gabriel-klooster, waarvan sommige door de regering zijn ingeleid, zijn zorgwekkend. Turkije moet ervoor zorgen dat de eigendomsrechten van alle niet-islamitische religieuze gemeenschappen en andere maatschappelijke groepen volledig worden gerespecteerd.

De aanpak van Turkije van de rechten van *minderheden* blijft restrictief. Vertegenwoordigers van minderheidsgroepen, die niet beperkt bleven tot de door Turkije officieel erkende minderheden, werden evenwel voor de eerste maal uitgenodigd in het parlement om hun standpunten over een nieuwe grondwet kenbaar te maken. Er is nog steeds geen sprake van volledige eerbiediging en bescherming van taal, cultuur en grondrechten overeenkomstig Europese normen. Turkije moet een brede aanpak ontwikkelen en meer doen om de tolerantie jegens en de veiligheid en integratie van minderheden te bevorderen. Naast een herziening van de bestaande wetgeving moet een uitgebreide wetgeving tot stand komen op het vlak van discriminatiebestrijding. Voorts moeten beschermingsmechanismen of specifieke organen worden opgericht om racisme, vreemdelingenhaat, antisemitisme en intolerantie te bestrijden. De desbetreffende overeenkomsten en verdragen moeten worden nageleefd.

Op het vlak van de *culturele rechten* boekte Turkije vooruitgang. Er waren minder beperkingen op het gebruik van het Koerdisch in gevangenisbezoeken en bij briefwisseling. Er zijn evenwel nog steeds wettelijke beperkingen (onder meer door bepalingen in de grondwet en de wet op de politieke partijen) die het gebruik van andere talen dan het Turks beperken. Voorts zijn er een aantal rechterlijke beslissingen genomen die het gebruik van andere talen dan het Turks beperken, inclusief het gebruik van het Koerdisch in rechtzaken waarbij Koerdische politici en mensenrechtenactivisten betrokken zijn.

Er is enige vooruitgang geboekt, maar de problemen van de *Roma* vereisen een systematische aanpak. Er moet een alomvattende strategie worden opgesteld en het vraagstuk van de Roma moet aan de orde komen en worden geïntegreerd in de belangrijkste beleidsdocumenten. Er is een gebrek aan kwantitatieve data met betrekking tot de situatie van de Roma, waardoor het onmogelijk wordt om met kennis van zaken een beleid uit te stippelen.

Wat betreft *Oost- en Zuidoost-Turkije*, zijn er belangrijke debatten gevoerd over het Koerdische vraagstuk. Een oplossing is evenwel niet dichterbij gekomen. Zowel de terroristische aanslagen als de militaire operaties namen in hevigheid toe. Alle terroristische aanslagen zijn door de EU veroordeeld. De detentie van verkozen politici en mensenrechtenactivisten baart zorgen. Naar aanleiding van incidenten zoals de moorden op burgers in Uludere, werden de Turkse autoriteiten opgeroepen een doeltreffend en snel onderzoek te voeren en een transparante openbare enquête in te stellen. De Turkse autoriteiten hebben geen gehoor gegeven aan deze oproepen. De waarheid over de buitengerechtelijke executies en foltering in het zuidoosten in de jaren '80 en '90 moet nog worden vastgesteld volgens een behoorlijke rechtsgang. Als gevolg van de wettelijke verjaringstermijn zullen de gerechtelijke onderzoeken naar gepleegde misdaden worden stopgezet zonder dat er enig resultaat is bereikt. Landmijnen en het systeem van dorpswachten blijven punten van zorg.

De compensatie van *binnenlands ontheemden* is voortgezet, maar de doeltreffendheid van het systeem moet nog worden beoordeeld. Wat de *vluchtelingen en asielzoekers* betreft, is enige verbetering vastgesteld in de omstandigheden waarin zij in centra voor bewaring van vluchtelingen en asielzoekers worden vastgehouden. Er is evenwel nog steeds geen nationale strategie opgesteld om te voorzien in de behoeften van binnenlands ontheemden. Evenmin is er een alomvattend rechtskader tot stand gekomen voor vluchtelingen en asielzoekers. Op het vlak van detentie en uitzetting zijn verdere verbeteringen vereist.

Wat *regionale kwesties en internationale verplichtingen* betreft, is Turkije steun blijven betuigen aan de onderhandelingen over een definitieve regeling van de *kwestie-Cyprus* tussen de leiders van de twee gemeenschappen, onder auspiciën van de secretaris-generaal van de VN. Ondanks herhaalde oproepen van de Raad en de Commissie heeft Turkije nog steeds niet voldaan aan zijn verplichting om het Aanvullend Protocol bij de associatieovereenkomst volledig en op niet-discriminerende wijze toe te passen en heeft het niet alle belemmeringen voor het vrije verkeer van goederen opgeheven, zoals beschreven in de verklaring van de Europese Gemeenschap en haar lidstaten van 21 september 2005 en in de conclusies van de Raad, met name die van december 2006 en december 2010. Er is geen vooruitgang geboekt met de normalisering van de bilaterale betrekkingen met de Republiek Cyprus. Daarenboven besloot Turkije zijn betrekkingen met het Cypriotische *EU-voorzitterschap* in de tweede helft van 2012 te bevriezen, onder meer door niet aanwezig te zijn op bijeenkomsten die door het Cypriotische EU-voorzitterschap werden voorgezeten. De Europese Raad heeft uiting gegeven aan haar ernstige bezorgdheid omtrent de Turkse verklaringen en dreigementen, en heeft opgeroepen tot volledige eerbiediging van de rol van het voorzitterschap van de Raad, dat een fundamenteel institutioneel kenmerk van de EU is, dat in het Verdrag is vastgelegd. Turkije bleef verklaringen afleggen waarin het bezwaar maakte tegen de door de Republiek Cyprus uitgevoerde boorwerkzaamheden en dreigde met vergeldingsmaatregelen tegen de oliemaatschappijen die zouden deelnemen aan de Cypriotische exploratie naar aardolie. De EU heeft nadrukkelijk gewezen op de soevereine rechten van de EU-lidstaten, waaronder het recht op het sluiten van bilaterale overeenkomsten en het zoeken naar en exploiteren van hun natuurlijke hulpbronnen, overeenkomstig het EU-acquis en het internationaal recht, met inbegrip van het VN-verdrag inzake het recht van de zee.

Na de laatste ronde van verkennende gesprekken in juli 2011 vindt momenteel overleg plaats tussen Turkije en Griekenland om een datum vast te stellen voor de volgende ronde. Griekenland en Cyprus hebben een aanzienlijk aantal formele klachten ingediend over aanhoudende schending van hun territoriale wateren en luchtruim door Turkije, onder meer door vluchten over de Griekse eilanden.

Wat de *regionale samenwerking* betreft, blijft Turkije betrokken bij regionale initiatieven, onder meer het samenwerkingsproces voor Zuidoost-Europa (SEEC) en de raad voor regionale samenwerking (RCC). Turkije ondersteunt de Europese integratie van alle landen in de regio en heeft nauwere betrekkingen aangeknoopt met de landen van de Westelijke Balkan, waarbij Turkije blijk geeft van zijn vastberadenheid om vrede en stabiliteit te bevorderen. De betrekkingen met EU-lidstaat en buurland Bulgarije bleven positief.

De Turkse **economie** is sterk blijven groeien, waarbij kon worden geprofiteerd van de op de stabiliteit en groei gericht beleidsmaatregelen die in het voorbije decennium zijn getroffen. Sinds medio 2011 is het groeitempo geleidelijk gaan overeenstemmen met de inkrimping van de binnenlandse vraag, hetgeen gepaard ging met een verbetering van de handelsbalans en de lopende rekening. De nog steeds aanzienlijke externe onevenwichtigheden en de significante inflatiedruk blijven een bedreiging vormen voor de macro-economische stabiliteit.

Wat betreft de **economische criteria**, is Turkije een functionerende markteconomie. Het land wordt in staat geacht op de middellange termijn het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie, mits het de uitvoering versnelt van zijn omvattende structurele hervormingsprogramma.

In 2011 groeide de Turkse economie met 8,5%, een lichte daling ten opzichte van het groeipercentage van 9,2% in 2010. De groei werd grotendeels geschraagd door de binnenlandse vraag en werd met name gestimuleerd door de particuliere sector. Een belangrijke groeivertraging deed zich voor in de eerste helft van 2012, waarbij de groei terugviel tot 3,1% op jaarbasis. De inkrimping van de binnenlandse vraag ging gepaard met een verbetering van de handelsbalans en de lopende rekening, zij het vanaf een zeer hoog peil (10% van het bbp in 2011). Voorts zorgde de krachtige economische expansie voor een sterke toename van de werkgelegenheid, waarbij de werkloosheid daalde van ongeveer 11% medio 2011 tot minder dan 9% een jaar later. Het monetaire beleid is een belangrijk instrument geworden waarmee de toename van de kredietverlening met succes kon worden beteugeld en het tekort op de lopende rekening kon worden verminderd. In 2011 waren de begrotingsresultaten beter dan verwacht en tegen medio 2012 daalde de overheidsschuld tot ongeveer 39% van het bbp. De hervormingen en de toegenomen uitgaven voor onderwijs hebben positieve effecten gesorteerd op de opleidingsgraad en de onderwijsdeelnamepercentages. De handel en de economische integratie met de EU bleven sterk.

Tegelijkertijd komt het scenario van een zachte landing van de economie in het gedrang door periodes van financiële onzekerheid en de algemene houding ten opzichte van risico's. Er moet meer worden gedaan voor een betere coördinatie van de beleidsmix. Het tekort op de lopende rekening is nog steeds aanzienlijk. De inflatie is aan het afnemen, maar blijft hoog. Deze onevenwichtigheden wijzen op problemen inzake het concurrentievermogen en een gebrek aan binnenlandse besparingen. Hieruit blijkt dat verdere structurele hervormingen noodzakelijk zijn. Er zijn geen inspanningen gedaan om de budgettaire transparantie te verhogen en het begrotingsbeleid beter te verankeren, hetgeen zou bijdragen tot een grotere geloofwaardigheid van Turkije op de markten. De beëindiging van bedrijfsactiviteiten blijft duur en de faillissementsprocedures zijn tamelijk omslachtig. Om het concurrentievermogen van de ondernemingen te verbeteren, moet de wetgeving inzake staatssteun volledig ten uitvoer worden gelegd. Op het vlak van het menselijk kapitaal was er enige vooruitgang. De verbeteringen van het fysieke kapitaal bleven evenwel bescheiden.

Turkije heeft zijn **vermogen om te voldoen aan de verplichtingen van het lidmaatschap** verder verbeterd. Op de meeste terreinen is vooruitgang geboekt, in het bijzonder op het vlak van vennootschapsrecht, statistiek, wetenschap en onderzoek en de EU-normen inzake de douane-unie. Op de meeste terreinen moeten de inspanningen voor een verdere aanpassing worden voortgezet. Op het vlak van efficiëntie en effectiviteit moet de bestuurlijke capaciteit om het *acquis* toe te passen verder worden versterkt. Op bepaalde terreinen moet ook de handhavingscapaciteit worden versterkt. In het kader van de associatieovereenkomst opgerichte organen en in het kader van de positieve agenda opgerichte werkgroepen hebben toezicht uitgeoefend op de aanpassing aan het *acquis*.

Er zijn enige vorderingen te melden op het gebied van *het vrije verkeer van goederen*. Voor de niet-geharmoniseerde sectoren heeft Turkije het beginsel van wederzijdse erkenning in zijn rechtsorde opgenomen. Turkije is volwaardig lid van CEN en CENELEC geworden. Er blijven evenwel technische handelsbelemmeringen bestaan waardoor in sommige sectoren het vrije verkeer van goederen wordt verhinderd, hetgeen indruist tegen de verplichtingen van Turkije in het kader van de douane-unie. Op dit terrein is de aanpassing aan het *acquis* goed gevorderd. Er is weinig vooruitgang geboekt op het vlak van *het vrije verkeer van werknemers*. Turkije heeft zijn capaciteit verbeterd met het oog op een toekomstige deelname aan EURES en de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels. De voorbereidingen hiervoor zijn van start gegaan. Er is weinig vooruitgang geboekt op het gebied van het recht van vestiging en het vrij verrichten van diensten. Op dit punt zijn verdere inspanningen noodzakelijk. In het algemeen bevindt de aanpassing aan het *acquis* zich nog in een pril stadium. Er is beperkte vooruitgang geboekt op het gebied van het *vrij verkeer van kapitaal*. In een aantal sectoren blijven beperkingen van het kapitaalverkeer van kracht. De handhavingscapaciteit op het vlak van de bestrijding van witwaspraktijken en de financiering van terrorisme moet worden verbeterd. Verdere inspanningen zijn nodig om de regelgeving aan te passen aan het *acquis* en de desbetreffende aanbevelingen van de Financial Action Task Force (FATF). De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich nog in de beginfase.

Beperkte vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *overheidsopdrachten*. De instellingen zijn opgericht en de bestuurlijke capaciteit is verbeterd. Het ontwerp van de strategie voor de aanpassing van de regelgeving, inclusief een tijdschema voor de te nemen maatregelen, moet worden goedgekeurd. Turkije moet de afwijkingen intrekken die niet in overeenstemming zijn met het *acquis* en zijn wetgeving verder aanpassen aan de EU-normen, in het bijzonder met betrekking tot nutsbedrijven, concessies en publiek-private partnerschappen. De organisatie van het systeem voor bezwaarschriften moet worden herzien. De voorbereidingen op dit terrein zijn vrij goed gevorderd. Op het gebied van het *vennootschapsrecht* is goede vooruitgang geboekt. Met de oprichting van de Turkse Autoriteit voor standaarden voor jaarrekeningen en accountantscontrole is het wettelijke en institutionele kader versterkt. De capaciteit van het gerechtelijke apparaat voor handelsaangelegenheden en van de bedrijfsorganisaties moet evenwel worden verbeterd met het oog op de toepassing van het nieuwe Turkse wetboek van koophandel. In het algemeen is Turkije op dit vlak goed gevorderd. Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *wetgeving inzake intellectuele eigendom*. Gemoderniseerde wetgeving die in overeenstemming is met de EU-normen, moet worden goedgekeurd. Met het oog op een meer doeltreffende handhaving van de intellectuele-eigendomsrechten is het cruciaal dat de capaciteit van het gerechtelijke apparaat en de douaneadministratie wordt verhoogd. De strijd tegen namaakartikelen moet ook worden opgevoerd. Nauwere coördinatie en samenwerking tussen de partijen die betrokken zijn bij het vraagstuk van de intellectuele-eigendomsrechten en de overheidsorganen is essentieel, alsook algemene bewustmakingscampagnes met betrekking

tot de risico's die inbreuken op de intellectuele-eigendomsrechten met zich brengen. De prioriteiten op dit terrein worden door Turkije slechts gedeeltelijk aangepakt.

Op het vlak van het *concurrentiebeleid* kan beperkte vooruitgang worden gemeld. De antitrust- en fusiebepalingen werden door Turkije doeltreffend gehandhaafd. Recente ontwikkelingen in de wetgeving geven evenwel aanleiding tot bezorgdheid met betrekking tot het vermogen van de mededingingsautoriteit om haar taken onafhankelijk te blijven uitoefenen. Op het vlak van staatssteun is geen vooruitgang geboekt. Een aantal bestaande praktijken op het vlak van staatssteun zijn in strijd met de regelgeving van de douane-unie. Door het ontbreken van uitvoeringsbepalingen blijft de wetgeving inzake staatssteun ondoeltreffend. Op het vlak van de fusies is de aanpassing van de wetgeving vergevorderd. Wat staatssteun betreft, is de voorbereiding van Turkije momenteel ontoereikend.

Er is enige vooruitgang geboekt wat de *financiële dienstverlening* betreft. De Basel II-normen zijn bindend geworden voor het bankwezen. Er zijn extra inspanningen nodig, met name op het vlak van de effectenmarkten en de beleggingsdiensten en in de verzekeringssector. De voorbereidingen op dit terrein liggen goed op schema. Er is vooruitgang geboekt wat betreft *de informatiemaatschappij en de media*. De aanpassing van de wetgeving aan het EU-kader op het vlak van elektronische communicatie blijft beperkt, met name inzake handelsvergunningen en toegang tot de markt. Aanhoudende inspanningen zijn nodig voor een verdere aanpassing van de wetgeving op het vlak van dienstverlening in de informatiemaatschappij. De bepalingen met betrekking tot internetinhoud op grond waarvan de vrijheid van meningsuiting eventueel beperkt zou kunnen worden en een te brede uitlegging van bepaalde wettelijke bepalingen, in het bijzonder met betrekking tot sancties tegen omroeporganisaties, geven aanleiding tot bezorgdheid. De voorbereidingen op dit terrein zijn vrij goed gevorderd.

Wat betreft de aanpassing aan het *acquis* op het gebied van *landbouw en plattelandsontwikkeling*, is er beperkte vooruitgang geboekt. De capaciteiten met betrekking tot de landbouwstatistieken en het informatienet voor de landbouwbedrijfsboekhoudingen zijn verhoogd. De uitvoering van het pretoetredingsprogramma inzake plattelandsontwikkeling is verbeterd, maar er moet veel meer worden gedaan om ervoor te zorgen dat de middelen adequaat besteed worden. Het feitelijk verbod op invoer van levende runderen, rundvlees en afgeleide producten is nog niet volledig opgeheven. Er zijn geen strategieën opgesteld voor de heroriëntering van de landbouwsteun, en evenmin voor landbouwstatistieken. De voorbereidingen op dit terrein zijn nog niet vergevorderd. Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *voedselveiligheid en het veterinaire en fytosanitaire beleid*. Verdere inspanningen zijn nodig om de wetgeving volledig aan te passen aan het *acquis*. Er zijn aanzienlijke inspanningen nodig voor de modernisering van de voedingsmiddelenindustrie zodat zij voldoet aan de EU-normen, de controle van verplaatsing van dieren, diergezondheid, in het bijzonder de strijd tegen mond- en klauwzeer en dierlijke bijproducten. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich nog in de beginfase. Er is enige vooruitgang geboekt op het vlak van de *visserij*, met name inzake bestuurlijke capaciteit, beheer, inspectie en controle van de visbestanden en de visserijvloot en internationale overeenkomsten. Er zijn evenwel extra inspanningen nodig op het vlak van de aanpassing van de wetgeving, structurele maatregelen, marktbeleid en staatssteun. De aanpassing op dit terrein is nog niet vergevorderd.

Er is enige vooruitgang geboekt op het vlak van de aanpassing aan het *acquis* in de *vervoerssector*. Voor deze sector geldt dat de aanpassing in het algemeen redelijk gevorderd is. Turkije moet zijn regelgeving aanpassen aan de EU-wetgevingspakketten op het vlak van

het vervoer per spoor en over zee. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk op het vlak van human resources en de technische capaciteit om het *acquis* toe te passen, in het bijzonder op het vlak van gevaarlijke goederen en het voorbereid zijn op en het optreden in geval van noodsituaties bij vervoer over zee. Het gebrek aan communicatie tussen de luchtverkeersleiding in Turkije en die in de Republiek Cyprus brengt de veiligheid van het luchtverkeer ernstig in gevaar.

In de *energiesector* kan melding worden gemaakt van enige vooruitgang, in het bijzonder met betrekking tot hernieuwbare energie en energie-efficiëntie. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk op het vlak van aardgas, nucleaire veiligheid en stralingsbescherming, inclusief het verantwoord beheer van gebruikte splijtstof en radioactief afval. In de gasector blijft de mededinging beperkt. De werking van een op kosten gebaseerd prijszettingsmechanisme in de elektriciteitsmarkt moet worden verbeterd en in de gasmarkten moet een dergelijk mechanisme nog worden ingevoerd. De onafhankelijkheid en de institutionele capaciteit van de regelgevende autoriteit moet worden versterkt. In het algemeen is de aanpassing van de Turkse regelgeving aan het *acquis* redelijk gevorderd.

Inzake *belastingen* is beperkte vooruitgang geboekt met betrekking tot de aanpassing van de wetgeving. Er zijn enkele positieve stappen gezet met het oog op het afschaffen van discriminerende praktijken inzake de belasting van tabak en op het vlak van de bestuurlijke samenwerking en de exploitatiecapaciteit. Er blijven evenwel tekortkomingen ten opzichte van de EU-normen bestaan. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk met betrekking tot de accijns op alcohol om in overeenstemming te zijn met het actieplan voor de vermindering van de verschillen tussen geïmporteerde en binnenlandse producten. De geleidelijke afschaffing van alle discriminerende praktijken is essentieel om verdere vooruitgang te kunnen boeken. Er is geen vooruitgang geboekt met betrekking tot de directe belastingen. In het algemeen is de afstemming op het *acquis* op dit gebied redelijk gevorderd.

Er is enige vooruitgang geboekt op het vlak van *economisch en monetair beleid*. De centrale bank heeft actief gebruik gemaakt van verschillende instrumenten om de prijsstabiliteit en de financiële stabiliteit te verzekeren. De aanpassing van de regelgeving aan de EU-normen blijft onvolledig, met name wat betreft de volledige onafhankelijkheid van de centrale bank en het verbod op geprivilegieerde toegang van de overheid tot financiële instellingen. De capaciteit voor economische beleidsvorming en -coördinatie is toereikend. In het algemeen is Turkije goed voorbereid.

Op het gebied van de *statistiek* is goede vooruitgang geboekt, in het bijzonder met betrekking tot classificaties en registers, bevolkingsstatistieken en andere sectorale statistieken. Op het gebied van de nationale rekeningen, ondernemingstatistieken en landbouwstatistieken moet de wetgeving verder worden aangepast. De wetgeving is in het algemeen goed aangepast aan het *acquis*.

Er is enige, zij het wisselende, vooruitgang geboekt op het gebied van het *sociale beleid en werkgelegenheid*, in het bijzonder door het verbeteren van de bestuurlijke capaciteit, de uitbreiding van de dekking door het socialezekerheidsstelsel en de goedkeuring van nieuwe wetgeving inzake gezondheid en veiligheid op het werk, en vakbondswetgeving voor ambtenaren. De vakbondsrechten voor werknemers en ambtenaren voldoen momenteel nog niet aan de normen van de ILO en de EU. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk voor de totstandkoming van een duidelijk beleidskader op het vlak van armoedebestrijding, de vermindering van de segmentering van de arbeidsmarkt, de bestrijding van zwartwerk en de

verhoging van de arbeidsparticipatie van vrouwen en mensen met een handicap. In het algemeen is de aanpassing van de wetgeving is redelijk gevorderd.

Turkije heeft vooruitgang geboekt op het vlak van de beginselen en de instrumenten voor het *ondernemings- en industriebeleid* en bij de goedkeuring van sectorale strategieën. De aanpassing van de wetgeving op dit terrein is toereikend.

Turkije heeft enige vooruitgang geboekt op het vlak van de *trans-Europese netwerken*, waar de aanpassing goed gevorderd is. Er kan enige vooruitgang worden gemeld met betrekking tot de energienetwerken voor elektriciteitsvoorziening. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk voor de aardgasinterconnecties en de aanleg van de zuidelijke gascorridor.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van *het regionale beleid en de coördinatie van de structuurinstrumenten*. Het institutionele kader voor de tenuitvoerlegging van de onderdelen regionale ontwikkeling en ontwikkeling van personele middelen van het Pretoetredingsinstrument (IPA) zijn versterkt en de exploitatiestructuren voor de operationele programma's op het vlak van regionale concurrentiekracht, milieu en ontwikkeling van personele middelen hebben een accreditatie verkregen voor aanbestedingen, contracten en financieel beheer. De bestuurlijke capaciteit van de IPA-instellingen moet evenwel nog verder versterkt worden. De voorbereidingen op dit terrein zijn nog niet vergevorderd.

Met de goedkeuring van het derde pakket justitiële hervormingen is enige vooruitgang geboekt op het *justitiële vlak*. Hierbij zijn een aantal verbeteringen in het Turkse strafrechtstelsel tot stand gebracht. Verdere inspanningen zijn evenwel noodzakelijk op het vlak van de onafhankelijkheid, onpartijdigheid en doeltreffendheid van de rechterlijke macht, met inbegrip van het strafrechtstelsel en de enorme achterstand bij de behandeling van ernstige strafzaken. De participatiegraad van vrouwen bij de rechterlijke instanties moet worden verhoogd. Op het vlak van corruptiebestrijding is beperkte vooruitgang geboekt, onder andere bij de strafbaarstellingen en transparantie van de financiering van politieke partijen. De uitvoering van de nationale anticorruptiestrategie vereist een grotere politieke inzet. De toestand op het vlak van de naleving van de *grondrechten* baart nog steeds ernstige zorgen, onder meer als gevolg van de brede toepassing van het rechtskader voor de bestrijding van het terrorisme en de georganiseerde misdaad, hetgeen leidt tot herhaaldelijke inbreuken op het recht op vrijheid en veiligheid, het recht op een eerlijk proces en het recht op vrijheid van meningsuiting, vereniging en vergadering.

Turkije heeft beperkte vooruitgang geboekt op het gebied van *justitie, vrijheid en veiligheid*. Turkije slaagt erin humanitaire bijstand te verlenen aan de Syrische vluchtelingen. Het asielstelsel voldoet evenwel nog lang niet aan de Europese normen. Turkije moet zijn capaciteit verhogen om illegale migratie te voorkomen. Na de parafering in juni zijn de snelle sluiting en de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van de overnameovereenkomst tussen EU en Turkije alsook de volledige tenuitvoerlegging van de bestaande overnameverplichtingen van cruciaal belang. De goedkeuring van de vreemdelingenwet en de wetgeving inzake internationale bescherming alsook de hervormingen van het grensbeheer blijven een prioriteit. Op het gebied van de aanpassing van de visawetgeving kon slechts geringe vooruitgang worden geboekt. Door het ontbreken van een adequate wetgeving op het vlak van de gegevensbescherming kon geen vooruitgang worden geboekt. Op het vlak van de bestrijding van het terrorisme en de georganiseerde misdaad zijn hervormingen noodzakelijk. In het algemeen bevindt de aanpassing aan het *acquis* zich op dit terrein nog in een pril stadium.

Op het gebied van *wetenschap en onderzoek* is er behoorlijke vooruitgang geboekt. Turkije heeft verdere maatregelen genomen om zijn capaciteit en integratie in de Europese onderzoeksruimte te versterken. Er hebben zich verbeteringen voorgedaan op het vlak van de participatie en de resultaten van Turkije met betrekking tot het EU-kaderprogramma voor onderzoek. Er zijn echter verdere inspanningen nodig om de kwaliteit van zowel de ingediende voorstellen als de onderzoekers te verhogen. In het algemeen is Turkije op dit vlak goed gevorderd.

Op het gebied van *onderwijs en cultuur* werden enige vorderingen gemaakt. De algemene belangstelling voor EU-programma's bleef toenemen. Turkije heeft de duur van de schoolplicht verlengd van 8 tot 12 jaren. Er is weinig vooruitgang geboekt met betrekking tot cultuur. Wat betreft de aanpassing van de wetgeving, zijn geen vorderingen gemaakt. In het algemeen is Turkije op dit vlak vrij goed gevorderd.

Er is onevenwichtige vooruitgang geboekt met betrekking tot de verdere aanpassing van de regelgeving op het vlak van *milieu en klimaatverandering*. Op het vlak van waterbeheer heeft Turkije behoorlijke vooruitgang geboekt, inzake afvalbeheer en industriële verontreiniging heeft er zich enige vooruitgang voorgedaan en met betrekking tot de luchtkwaliteit en de natuurbescherming was de vooruitgang beperkt. Er was nauwelijks enige vooruitgang inzake horizontale milieuwetgeving en geen vooruitgang op het vlak van natuurbescherming en chemicaliën. Bijzondere aandacht is vereist voor de houdbaarheid van de bestaande beschermde gebieden en potentiële Natura 2000-gebieden. Wat de klimaatverandering betreft, moet een ambitieuzer en beter gecoördineerd klimaatbeleid nog steeds worden opgesteld en uitgevoerd, zowel in Turkije zelf als ten opzichte van het buitenland. Op het vlak van bestuurlijke capaciteit is geen vooruitgang geboekt. De aanpak van de milieuvraagstukken van het ministerie van milieu en stadsontwikkeling moet worden versterkt, alsook de coördinatie en samenwerking tussen de betrokken autoriteiten op alle niveaus. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich nog in de beginfase.

Er is enige vooruitgang geboekt op het gebied van de *consumentenbescherming en de volksgezondheid*. Essentiële wetgeving op het vlak van consumentenbescherming moet nog steeds worden goedgekeurd en de consumentenbeweging blijft zwak. Turkije beschikt nu over een nieuwe bestuursstructuur op het vlak van gezondheidszorg. De werking van deze structuur moet van nabij worden gevolgd. In het algemeen liggen de voorbereidingen op dit gebied op schema.

Op het vlak van de *douane-unie* is er behoorlijke vooruitgang geboekt. Dankzij de douane-unie tussen de EU en Turkije is de aanpassing aan de EU-normen op dit terrein vergevorderd. Verdere aanpassing moet tot stand komen op het vlak van de vrijstelling van douanerechten, vrijhandelszones, toezicht, tariefcontingenten en intellectuele-eigendomsrechten. De voorbereidingen met betrekking tot IT-systemen op douanegebied moeten worden voortgezet. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk om de op risicoanalyse gebaseerde controles en de vereenvoudigde procedures te verbeteren, teneinde de wettige handel te bevorderen, waarbij de veiligheid- en beveiligingsnormen in acht worden genomen. Op het gebied van *de externe betrekkingen* is enige vooruitgang geboekt. Op het vlak van het stelsel van algemene preferenties en de controle op goederen voor tweemaal gebruik zijn nog verdere aanpassingen nodig. Het intensieve gebruik van vrijwaringsmaatregelen is een punt van zorg. In het algemeen is de aanpassing van de wetgeving op dit terrein is vergevorderd.

De politieke dialoog met de EU over *het buitenlands en veiligheidsbeleid* is aanzienlijk geïntensiveerd, onder meer als gevolg van de invloedrijke rol die Turkije in de regio vervult

bij de ondersteuning van de veiligheid, de economische transitie en de democratische hervormingen, inclusief met betrekking tot de recente ontwikkelingen in Noord-Afrika. Turkije heeft het door het Syrische bewind uitgeoefende geweld tegen burgers met klem en herhaaldelijk veroordeeld, heeft zijn grenzen met Syrië niet gesloten en verstrekt humanitaire bijstand aan de bijna 100 000 gevluchte Syriërs. Tijdens de verslagperiode was de aansluiting van Turkije met GBVB-verklaringen gering ten opzichte van vorige periodes. Op het vlak van de normalisering van de betrekkingen met Armenië is er geen vooruitgang geboekt. De diplomatieke betrekkingen met Israël bevinden zich nog steeds op een laag niveau. In het algemeen zijn de voorbereidingen op het vlak van het buitenlands, veiligheids- en defensiebeleid redelijk gevorderd.

Enige vooruitgang kan worden gemeld wat betreft *financiële controle*, in het bijzonder voor wat betreft de bescherming van de euro tegen namaak. Er zijn extra inspanningen nodig, in het bijzonder met betrekking tot de reikwijdte van de komende herziening van de beleidsnota over de interne financiële controle bij de overheid, de versterking van de interne audit bij de overheidsadministratie en de versterking van de Turkse coördinatiedienst voor fraudebestrijding. Door recente wijzigingen van de wet op de Rekenkamer komt de in de voorbije jaren geboekte vooruitgang op het vlak van externe audit in het gedrang. In het algemeen zijn de voorbereidingen op dit gebied redelijk gevorderd.

Er is geen noemenswaardige vooruitgang geboekt wat betreft de *financiële en budgettaire bepalingen*. De voorbereidingen op dit vlak bevinden zich nog in de beginfase. Te zijner tijd moet worden gezorgd voor geschikte coördinatiestructuren, bestuurlijke capaciteit en uitvoeringsbepalingen.

IJsland

IJsland voldoet nog steeds aan de **politieke criteria**. IJsland is een goed functionerende democratie met sterke instellingen en een diepgewortelde traditie van representatieve democratie. Het rechtsstelsel staat op een hoog peil en het land ziet erop toe dat de reeds goede bescherming van de grondrechten nog verder wordt verbeterd.

De voorstellen van de constitutionele raad over de hervorming van de grondwet worden momenteel door het parlement besproken. Naar aanleiding van de conclusies van de bijzondere onderzoekscommissie zijn een aantal maatregelen genomen om de overheidsdiensten efficiënter te laten werken. In juni 2012 vonden presidentsverkiezingen plaats, waarbij de zittende president voor een vijfde ambtstermijn is herkozen.

De behandeling van zaken met betrekking tot de bankcrisis van 2008 werd op efficiënte wijze voortgezet door de bijzondere openbare aanklager. In april 2012 werd de voormalige eerste minister op het ogenblik van de financiële crisis schuldig bevonden aan een van de vier tenlasteleggingen, namelijk dat hij vóór het uitbreken van de crisis had nagelaten kabinetsvergaderingen over dit vraagstuk te houden. Er is geen veroordeling uitgesproken.

Er is enige vooruitgang geboekt bij de verdere versterking van het kader voor corruptiebestrijding. Wat betreft belangenverstremgeling, is in het voorjaar 2012 een gedragscode voor het personeel van de centrale overheidsdiensten opgesteld. Gedragscodes voor alle andere ambtenaren en politieke adviseurs moeten nog steeds worden opgesteld.

IJsland blijft de grondrechten waarborgen, waaronder economische en sociale rechten. Het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, het Verdrag van de Raad van Europa inzake de voorkoming en bestrijding van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld

en het kaderverdrag betreffende de bescherming van nationale minderheden van de Raad van Europa moeten nog worden geratificeerd.

Na een diepe en lange recessie begon de IJslandse **economie** zich in 2011 te herstellen met een groei van 2,6% in 2011. In de eerste helft van 2012 nam de economische bedrijvigheid met een soortgelijk percentage toe. De autoriteiten namen verdere maatregelen met het oog op een herstructurering van de binnenlandse schuld, de stabilisering van de financiële sector en budgettaire consolidatie. Voor de tweede maal na de crisis is in mei 2012 een internationale obligatielening ten belope van 1 miljard USD met een rentevoet van 6% uitgeschreven waarop buitenlandse investeerders hebben ingetekend. IJsland wordt door de drie grote ratingbureaus opnieuw als investeringswaardig aangemerkt. De zwakke jaarbalansen van de financiële en niet-financiële sectoren brengen evenwel nog steeds aanzienlijke risico's met zich voor de economische en financiële stabiliteit. De afschaffing van de beperkingen van het kapitaalverkeer blijft een cruciale uitdaging voor het beleid.

Wat de **economische criteria** betreft, kan IJsland worden beschouwd als een goed functionerende markteconomie. De zwakheid van de financiële sector en de beperkingen van het kapitaalverkeer vormen echter nog steeds een hinderpaal voor de efficiënte toewijzing van middelen. IJsland zou de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Unie op middellange termijn het hoofd moeten kunnen bieden, mits de bestaande structurele zwakke punten verder worden aangepakt door middel van een passend macro-economisch beleid en structurele hervormingen.

Dankzij de beleidsmix waarin sterk de nadruk ligt op stabilisatie van de wisselkoers, consolidatie van de begroting en herstructurering van de binnenlandse schuld, is de macro-economische stabiliteit opnieuw toegenomen. Om de oplopende inflatie af te remmen, is het monetaire beleid strakker geworden. De wisselkoers is grotendeels stabiel gebleven. De budgettaire consolidatie is voortgezet met extra maatregelen op het vlak van de ontvangsten en de uitgaven in de begroting 2011 en 2012. Er zijn maatregelen genomen om de herfinancieringsrisico's van de overheid te beperken en de financiën van de lokale overheden te versterken. Een handelsoverschot en een onderliggende lopende rekening die min of meer in evenwicht was, konden worden gehandhaafd. Uit het dalende werkloosheidscijfer en de recente toename van de werkgelegenheid blijkt dat de arbeidsmarktomstandigheden enigszins verbeterd zijn. Het land beschikt over een goede basisinfrastructuur, veel natuurlijke rijkdommen en een flexibele arbeidsmarkt met een hoge participatiegraad.

De macrofinanciële kwetsbaarheden blijven echter hoog. De jaarinflatie bleef hoger dan gepland en de inflatieverwachtingen zijn hoog. Het handhaven van een stabiele wisselkoers blijft problematisch. Er zijn aanhoudende begrotingsrisico's. Zelfs na de herstructurering van de schulden blijven de niveaus van de openbare en particuliere schuld hoog. Gezinnen en ondernemingen worden nog steeds geconfronteerd met aanzienlijke problemen. De kwaliteit van de activa van de banken is met onzekerheden omgeven en wanbetalingen komen nog steeds vaak voor. De werkloosheid schommelt nog steeds rond 7%, waarmee voor IJsland ongekende hoogten worden benaderd. In het bijzonder jongeren worden door de werkloosheid getroffen. Daarnaast omvatten de werkloosheidscijfers een hoog percentage langdurig werklozen. De macro-economische stabilisatie komt tot stand in het kader van een tijdelijke bescherming door middel van beperkingen op kapitaalrekeningen, die opgeheven zullen moeten worden. Groei, investeringen en ontwikkelingen worden gehinderd door aanzienlijke belemmeringen voor de toegang tot de markt in bepaalde sectoren. De industriële structuur kent weinig diversificatie.

Het **vermogen van IJsland om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen**, wordt nog steeds beoordeeld in het licht van de deelname aan de Europese Economische Ruimte (EER). In het algemeen is IJsland goed voorbereid op de verplichtingen met betrekking tot het *acquis*, vooral door de deelname aan de Europese Economische Ruimte.

Hoewel op dit punt enige vooruitgang is geboekt, is de kwestie-Icesave nog steeds niet opgelost. In december 2011 heeft de Toezichthoudende Autoriteit van de EVA een klacht tegen IJsland ingediend bij het EVA-Hof, tot vaststelling dat IJsland in gebreke is gebleven ten aanzien van de Richtlijn inzake de depositogarantiestelsels en artikel 4 van de EER-Overeenkomst met betrekking tot non-discriminatie. IJsland verwierp deze aantijgingen en voerde aan dat zij niet ontvankelijk zouden moeten worden verklaard. Een aantal EU- en EVA-lidstaten hebben schriftelijke opmerkingen ingediend bij het Hof. De Europese Commissie heeft voor het EVA-Hof geïntervenieerd ter ondersteuning van de Toezichthoudende Autoriteit van de EVA. Ondertussen hebben in december 2011 en mei 2012 naar aanleiding van de commerciële liquidatie van *Landsbanki Íslands hf* de eerste twee gedeeltelijke betalingen aan preferente schuldeisers plaatsgevonden.

Er is verdere vooruitgang geboekt bij de toetredingsonderhandelingen. Tijdens de verslagperiode zijn 14 hoofdstukken geopend, waarvan er acht voorlopig zijn afgesloten. Meer dan de helft van alle onderhandelingshoofdstukken (d.w.z. 18) zijn nu geopend, waarvan er 10 voorlopig zijn afgesloten.

In het algemeen zijn de voorbereidingen op de verplichtingen van het lidmaatschap voortgezet, zowel op terreinen die gedeeltelijk onder de EER vallen als op terreinen die daar niet onder vallen. De wetgeving van IJsland is over het algemeen aangepast en een aanzienlijk deel van het *acquis* dat onder de EER valt, wordt toegepast, zoals vrij verkeer van goederen, vrij verkeer van werknemers, recht van vestiging, vrij verrichten van diensten, overheidsopdrachten, vennootschapsrecht, intellectuele-eigendomsrechten, mededinging, informatiemaatschappij en media.

In het voortgangsverslag wordt bevestigd dat zich op de volgende terreinen knelpunten voordoen: financiële diensten, landbouw en plattelandsontwikkeling, milieu, visserij, vrij verkeer van kapitaal, voedselveiligheid, veterinair en fytosanitair beleid, belastingen en douane.

Wat betreft de bestuurlijke capaciteit moet ervoor worden gezorgd dat er voldoende personele en financiële middelen beschikbaar zijn en blijven voor de noodzakelijke voorbereidingen in verband met het toetredingsproces.

IJsland voldoet grotendeels aan het *acquis* met betrekking tot *het vrije verkeer van goederen*. Verdere inspanningen zijn echter noodzakelijk, met name wat betreft de horizontale maatregelen, de productwetgeving onder de nieuwe en de oude aanpak en de bestuurlijke capaciteit, onder meer op het vlak van markttoezicht.

De wetgeving op het gebied van *het vrije verkeer van werknemers* is grotendeels aangepast aan het *acquis*. Er is goede vooruitgang te melden met betrekking tot de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels. IJsland zal de regelgeving inzake de coördinatie van de socialezekerheidsstelsels moeten uitbreiden tot onderdanen van derde landen die legaal in IJsland verblijven en verdere voorbereidingen treffen voor de oprichting van een systeem voor elektronische gegevensuitwisseling

De wetgeving inzake *het recht van vestiging en het vrij verrichten van diensten* is sterk in overeenstemming met het acquis. De aanpassing aan de derde postrichtlijn moet nog worden afgerond en de bestaande beperkingen in de visserijsector moeten worden opgeheven.

Onderdelen van het acquis op het vlak van het vrije verkeer van kapitaal worden door IJsland toegepast. Er gelden nog steeds een aantal uitzonderingen, met name in verband met de investeringsbeperkingen en de uitgebreide kapitaalcontroles.

Op het gebied van de *overheidsopdrachten* is IJsland goed gevorderd. Zowel wat aanpassing van de wetgeving als de toepassing betreft, blijft het niveau op dit vlak toereikend, met uitzondering van de richtlijnen op het gebied van rechtsmiddelen en defensieopdrachten.

Op het gebied van *vennootschapsrecht* is de aanpassing van de wetgeving vergevorderd en wordt een aanzienlijk deel van het acquis toegepast. Op het vlak van het vennootschapsrecht en standaarden voor jaarrekeningen en accountantscontrole moet de aanpassing van de wetgeving aan het *acquis* nog worden voltooid.

Het niveau van de aanpassing op het gebied van *intellectuele-eigendomsrechten* is hoog en IJsland beschikt over de nodige bestuurlijke capaciteit voor de tenuitvoerlegging. De volledige aanpassing van de wetgeving aan de handhavingsrichtlijn is nog niet bereikt.

De IJslandse wetgeving inzake *mededinging* is grotendeels aangepast aan het *acquis*. De staatssteunmaatregelen die IJsland als reactie op de financiële crisis heeft genomen, zijn in overeenstemming met de desbetreffende EU-normen.

De overeenstemming met de EU-normen op het gebied van de *financiële dienstverlening* is behoorlijk. Hoewel op sommige gebieden vooruitgang wordt geboekt, moet IJsland zich blijven inspannen om zijn regelgeving aan te passen de nieuwe EU-normen en te zorgen voor effectieve handhaving en adequaat toezicht. De kwestie-Icesave is nog niet opgelost. De zaak die de Europese toezichthoudende autoriteit (ESA) tegen IJsland heeft aangespannen, is aanhangig gemaakt bij het EVA-Hof.

Op het gebied van *de informatiemaatschappij en de media* is de aanpassing van de wetgeving vergevorderd en wordt een aanzienlijk deel van het acquis toegepast. Verscheidene lacunes bij de omzetting van het acquis op het vlak van het audiovisuele beleid en de diensten van de informatiemaatschappij moeten nog worden aangepakt.

Op het vlak van *landbouw en plattelandontwikkeling* zijn de voorbereidingen van start gegaan. Op deze terreinen is het beleid van IJsland doorgaans niet in overeenstemming met het *acquis*. Er is een strategie met een tijdschema goedgekeurd van de maatregelen die moeten worden genomen om de naleving van de EU-voorschriften inzake landbouw en plattelandontwikkeling te garanderen. De passende administratieve structuren om alle aspecten van het gemeenschappelijk landbouwbeleid uit te voeren, moeten nog worden opgericht.

Delen van de wetgeving en het administratieve kader van IJsland zijn in overeenstemming met het acquis op het gebied van *voedselveiligheid en veterinaire en fyto-sanitaire beleid*. Er is enige vooruitgang geboekt op het vlak van algemene voedselveiligheid en voedselveiligheidsvoorschriften. Lacunes in de wetgeving op het vlak van diergeneeskunde en gewasbescherming, genetisch gemodificeerde organismen, nieuwe voedingsmiddelen en dierlijke producten die niet bestemd zijn voor menselijke consumptie, moeten worden aangepakt.

IJsland blijft een visserijbeheersysteem toepassen dat soortgelijke doelstellingen heeft als die welke in de EU worden nagestreefd, maar waarvan sommige regels aanzienlijk verschillen van de EU-voorschriften. De bestaande beperkingen in de visserijsector met betrekking tot de vrijheid van vestiging, dienstverlening en kapitaalverkeer zijn niet in overeenstemming met het *acquis*.

Op het gebied van *vervoer* is reeds een goed niveau van aanpassing tot stand gekomen. Er is vooruitgang geboekt op het vlak van de regelgeving inzake verkeersveiligheid. De omzetting van de desbetreffende EU-wetgeving op het vlak van lucht- en wegvervoer moet worden voltooid.

De wetgeving op het gebied van *energie* is gedeeltelijk in overeenstemming met het *acquis*. Extra inspanningen zijn noodzakelijk om de wetgeving in overeenstemming te brengen met het *acquis* op het vlak van olievoorraden, energie-efficiëntie, de interne energiemarkt en om de onafhankelijkheid en de bestuurlijke capaciteit van de regelgevende autoriteit te versterken.

Wat betreft *belastingen*, is IJsland gedeeltelijk in overeenstemming met het *acquis* en beschikt het reeds over een goede bestuurlijke capaciteit. Extra inspanningen zijn noodzakelijk met het oog op de interconnectiviteit en de interoperabiliteit met de Europese IT-systemen op belastinggebied.

Wat betreft *het economisch en monetair beleid*, is de IJslandse regelgeving goed aangepast aan het *acquis*. Bestaande lacunes met de EU-normen inzake monetair beleid moeten nog worden aangepakt, inclusief de versterking van onafhankelijkheid van de centrale bank en het verbod op monetaire financiering van de overheidssector.

De EU-normen inzake *statistiek* worden door IJsland gedeeltelijk toegepast. Een belangrijk onderdeel van de op registers gebaseerde volks- en woningtelling, is uitgevoerd. Het bureau voor de statistiek moeten voldoende middelen krijgen.

IJsland voert reeds een aanzienlijk deel van het *acquis* inzake *sociaal beleid en werkgelegenheid* uit. De voorbereidingen voor de deelname aan het Europees Sociaal Fonds zijn van start gegaan en er wordt een alomvattende werkgelegenheidsstrategie opgesteld. Wat betreft discriminatiebestrijding en gelijke kansen moet de aanpassing van de wetgeving aan de EU-normen worden voltooid.

IJsland is goed voorbereid op het gebied van *het ondernemings- en industriebeleid*. Door de financiële crisis heeft het midden- en kleinbedrijf nog steeds moeilijk toegang tot financiering.

Het niveau van de aanpassing aan de Europese normen inzake *trans-Europese netwerken* is hoog.

Er is een alomvattend actieplan met bijhorend tijdschema opgesteld om te kunnen voldoen aan de EU-vereisten op het vlak van *het regionaal beleid en de coördinatie van structuurinstrumenten*. IJsland moet de toekomstige beheersautoriteit aanstellen en de voor het cohesiebeleid vereiste strategie en programmeringsdocumenten opstellen.

Het *justitiële stelsel en de grondrechten* zijn in IJsland reeds van een hoog niveau. Het beleidskader voor corruptiebestrijding is verder versterkt. Voorts wordt het hoge niveau van de bescherming van grondrechten in IJsland nog verder versterkt. De wetgeving inzake burgerrechten en gegevensbescherming is nog niet in overeenstemming met het *acquis*.

IJsland past de Schengen-akkoorden toe en de aanpassing van de wetgeving inzake *justitie, vrijheid en veiligheid* is goed gevorderd. Verdere inspanningen zijn nodig om de wetgeving aan te passen aan het *acquis* op het vlak van migratie, asiel en justitiële samenwerking.

IJsland bleef actief deelnemen aan het EU-kaderprogramma op het vlak van *wetenschap en onderzoek*. Met betrekking tot de voorbereidingen op de toetreding tot de EU en de integratie in de Europese onderzoeksruimte heeft IJsland aanzienlijke vooruitgang geboekt.

Op het vlak van *onderwijs en cultuur* heeft IJsland een hoge mate van aanpassing van de wetgeving bereikt. Daarnaast bleef IJsland deelnemen aan talrijke EU-programma's op het vlak van onderwijs en cultuur.

Het wettelijke en bestuurlijke kader voor *milieu en klimaatverandering* blijft grotendeels in overeenstemming met het *acquis* en is verder versterkt. IJsland voldoet nog niet volledig aan het *acquis* inzake natuurbescherming, waterkwaliteit en klimaatverandering. De verdragen van Espoo en Rotterdam moeten door IJsland worden geratificeerd.

Op het gebied van de *consumentenbescherming* en de *volksgezondheid* is de aanpassing van de wetgeving vergevorderd en wordt een aanzienlijk deel van het *acquis* toegepast. Verdere vooruitgang kan worden gemeld wat betreft de volksgezondheid. Inzake consumentenbescherming zijn extra inspanningen noodzakelijk om de resterende lacunes op het vlak de overeenstemming met het *acquis* weg te werken.

De douanewetgeving van IJsland is grotendeels in overeenstemming met het *acquis*. Er is begonnen met de voorbereidingen om ervoor te zorgen dat de EU-wetgeving bij toetreding effectief wordt toegepast. De lacunes op het vlak van de overeenstemming met EU-normen met betrekking tot de douane-unie moeten nog worden weggewerkt, onder meer inzake het douanetarief, de algemene douanewetgeving, de oorsprongsregels, de economische douaneregelingen, veiligheidsvoorschriften en de afschaffing van douanerechten. De voorbereidingen om interconnectie tot stand te brengen met de IT-systemen van de EU moeten worden voortgezet.

Op het vlak van *externe betrekkingen* is er een sterke overeenstemming met het *acquis*. Er valt vooruitgang te melden aangezien IJsland en de EU zijn overeengekomen om op gezette tijden te overleggen over het handelsbeleid.

De wetgeving inzake *het buitenlandse beleid en het veiligheids- en defensiebeleid* is grotendeels aangepast. IJsland hecht veel waarde aan het arctische beleid en is vastbesloten een actieve rol te spelen in regionale organisaties in Noord-Europa.

Het IJslandse systeem voor *financiële controle* is gedeeltelijk in overeenstemming met de internationale normen en de optimale werkmethode van de EU. De voorbereiding voor de totstandkoming van een beleidsdocument inzake de interne controle van de overheidsfinanciën moet worden voortgezet, alsook de oprichting van een interne audit om te zorgen voor overeenstemming met de INTOSAI-normen op het vlak van externe audit en de bescherming van de financiële belangen van de EU.

De IJslandse regeling is reeds goed afgestemd op de beleidsterreinen die verband houden met de *financiële en budgettaire bepalingen*. Voor het opzetten van het stelsel van eigen middelen moeten de administratieve voorbereidingen worden opgevoerd. Er moet nog steeds een formele coördinatiestructuur worden opgericht.